

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra PVH a archivního studia

Diplomová práce

Bc. David Majtenyi

Voják, interbrigadista a politik Bohuslav Laštovička (1905– 1981) a jeho stopa v československé historii 20. století

Soldier, member of International Brigades and politician Bohuslav Laštovička
(1905–1981) and his footprint in the Czechoslovak history of the 20th century

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Jan Dobeš, Ph.D

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval Mgr. Janu Dobešovi, Ph.D. z Katedry pomocných věd historických a archivního studia FF UK za odborné vedení při vypracování mé diplomové práce a stejně tak i PhDr. Jiřímu Rajlichovi z Vojenského historického ústavu v Praze a Mgr. Liboru Jůnovi, Ph.D. z Archivu Národního muzea za jejich neocenitelnou pomoc při konzultování daného tématu a vedoucí Archivu Národního muzea PhDr. Kláře Woitschové, Ph. D. pak za pochopení při mé práci. V neposlední řadě však poděkování patří stejně jako při přípravě mé předchozí bakalářské práce především mé vlastní rodině, tedy manželce Petře a synům Filipovi a Tobiášovi, kteří mi dokázali vytvořit prostředí, ve kterém jsem mohl svou práci vypracovat.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 13. června 2018

.....

David Majtenyi

Klíčová slova (česky):

interbrigadisté, Komunistická strana Československa, Národní shromáždění, Španělská občanská válka (1936–1939), archivnictví

Klíčová slova (anglicky):

interbrigadists, the Communist Party of Czechoslovakia, The National Assembly, The Spanish Civil War (1936–1939), archival science

Abstrakt (česky)

V rámci své diplomové práce jsem se rozhodl pokračovat v tématu, kterému jsem se věnoval i ve své předchozí bakalářské práci. Jedná se o biografické zpracování některých významných osobností z řad bývalých dobrovolníků z občanské války ve Španělsku v letech 1936–1939 v návaznosti na jejich osudy po roce 1948. Po Osvaldu Závodském jsem se tak rozhodl zpracovat i životní osudy Bohuslava Laštovičky (1905–1981). Bývalý důstojník předmnichovské armády, posléze komunistický novinář, ve Španělsku první velitel Gottwaldovy protiletadlové baterie a za války člen zahraničního vedení KSČ v Londýně. Po osvobození vlasti první ředitel československého rozhlasu, po roce 1948 velvyslanec v Moskvě a poté náměstek ministra obrany, po období útlumu do té doby exponovaných bývalých španělských dobrovolníků v letech politických procesů se v polovině šedesátých let stal předsedou Národního shromáždění, kterým zůstal až do roku 1968. Až do své smrti v roce 1981 pak poslanec Federálního shromáždění. Jeho životopisné zpracování doposud chybělo. Na základě archivních záznamů, odborné literatury, dobového tisku i vzpomínek jeho samotného, jeho rodiny i jeho spolubojovníků jsem si dal za úkol pokusit se zpracovat jeho životní příběh v duchu pozitivistické historiografie s důrazem na archivní prameny. Jak název práce napovídá, ta se primárně zabývá třemi etapami života jmenovaného. V první části je podrobně rozebrán jeho život za první republiky, v druhé pak období války ve Španělsku a ve Velké Británii a v závěrečné pak jeho životem po roce 1945. V návaznosti na druhou a třetí část je pak v mé práci souběžně popsán vznik a činnost Gottwaldovy protiletadlové baterie ve Španělsku a úloha Národního shromáždění v letech Laštovičkova předsednictví.

Abstract (in English)

In my thesis, I have decided to continue the theme I have already pursued in my previous bachelor's degree research. It consists of biographies of selected outstanding volunteers who took part in the Spanish Civil War in 1936–1939, with a special attention given to their lives after 1948. Following the life story of Osvald Závodský, I have chosen to focus on the life of Bohuslav Laštovička (1905–1981), a former officer of the Army of the First Czechoslovak Republic, and later a Communist journalist and publicist. In Spain, he served as the first commander of the “Gottwald” anti-aircraft division, then he was a member of the leadership of the Czechoslovak Communist Party in London. Following the liberation, he worked as the first director of Czechoslovak Radio. In 1948, he was an ambassador in Moscow, and later a deputy at the Ministry of Defence. After political restrictions during the political trials era, he became a chairman of the National Assembly in the mid-1960s, and remained in this post until 1968. As a member of the Federal Assembly he served until his death in 1981.

I intend to fill this biographical lacuna drawing on archival research, secondary literature, public press of the period, and last but not least memories of Laštovička's comrades-in-arms and his own, in order to compile his life story in the spirit of positivist historiography and free of all ideological clichés. As the title of the thesis indicates, it primarily focuses on three periods of Laštovička's life. The first part deals with his life in the First Republic, the second part elaborates on the period spent in Spain and Great Britain, while the last chapters focus on his life after 1945. Following the second and third part, I also describe the origins of the “Gottwald” anti-aircraft battery and the role of the National Assembly during the Laštovička's chairmanship.

OBSAH

1	ÚVOD	10
2	ROZBOR LITERATURY A PRAMENŮ	12
3	VOJÁKEM ČS. ARMÁDY, STUDENTEM A REDAKTOREM, ŽIVOT BOHUSLAVA LAŠTOVIČKY DO ROKU 1936	20
4	BOHUSLAV LAŠTOVIČKA VE ŠPANĚLSKU	28
4.1	ŠPANĚLSKÁ OBČANSKÁ VÁLKA A VZNIK MEZINÁRODNÍCH BRIGÁD	28
4.2	PŘÍJEZD BOHUSLAVA LAŠTOVIČKY DO ŠPANĚLSKA V ROCE 1937	30
4.3	VZNIK A GENEZE GOTTWALDOVY PROTILETADLOVÉ BATERIE	32
4.4	BOJOVÁ ČINNOST BOHUSLAVA LAŠTOVIČKY VE ŠPANĚLSKU 1937–1938 A JEHO NÁVRAT DO VLASTI	37
5	PŘED ODCHODEM DO EXILU 1938–1939	41
6	ODCHOD DO EMIGRACE A VÁLEČNÁ LÉTA 1939–1945	47
7	MOSKEVSKÁ JEDNÁNÍ A NÁVRAT DO OSVOBOZENÉ VLASTI	56
8	ŘEDITelem ČESKOSLOVENSKÉHO ROZHLASU 1945–1948	60
9	VELVYSLANCEM V MOSKVĚ 1948–1950	66
10	NÁMĚSTKEM MINISTRA OBRANY, 50. A 60. LÉTA	72
11	PŘEDSEDOU NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ	79
12	POSLANCEM FEDERÁLNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ 1969–1981	85
13	ZÁVĚR	93
14	SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY:	98
	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	I

Seznam použitých zkratk:

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AČR	Archiv českého rozhlasu
AMZV	Archiv ministerstva zahraničních věcí
ANM	Archiv Národního muzea
APS	Archiv poslanecké sněmovny
ASYN	Archiv syndikátu novinářů
AV ČR	Akademie věd České republiky
BBC	British Broadcasting Corporation
BOAC	British Overseas Airways Corporation
CIA	Central intelligence agency
CRTF	Czech Refugee Trust Fund
č. j.	číslo jednací
ČNR	Česká národní rada
ČSA	Československé aerolinie
ČSBS	Český svaz bojovníků za svobodu
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Českoslovenští národní socialisté
ČSR (1)	Československá republika
ČSR (2)	Česká socialistická republika
ČSSD	Československá sociální demokracie
ČSSR	Československá socialistická republika
ČTK	Československá tisková kancelář
ČVUT	České vysoké učení technické
DS	Demokratická strana
FPT	Federace proletářské tělovýchovy
FS	Federální shromáždění
inv. č.	inventární číslo
kart.	karton
kol.	kolektiv

Kominterna	Komunistická internacionála
Komsomol	Komunistický svaz mládeže
KOS	krátký osobní spis
Kostufra	Komunistická studentská frakce
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
MěNV	Městský národní výbor
MID	Ministěrstvo innostrannych děl
MNO	Ministerstvo národní obrany
MZA	Moravský zemský archiv
MZO	Ministerstvo zahraničního obchodu
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NA	Národní archiv
NF	Národní fronta
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennich děl
NS	Národní shromáždění
OIR	Organisation Internationale de Radiofusion
ONV	Okresní národní výbor
PSP	Poslanecká sněmovna parlamentu
PVO	Protivzdušná obrana
RAF	Royal Air Force
RGASPI	Rossijski gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii
Sb.	Sbírka
sign.	signatura
SIM	Servicio de Información Militar
SL FS	Sněmovna lidu Federálního shromáždění
SN FS	Sněmovna národů Federálního shromáždění
SNPL	Státní nakladatelství politické literatury
SNR	Slovenská národní rada
SPB	Svaz protifašistických bojovníků

SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
SSR	Slovenská socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚV	Ústřední výbor
VHÚ	Vojenský historický ústav
VÚA-VHA	Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv

1 Úvod

Jméno Bohuslava Laštovičky, v dnešní době možná již pozapomenuté, může převážné většině laické i odborné veřejnosti rezonovat například v souvislosti s jeho kariérou předsedy Národního shromáždění v polovině šedesátých let, popřípadě ještě v návaznosti na jeho normalizační působení ve Federálním shromáždění v létech následujících. Bohuslav Laštovička nepředstavoval úplně klasický čítankový model komunistického aparátčíka. Pocházel z dobře situované rodiny a nepostrádal ani solidní civilní spolu s vojenským vzděláním. Absolvoval gymnázium a po něm Vojenskou akademii a stal se důstojníkem československé armády, s armádou se však přesto rozloučil a stal se komunistickým novinářem a navíc začal studovat ČVUT. Když vypukla válka ve Španělsku, odešel tam jako dobrovolník a stal se i vzhledem ke své původní vojenské kvalifikaci prvním velitelem Gottwaldovy protiletadlové baterie. Po návratu do vlasti a zákazu KSČ začal pracovat v rámci stranického ilegálního vedení. Léta druhé světové války strávil jako exilový člen zahraničního vedení KSČ v Londýně. Po návratu do osvobozené vlasti se stal ředitelem obnoveného Československého rozhlasu a po únoru 1948 zastával důležitý post velvyslance republiky v Moskvě, na počátku padesátých let se stal náměstkem ministra obrany. V období politických procesů nebyl sice fatálně postižen, ale musel se stáhnout do ústraní, v letech 1964–1968 zastával post předsedy Národního shromáždění. Protože si nijak výrazně neangažoval na straně reformních sil, nebyl postižen následnými čistkami a byl významným činitelem období normalizace, kdy zastával až do své smrti post poslance Federálního shromáždění.

Patřil tak mezi několik málo tzv. elitních komunistů, kteří bez větších následků a otřesů prožili obě tato zlomová období komunistické strany v padesátých a šedesátých letech. Hledět na jeho osobu pouze pod tímto úhlem pohledu by bylo jednak krajně zjednodušující a jeho osobnost plně nevystihující a jednak zároveň i nespravedlivé. Na jeho osudu, podobně jako u Osvalda Závodského¹, můžeme vysledovat proměnu a vývoj celého jednoho generačního proudu komunistického levicového hnutí v tehdejší Československu. Navzdory faktu, že se jejich životní cesty v mnoha aspektech odlišují, v mnoha průsečících se zase naopak i střetávají a lze na nich názorně popsat peripetie československých souvislostí dvacátého století se všemi jeho milníky až do počátku osmdesátých let. Na otázky a hledání vysvětlení proč k takovému vývoji došlo i jakou roli v něm mohly hrát například jednotlivé osobní motivace, se tato práce pokouší odpovědět.

¹ David MAJTENYI: *Osobnost Osvalda Závodského se zvláštním zřetelem na jeho činnost ve Španělsku v letech 1936–1939*. Praha 2016. Bakalářská práce (Bc.), Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia, 2016-6-20; upravená verze byla následně publikována viz. David MAJTENYI: *Osobnost Osvalda Závodského se zvláštním zřetelem na jeho činnost ve Španělsku v letech 1936–1939*. Moderní dějiny roč. 24, 2016, č. 2, s. 183–220.

Uceleně zpracovaná biografie Bohuslava Laštovičky totiž v našem historickém prostředí doposud bohužel chyběla. Tato práce si ji dává za cíl alespoň částečně suplovat. Chtěl bych v ní v duchu pozitivistické historiografie shrnout doposud známé skutečnosti a podívat se na ně svým pohledem. Na základě nových archivních zjištění předchozí fakta doplnit a pokusit se zachytit vývoj a proměny života této bezpochyby zajímavé, i když pro někoho možná rozporuplné postavy.

V úvodní kapitole jsem se rozhodl podrobit kritickému rozboru odbornou literaturu a především pak archivní prameny, které v mé práci tvoří primární a většinový zdroj informací. Jádro celé práce, vlastní život Bohuslava Laštovičky je vnitřně chronologicky členěný na několik částí. V první z nich budeme mapovat léta do roku 1936, v následujících kapitolách to budou občanská válka ve Španělsku a léta nacistické okupace. Součástí „španělské“ kapitoly bude i vznik a geneze Gottwaldovy protiletadlové baterie, jejímž byl Bohuslav Laštovička prvním velitelem. Další kapitoly se budou věnovat jeho poválečné politické činnosti. Podrobně v nich budou rozebrána i tzv. Moskevská jednání, fungování Československého rozhlasu, činnost československého velvyslanectví v Moskvě v letech poválečných, působnost na ministerstvu obrany v padesátých letech i funkce Národního shromáždění v letech jeho předsednictví, ale i let předcházejících a jeho přerod ve Federální shromáždění.

Jako součást popisu v uvedené dějové linii jsem se vždy snažil i o alespoň strohé uvedení do daných dobových souvislostí, popřípadě vlastní text ještě doplnit stručnými životopisnými medailonky některých z osob, které v něm spolu s popisovaným protagonistou vystupují. Samotný závěr práce je tvořen doplňující fotografickou přílohou. Ta tvoří spolu s textem její kontinuální a nedělitelnou součást. Množství z uveřejněných fotografií, které se snaží touto formou blíže přiblížit život Bohuslava Laštovičky, zde navíc bude mít svou premiéru.

2 Rozbor literatury a pramenů

V této část své diplomové práce bych rád alespoň v krátkém souhrnu podrobil kritickému rozboru odbornou literaturu, ve které je osobnost Bohuslava Laštovičky, jež není samozřejmě naší historiografii tak úplně neznámá, nějakým způsobem zmiňována nebo se jiným způsobem dotýká popisovaných dějinných souvislostí. V neposlední řadě bych zde také uvedl a zhodnotil archivní prameny, ze kterých jsem čerpal a ve kterých se nalézá většina z primárních informací, který jsem při psaní použil.

Bohuslav Laštovička historikům jejich práci příliš neulehčil, protože nemohou čerpat z jeho zaznamenaných vzpomínek, respektive mohou, ale pouze částečně a v omezené míře. Sám se o zpracování svých pamětí pokusil, když na počátku šedesátých let vyšla poprvé, a v pozdějších letech ještě v dalších mírně upravených vydáních několikrát, jeho kniha *V Londýně za války – zápasy o novou ČSR v letech 1939 – 1945*². V ní ale, jak i sám její název napovídá, jsou reflektována právě a pouze jen léta druhé světové války a mimo to se jedná i o pramen značně subjektivní povahy. O klíčovém období svého života pobytu ve Španělsku publikoval jen drobné statě³, léta poválečná jím pak nejsou zachycena prakticky vůbec. Navzdory svým barvitým životním osudům se mu doposud vyhýbal zájem historiků i soukromých badatelů. Jeho jméno sice figuruje v řadě dále jmenovaných studií, ale vždy pouze jako dílčí součást pojednávaného tématu, žádná z nich, jak již bylo řečeno v úvodu, neměla ani nejmenší ambici uchopit jeho životopis komplexně. To byl koneckonců případ i naší „španělské“ monografie *Jan Ferák a ti druzí s podtitulem Českoslovenští interbrigadisté, letci a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*.⁴

Vzhledem k zaměření této práce i v návaznosti na mou předchozí bakalářskou práci, na kterou tato nepřímo tematicky navazuje, musíme zmínit mimo jiných i genezi vývoje literatury domácí provenience zabývající se „španělskými souvislostmi“ trochu podrobněji. Literatura domácí provenience, pojednávající obecně o účasti československých interbrigadistů se začíná objevovat teprve ve druhé polovině padesátých let v souvislosti s částečným politickým táním. Prvními vlastovkami na tomto poli byly

² Bohuslav LAŠTOVIČKA: *V Londýně za války – zápasy o novou ČSR 1939–1945*. SNPL, Praha 1960, 1961 a Svoboda 1978.

³ Například Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Válka španělského lidu*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956. Řada jeho dalších autorských článků byla publikována v dobovém tisku a budou v průběhu této práce na příslušných místech uváděny.

⁴ Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Jan Ferák a ti druzí – čs. interbrigadisté letci a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. Svět křidel, Cheb 2012. Životopisný medailon Bohuslava Laštovičky se zde nachází na stranách 138–143. Tyto prezentované údaje následně použili autoři Wikipedie jako základ pro svůj volně dostupný článek viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_Laštovička (datum přistoupení 5. 11. 2017).

sborníky *Bojovali jsme ve Španělsku* a *Dobrovolníci svobody*⁵, nelze jim sice upřít částečnou vypovídající hodnotu, svým celkovým vyzněním ale nikterak nevybočily z tehdejší silně režimně tendenční historiografie moderních dějin, poznamenané rigidním komunistickým dogmatismem. Čtenář v nich jen se značnými obtížemi rozlišil, kde jde o dobře míněný pokus o historickou práci a kde o pouhou dobově podmíněnou propagandu. Ostatně, pro obě práce i dobu, v níž vznikly, je charakteristické, že některé postavy významných československých (i zahraničních) interbrigadistů v nich doslova „orwellovsky“ absentují. O sedm roků později, v roce 1963 vyšla knížka *Španělsko, Španělsko...* od Artura Londona,⁶ který jedenáct roků předtím jen o vlásek unikl oprátce v procesu se Slánského „protistátním a spikleneckým centrem“. Za historickou monografií v pravém slova smyslu však nelze považovat ani tu. Spíše jde – a to ještě s velkými výhradami – o popularizační práci z pera nikoli historika, nýbrž někdejšího komunistického aparátčíka. Artur London totiž ve Španělsku nebojoval na frontě, nýbrž byl příslušníkem obávané republikánské vojenské kontrarozvědky SIM, která byla pod kontrolou sovětské NKVD a sloužila m.j. k represí lidí uvnitř republikánského tábora. To ovšem Artur London čtenářům samozřejmě zatajil. Nepřekvapí tedy, že celkové vyznění jeho knihy se od těch předešlých jmenovaných liší prakticky jen málo. Prvním dílem československého historika, který měl tu ambici tuto problematiku monograficky komplexně zpracovat, je jen o dva roky „mladší“ práce *Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku* z roku 1965. Jejím autorem byl tehdejší pracovník Vojenského historického ústavu, František Kružík,⁷ jenž se v VHÚ problematikou čs. interbrigadistů odborně zabýval téměř dvě dekády – až do svého propuštění v rámci normalizačních prověrek. S ohledem na dobu svého vzniku je pochopitelné, že i jeho práce nekriticky straní vládní straně a akcentuje „rozhodující“ roli komunistů. Přestože ovšem má tyto ideologické limity a vychází z relativně omezené pramenné základny, nelze práci upřít přinejmenším faktografickou cennost a zvládnutí historikova řemesla. Nikdy však nebyla vydána tiskem a bohužel zůstala jen v rukopise, který je uložen v knihovně VHÚ Praha. Drobné dílčí studie, zahrnující podstatnou část jím sledované problematiky, autor ovšem publikoval alespoň ve sbornících, nebo časopisecky.⁸ Za zmínku stojí určitě i v archivech uložený, ale zatím nikde nepublikovaný materiál bývalého vedoucího

⁵ *Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939.* Naše vojsko – SPB, Praha 1956 a *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939.* Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956.

⁶ Artur G. LONDON: *Španělsko, Španělsko....* Nakladatelství politické literatury, Praha 1963.

⁷ František KRŽÍK: *Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939.* VHÚ, Praha 1965.

⁸ František KRŽÍK: *Českoslovenští dobrovolníci v národně revoluční válce španělského lidu 1936–1939.* Historie a vojenství č. 4/1955, s. 413–443, TÝŽ: *Boj československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku 1936–1939.* In. *Dobrovolníci svobody.* Naše vojsko – SPB, Praha 1956, s. 12–54, TÝŽ: *KSČ a českoslovenští dobrovolníci v mezinárodních brigádách ve Španělsku.* Historie a vojenství č. 1/1961, s. 111–141, TÝŽ: *Solidarita s republikánským Španělskem a vznik mezinárodních brigád.* Historie a vojenství č. 3/1966, s. 408–445, TÝŽ: *Odjezdy československých dobrovolníků do Španělska 1936–1938.* Příspěvky k dějinám KSČ č. 4/1967, s. 533–554.

kádrového oddělení interbrigád Jaroslava „Jarina“ Hoška *Českoslovenští interbrigadisté – pokus o celkový přehled*, který se krom vlastního jmenného seznamu, snaží ke každé osobě dodat veškeré známé podrobnosti o jejím účinkování ve Španělsku.⁹ Zmiňujeme-li Hoškův seznam, na ten navazuje novější *Seznam československých interbrigadistů*, který v roce 1996 sestavila Kateřina Nekvasilová.¹⁰ Navzdory uvedeným titulům dosud nějaká přehledná monografie, kterou si téma bezpochyby zaslouhuje, chyběla. Tento dluh jsme se v mezích svých schopností pokusili alespoň částečně splatit spolu s vojenským historikem PhDr. Jiřím Rajlichem z VHÚ v Praze. Výsledkem je již v úvodu zmiňovaná kniha *Jan Ferák a ti druzí s podtitulem Českoslovenští letci interbrigadisté, letci a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936–1939* a řada dalších navazujících dílčích studií. Tyto práce se snaží nahlížet na československou účast na občanské válce ve Španělsku novým pohledem, především z pohledu dokumentů nalezených v archivech napříč celou Evropou.¹¹ K čs. souvislostem španělské občanské války považují rovněž za velice zdařilou kolektivní monografii z poslední doby, která vyšla pod názvem *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*.¹² Nedílnou součástí pramenné základny především k obecným aspektům války ve Španělsku, událostem předcházejícím i následné reflexi, tvoří spolu s literaturou zahraniční provenience¹³ i práce z pera hispanisty

⁹ Jaroslav ŽELIVSKÝ – Jaroslav HOŠEK: *Českoslovenští interbrigadisté – pokus o celkový přehled*. SPB, Praha 1975, uloženo Národní archiv v Praze (dále NA), Praha, fond ÚV SPB, vzp. 2209.

¹⁰ Kateřina NEKVASILOVÁ: *Seznam československých interbrigadistů 1936–1939*. ČSBS, Praha 1996. Tento seznam v zásadě vychází ze seznamu Jaroslava „Jarina“ Hoška, který vznikl v roce 1940 v Moskvě. Ten je uložen v NA Praha (fond SPB). Originální, ruská verze Hoškova přehledu (i s příslušnými charakteristikami interbrigadistů) je uložena v moskevském RGASPI (Rossijski gosudarstvennyj archiv socialno-političeskij istorii) ve fondu 545 (Intěrbrigady Respublikanskaj armiji Ispanii); čs. státních příslušníků interbrigád se týkají složky 1448–1474. Před několika lety byly spuštěny internetové stránky (<http://interbrigades.inforost.org>), obsahující poměrně značné množství velice cenných zdigitalizovaných dokumentů, týkající se tématu. Dosud ovšem jde jen o stránky zkušební a pouze s omezeným badatelským přístupem.

¹¹ Z řady dílčích studií k tématu války ve Španělsku můžeme zmínit například: Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Legenda o republikánském leteckém esu Janu Ferákovi 1. část, Historie a Vojenství*. 1/2008, s. 4–34; TITÍŽ: *Legenda o republikánském leteckém esu Janu Ferákovi 2. část. Historie a Vojenství*, 2/2008, s. 4–31; TITÍŽ: *Export a využití československé letecké výzbroje v občanské válce ve Španělsku 1936–1939 1. část. Historie a Vojenství* 1/2012, s. 4–35; TITÍŽ: *Export a využití československé letecké výzbroje v občanské válce ve Španělsku 1936–1939 2. část. Historie a Vojenství* 2/2012, s. 4–29; TITÍŽ: *Leutnant Hans Sobotka aneb český letec sestřelen nad Bilbaem?*, *Historie a Vojenství* 1/2013, s. 86–97; TITÍŽ: *Španělská stopa generála Josefa Pavla*. *Historie a Vojenství* 3/2016, s. 39–72 nebo David MAJTENYI: *Španělská občanská válka (1936–1939) v dokumentech Archivu Národního muzea*. Časopis Národního muzea. Řada historická 185 (3–4), s. 3–18.

¹² Zdenko MARŠÁLEK – Emil VORÁČEK a kol.: *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017.

¹³ Antony BEEVOR: *Španělská občanská válka 1936–1939*. Pavel Dobrovský – BETA a Karel Ševčík, Praha – Plzeň 2004; George ORWELL: *Hold Katalánsku a Ohlédnutí za Španělskou válkou*. Odeon, Praha 1991; Andrée BACHOUDOVÁ: *Franco, neboli o úspěchu průměrného člověka*. Levné knihy, Praha 2008. Z česky dosud nevydaných je to dnes již klasické dílo Hugh THOMAS: *The Spanish Civil War*. Penguin Books, London 2009 (poprvé již 1961) a Paul PRESTON: *The Spanish Civil War. Reaction, Revolution and Revenge*. Harper Parennial, London 2006.

a historika Jiřího Chalupy. Mezi ně patří například publikace *Jak umírá diktatura*¹⁴, *Zápisky o válce občanské*¹⁵, *Don Carlos a ti druzí*¹⁶ anebo nejnověji *Dějiny Španělska*.¹⁷

Zpracování částí mé práce postihující období po roce 1945 by bylo nemyslitelné bez knih historika Karla Kaplana, který se v minulosti danou problematikou velice detailně zabýval. Můžeme uvést například jeho díla *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*¹⁸, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*¹⁹, *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968*²⁰, *Antonín Novotný – Vzestup a pád „lidového“ aparátčíka*²¹, *Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*²², *Kořeny československé reformy 1968*²³ nebo *Protistátní bezpečnost 1945–1948*.²⁴ Za přínosnou ve vztahu k Laštovičkovu působení v Československém rozhlasu považují rovněž studii Evy Ješutové *Budovatelský rozhlas 1945–1948*²⁵, otázkou vzestupu interbrigadistů se snažil zachytit ve svém příspěvku do sborníku *Politické elity v Československu 1918–1948* i historik Jaroslav Bouček.²⁶ Jako velice zdařilou hodnotím i odbornou studii *Československý zastupitelský úřad v Moskvě v letech 1945–1948*.²⁷ Pro období, kdy Bohuslav Laštovička zastával post předsedy Národního shromáždění, byly velice cennou pomůckou publikace Ondřeje Felcmana *Československý parlament na prahu Pražského jara: Národní shromáždění na cestě k reformě (1964 – duben 1968)*²⁸ nebo *Vláda a prezident – období pražského jara (prosinec 1967 – srpen 1968)*.²⁹ Titulů je samozřejmě daleko více a na řadu z nich odkazuje i doplňující poznámkový aparát. Podrobný seznam literatury, odborných studií, stejně jako seznam použitého dobového tisku se spolu s internetovými zdroji nalézá na samém konci této práce.

¹⁴ Jiří CHALUPA: *Jak umírá diktatura. Pád Frankova režimu ve Španělsku*. Votobia 1997.

¹⁵ TÝŽ: *Zápisky o válce občanské. Studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936–1939*. NLN, Praha 2002.

¹⁶ TÝŽ: *Don Carlos a ti druzí – Karlistické války ve Španělsku v letech 1833–1939*. Epoque, Praha 2008.

¹⁷ TÝŽ: *Dějiny Španělska*, NLN, Praha 2017.

¹⁸ Karel KAPLAN: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Mladá fronta, Praha 1992.

¹⁹ TÝŽ: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2001.

²⁰ TÝŽ: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968*. Studie a dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993.

²¹ TÝŽ: *Antonín Novotný. Vzestup a pád „lidového“ aparátčíka*. Barrister & Principal, Brno 2011.

²² TÝŽ: *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Barrister & Principal, Brno 2008.

²³ TÝŽ: *Kořeny československé reformy 1968*. Doplněk, Brno 2000.

²⁴ TÝŽ: *Protistátní bezpečnost 1945–1948*. Plus, Praha 2015.

²⁵ Eva JEŠUTOVÁ: *Budovatelský rozhlas 1945–1948*. In. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Český rozhlas, Praha 2003, s. 184–234.

²⁶ Jaroslav BOUČEK: *Čs. interbrigadisté jako zdroj politických elit po roce 1945*. In. *Politické elity v Československu 1918–1948* (uspř. Ivana Koutská a František Svátek). ÚSD AV ČR, Praha 1994.

²⁷ Miloš ADAMŮ: *Československý zastupitelský úřad v Moskvě v letech 1945–1948*. Praha 2012. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav světových dějin 2012-5-30.

²⁸ Ondřej FELCMAN: *Československý parlament na prahu Pražského jara: Národní shromáždění na cestě k reformě (1964 – duben 1968)*. NLN, Praha 2015.

²⁹ TÝŽ: *Vláda a prezident – období pražského jara (prosinec 1967 – srpen 1968)*. Doplněk, Brno 2012.

Navzdory výše zmiňované literatuře je však tato práce primárně tvořena především na základě archivního výzkumu. Ten tvoří naprosto klíčovou část a bez něj by její zvládnutí naprosto nemyslitelné. Dokumenty s vojenskými aspekty minulosti Bohuslava Laštovičky i interbrigadistů jako takových se nalézají především ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu v Praze-Ruzyni (VÚA-VHA). Obecně se jedná zvláště o rozsáhlý fond *Českoslovenští interbrigadisté ve Španělsku* – materiály v těchto složkách byly zpracovány na počátku 70. let, kdy byli bývalí přeživší interbrigadisté obesláni Ústavem dějin KSČ s tím, aby zaslali jakékoliv materiály ke své činnosti, popřípadě stručné životopisy. Musíme zmínit, že tato akce se ale u řady z nich setkala s velkou nedůvěrou. Ta přímo souvisela s událostmi padesátých let a někteří tak své materiály ústavu neposkytli.³⁰ Dále jde o fond *Ministerstvo národní obrany Londýn*, kde se nacházejí archivní záznamy těch z interbrigadistů, kteří se po pádu Francie dostali do Velké Británie.³¹ Nepostradatelnou pomůcku pro badatele pak představují i sbírky *kvalifikačních listin a kmenových listů* i tzv. *krátké osobní spisy* (KOS) – zde jsou podrobné záznamy vojenské služby, absolvovaná cvičení, povyšování i hodnocení nadřízených, spolu s připojenými životopisy – vše se u Bohuslava Laštovičky dochovalo.³²

V neposlední řadě musíme zmínit další naprosto nedocenitelnou pomůckou, která se zde nachází, a sice osobní fond *Bohuslava Laštovičky*. Vzhledem ke stěžejnímu významu fondu pro všechny budoucí zájemce o osobu jmenovaného je nutné zmínit jej i jeho strukturu podrobněji. Je rozdělen do celkem pěti částí. První část je věnována emigraci v Londýně a Moskvě, ve druhé části se nachází dochovaná korespondence a to jak s jednotlivci, tak s institucemi. Třetí a nejrozsáhlejší část je věnována Laštovičkově literární činnosti, obsahuje jeho životopisy, články, studie, komentáře, projevy, ale například i záznamy z besed. Čtvrtý díl je věnován jeho veřejnému působení v Moskvě v Národním shromáždění i ve vrcholných stranických orgánech. Pátá závěrečná část obsahuje vše, co se nepodařilo obsáhnout do předchozích složek, případně co bylo získáno později a případný zájemce v ní může nalézt další projevy a korespondenci i zaznamenané vzpomínky.³³

Další zdroj informací může případný zájemce nalézt v Národním archivu v Praze-Chodovci (NA). Zde se jedná o obsáhlé fondy *Policejní ředitelství Praha I. a II.* – nabízí

³⁰ Vojenský ústřední archiv – vojenský historický archiv (dále jen VÚA-VHA), Praha, fond Českoslovenští interbrigadisté, 1932–1945, 6,96 bm.

³¹ VÚA-VHA, Praha, fond Ministerstvo národní obrany – Londýn, 1940–1946, 31,4 bm.

³² VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka), 1750–1910, 1072,92 bm; fond Kvalifikační listiny gážístů, 1784–1932, 762,24 bm.

³³ První část tohoto materiálu byla ještě osobně Bohuslavem Laštovičkou předána v roce 1962 tehdejšímu Archivu Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ a druhá část poté až po jeho smrti v březnu 1984 rodinnými příslušníky téže instituci. Odtud byl v létě 1990 kompletně delimitován do VHA. Tento fond byl na zdejším odborném pracovišti zpracován a inventarizován v roce 1985 Františkem Železným. VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), 1939–1980, 1,36 bm.

velice zajímavý zdroj informací, jaký tvoří např. pasové žádosti, přestupky, zadržení, ale i evidence obyvatelstva a policejní pobytové přihlášky atp.³⁴ Můžeme uvést i podobně strukturovaný fond *Prezidium Ministerstva vnitra I.* – tento rovněž velice obsáhlý fond mapuje a chronologicky řadí poznatky, kterými naše bezpečnostní úřady na základě svých informací, mapovaly odchody bývalých dobrovolníků do Španělska. Je v nich zachycena komunikace mezi jednotlivými Policejními úřady se Zemskými úřady, které se následně scházejí v Prezidiu Ministerstva vnitra.³⁵ Vhodné doplnění k předchozímu se nachází i v podobně koncipovaném fondu *Zemský úřad Praha*.³⁶ Ve fondu *Archiv Syndikátu novinářů Praha (ASYN)* jsou pak uchovány záznamy, které se vztahují k redaktorské činnosti Bohuslava Laštovičky před rokem 1939.³⁷ Velice cenným je i fond *Svazu protifašistických bojovníků* – zde se nacházejí přihlášky jednotlivých členů nebo jejich pozůstalých, jejichž součástí je i stručný popis odbojové činnosti, udělená vyznamenání, popřípadě novinové články, které se k nim vztahují, ale například i alba s fotografiemi bývalých interbrigadistů.³⁸ Ve fondu *KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 Komise – Praha*, se nachází složky k politickým procesům i následným rehabilitacím, které mají návaznost na bývalé španělské dobrovolníky.³⁹

V Archivu bezpečnostních složek v Praze (ABS) se pak nachází opět záznamy, které se vztahují především k politickým procesům a létům předcházejícím. Tyto materie jsou jmenovitě uloženy ve fondu *Hlavní správa vojenské kontrarozvědky* – zde se nacházejí mimo jiné záznamy, které na bývalé interbrigadisty nechala vytvořit Státní bezpečnost v padesátých letech a v Laštovičkově případě jsou to i zprávy, které na něj byly vyhotoveny během jeho působení jako velvyslance v Moskvě.⁴⁰ Dílčí informace lze nalézt i ve fondu *Ústředna Státní bezpečnosti*.⁴¹

Velice cenný zdroj k dané problematice je možno nalézt také v Archivu ministerstva zahraničních věcí v Praze (AMZV), zde se nachází fond *Španělské konzuláty – Madrid*, v němž jsou uloženy depeše, které byly adresovány ministerstvu zahraničních věcí ze španělských zastupitelských úřadů.⁴² Tvoří neocenitelnou pomůcku svou autentičností popisující události z pohledu konzulárních úředníků. V Laštovičkově případě

³⁴ Národní archiv (dále jen NA), Praha, fond Policejní ředitelství Praha I, 1786–1930, 1662,45 bm; fond Policejní ředitelství Praha II, 1914–1953, 5012,5 bm.

³⁵ NA, Praha, fond Ministerstvo vnitra I, Praha, 1918–1948, 2147,06 bm.

³⁶ NA, Praha, fond Zemský úřad Praha, 1918–1953, 2714,4 bm.

³⁷ NA, Praha, fond Archiv Syndikátu novinářů, Praha, 1877–1998.

³⁸ NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha, 1951–1969, 27 bm.

³⁹ NA, Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha, 1945–1989, 1494,19 bm.

⁴⁰ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Praha, fond hlavní správa vojenské kontrarozvědky, 1927–1958.

⁴¹ ABS, Praha, fond Ústředna Státní bezpečnosti, 1935–1973.

⁴² Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále jen AMZV), Praha, fond Španělské konzuláty 1936–1937 a 1937–1938 a dále fond Všeobecná spisovna 1918–1939.

je to ještě navíc i fond *Osobních spisů pracovníků (OSO 1945–1992)*, kde je zachován i jeho osobní spis z let 1948–1950.⁴³

Zájemce, který se snaží zachytit Laštovičkovu kariéru u Československého rozhlasu, nalezne opět jeho osobní spis i v Archivu Českého rozhlasu, kde je součástí fondu *Osobní spisy zaměstnanců*.⁴⁴ V případě jeho dlouholetého poslaneckého účinkování je to opět osobní spis, který je uložen v Archivu Poslanecké sněmovny ve fondu *Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění*.⁴⁵

Obecně k tématu bývalých interbrigadistů musíme zmínit i síť Státních oblastních archivů (SOA) a Státních okresních archivů (SOkA), jejichž informace nám umožňují doplnit informace k dotyčným v místech jejich bydliště a podrobně zaznamenat i jejich rodinné náležitosti. Konkrétně u Bohuslava Laštovičky je to SOkA Pelhřimov a zdejší fond *Okresní úřad Pelhřimov*, kde jsou záznamy k jeho rodině v době jejich zdejšího pobytu.⁴⁶ Údaje z matriční knihy narozených jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Třeboni jako součást fondu *Sbírka matrik Jihočeského kraje*.⁴⁷ V neposlední řadě je nezbytné uvést i SOkA Kroměříž, kde se ve zdejších fondech *Okresní úřad Holešov*, *Národní škola chlapecká Bystřice pod Hostýnem* a *Gymnázium Holešov*, nalézají sčítací operáty a třídní výkazy mající souvislost se zdejším pobytem rodiny a řada dalších záznamů.⁴⁸ Další doplňující archiválie se nacházejí také v Moravském zemském archivu v Brně, ve fondu *Zemský úřad Brno*, je to například dochovaná zpráva o zatčení Bohuslava Laštovičky v březnu 1939.⁴⁹ Ve vztahu k létům, kdy studoval pražské ČVUT, jsou záznamy uložené v Archivu ČVUT v Praze, ve fondu *Vysoká škola strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT*, kde jsou uloženy katalogy jejích posluchačů.⁵⁰ Některé z doplňujících fotografií, které jsou součástí přílohy na konci práce, pocházejí z Archivu Národního muzea, kde jsou součástí fondu *Novinářský fotoarchiv Práce a Národní politiky I –*

⁴³ AMZV, Praha, fond Osobních spisů pracovníků (OSO), 1945–1992.

⁴⁴ Archiv Českého rozhlasu (dále jen AČR), Praha, fond Osobní spisy zaměstnanců.

⁴⁵ Archiv Poslanecké sněmovny (dále jen APS), Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění 1918–1992, 25,9 bm nezpracováno. Další doplňující údaje jsou i na zdejších internetových stránkách viz <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/index.htm> (datum přistoupení 1. 12. 2016).

⁴⁶ Státní okresní archiv Pelhřimov (dále jen SOkA Pelhřimov), fond Okresní úřad Pelhřimov, 1850–1945, 135 bm.

⁴⁷ Státní oblastní archiv v Třeboni (dále jen SOA v Třeboni), fond Sbírka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949, 299,65 bm.

⁴⁸ Státní okresní archiv Kroměříž (dále jen SOkA Kroměříž), fond Okresní úřad Holešov, 1850–1942, 112,55 bm; fond Národní škola chlapecká Bystřice pod Hostýnem, 1814–1957; fond Gymnázium Holešov, 1899–1956, 8,7 bm.

⁴⁹ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA, Brno), fond Zemský úřad Brno, 1918–1945, 2401,97 bm.

⁵⁰ Archiv Českého vysokého učení technického (dále ČVUT), Praha, fond Vysoká škola strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT, 1920–1951, 15,54 bm.

*Osoby.*⁵¹ Ve zdejšímu archivu se pak nacházejí další dílčí informace k tématu občanské války ve Španělsku i v dalších fondech.⁵²

Výčet archivních zdrojů by však nebyl úplný bez uvedení zahraničních archivů. Ve Španělsku se značné množství archiválií nachází především v Archivo Histórico Provincial Albacete, tedy v městě, kde se během občanské války nacházelo bývalé středisko interbrigád a bylo jejich jakýmsi tranzitním bodem a další pak v čistě vojenském Archivo General Militar de Avila.⁵³ Z našeho pohledu je ale pravděpodobně nejdůležitější ruský archiv Rossijski gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii (RGASPI) v Moskvě. V něm jsou uloženy kádrové složky bývalých československých interbrigadistů, které byly zpracovávány během druhé světové války již zmiňovaným Jaroslavem Hoškem a z Moskvy se v této podobě již do Československa nikdy nevrátily. Jedná o skutečně unikátní a vysoce ceněný archivní materiál, který je, i když ne úplně jednoduše, přístupný historickému bádání až v posledních letech.

Navzdory poměrně bohaté zásobě informací z výše zmíněných archivních institucí i ze značného penza odborné literatury, obojí má při svém kritickém zhodnocení své limity. Ani s jejich pomocí není možné zodpovědět všechny vyřčené i nevyřčené otázky. Na posledním místě, ale v neposlední řadě musím v této souvislosti zmínit, že velice důležitým pro zpracování mé diplomové práce, byl i rozhovor o vzpomínkách na otce, který jsem vedl se synem Bohuslava Laštovičky, RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. Ten byl realizován v budově Ústavu fyziky atmosféry AV ČR v Praze na Spořilově 26. října 2017.⁵⁴ Údaje získané na jeho základě, některé pasáže vlastního textu by bez nich nebylo možné v úplnosti zpracovat, byly vhodným nástrojem pro následnou komparaci s ostatními prameny.

⁵¹ Archiv Národního muzea (dále jen ANM), Praha, fond Novinářský fotoarchiv Práce a Národní politiky I – Osoby, 1920–1970, 2,75 bm.

⁵² David MAJTENYI: *Španělská občanská válka (1936–1939) v dokumentech Archivu Národního muzea*. Časopis Národního muzea. Řada historická 185 (3–4), s. 3–18.

⁵³ S oběma archivy jsem byl v minulosti ve spojení a musím ocenit profesionalitu a vstřícnost jejich pracovníků ve vztahu k badatelům z jiného státu. Prostředníkem mi byl renomovaný španělský historik David Gesalí.

⁵⁴ Touto cestou a na tomto místě bych RNDr. Janu Laštovičkovi, DrSc. rád ještě jednou poděkoval, že mi laskavě umožnil díky tomuto rozhovoru nalézt odpovědi na řadu otázek, které u jeho otce navzdory mému výzkumu stále přetrvávaly.

3 Vojákem čs. armády, studentem a redaktorem, život Bohuslava Laštovičky do roku 1936

Bohuslav Laštovička se narodil 29. dubna 1905 v jihočeském Pelhřimově (něm. *Pilgrams*). Toto malebné a starobylé sídlo, které navíc od roku 1850 patřilo mezi okresní města a významná správní střediska celé oblasti, se rozkládá v údolí říčky Bělá v Křemešnické vrchovině, která tvoří součást Českomoravské vrchoviny.⁵⁵ Dnes správně přináleží ke kraji Vysočina a podle sčítacích údajů z roku 1900, tedy jen několik let před narozením Bohuslava Laštovičky, mělo celkem 8894 obyvatel a 1012 domů.⁵⁶

Na svět zde přišel jako prvorozený syn účetního Františka Laštovičky (*29. 1. 1880 – †1955) pocházejícího z Petrovic a Terezie rozené Schmeilerové (*15. 5. 1894 – †10. 11. 1934) pocházející z 27 kilometrů vzdálené Jihlavy.⁵⁷ Středostavovský situovaní rodiče se oba hlásili k římskokatolické konfesi, a tak byl 5. května téhož roku místním kaplanem Jaroslavem Taulusem pokřtěn jako Bohuslav Arnošt.⁵⁸ Otec byl účetním a v souvislosti s pozdější vojenskou kariérou jeho syna není bez zajímavosti, že jako assentní (odvodový) ročník 1900 byl domovsky veden u jihlavského Pěšího pluku č. 81 (*Infanterieregiment Freiherr von Waldstätten Nr.81*) a dosáhl hodnosti *Zugsführer* tedy přibližný ekvivalent našeho četaře.⁵⁹ Rodina bydlela na tehdejším Hlavním náměstí v domě čp. 27, na kterém je v současné době umístěna pamětní deska připomínající zdejšího rodáka. Pro úplnost nezbyvá než poznamenat, že Bohuslavovi později přibyli ještě tři další sourozenci, bratr Vladimír (*22. 12. 1906 – †15. 3. 1946), který se stal soukromým úředníkem a za války byl v letech 1944–1945 vězněm v koncentračním táboře ve Flossenburgu, sestra Marie (*29. 12. 1907) později provdaná za vedoucího bankovní pobočky a konečně sestra Jiřina (*13. 4. 1920), která byla magistrou farmacie.⁶⁰

Pobyt v Pelhřimově, byť spojený s radostnou událostí, narozením jejich prvního potomka, byl však pro rodinu pouze dočasným řešením. Otec Laštovička totiž přijal v roce

⁵⁵ Město zmiňované poprvé již v polovině třináctého století, vděčí podle pověsti za své jméno pražskému biskupu Peregrinovi (Pelhřimovi). Více k historii města např. Zdeněk MARTÍNEK a kol: *Pelhřimov (Dějiny českých měst)*. NLN, Praha 2014.

⁵⁶ *Historický lexikon obcí ČR 1869–2005 1. díl*. Český statistický úřad, Praha 2006, s. 578–579.

⁵⁷ Otec František Laštovička si navíc již v předchozím roce 1904 podal k Okresnímu úřadu v Pelhřimově dvě žádosti o povolení obchodu se smíšeným (železářským) zbožím, které chtěl v místě provozovat spolu se svým bratrem Janem Arnoštem Laštovičkou (*11. 1. 1882). Žádostem bylo vyhověno a tak provozoval nějakou dobu i maloobchod. SOkA Pelhřimov, fond Okresní úřad Pelhřimov, inv. č. 135, kniha č. 135, záznam č. 51/1904 a 128/1904; spisy, inv. č. 997, karton č. 491.

⁵⁸ SOA v Třeboni, fond Sbírka matrik Jihočeského kraje, kniha narozených č. 12A (1904–1911). Dostupné na <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/11111/52> (datum přístupu 12. 9. 2017).

⁵⁹ SOkA Kroměříž, fond B-a 4 Archiv města Bystřice pod Hostýnem, inv. č. 125, Ohlašovací kniha mužstva v záloze a na trvalé dovolené z let 1898–1906, č. 97 – František Laštovička.

⁶⁰ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

1906 místo účetního u firmy Zbořil v Bystřici pod Hostýnem (něm. *Bistritz am Hostein*) v tehdejší okrese Holešov (něm. *Holleschau*) vyrábějící svíčky a všichni se tak spolu s ním stěhovali na sever. Bydleli zde v domě čp. 463, který patřil majiteli firmy Václavu Zbořilovi.⁶¹ Ve zdejší městečku mladý Bohuslav absolvoval první čtyři ročníky obecné školy, dnešní terminologií bychom řekli první stupeň základní školy. Výsledky zde měl na žáka svého věku vysoce nadprůměrné, na vysvědčeních se pouze zcela výjimečně objevila nějaká dvojka.⁶² Vzhledem k těmto svým studijním výsledkům a předpokladům tak na doporučení svého třídního učitele pokračoval v dalším sebevzdělávání na Zemském reálném gymnáziu v pouhých patnáct kilometrech vzdáleném Holešově. Zde absolvoval v letech 1916–1918 tři ročníky výuky a podle dosažených výsledků si ani zde nevedl vůbec špatně.⁶³ V následujícím roce již ve studiu na zdejší ústavu nepokračoval, ale navázal na něj na Reálné škole v Novém Městě na Moravě, kde absolvoval dva ročníky, poté třetí na Reálné škole v Praze – Vršovcích a konečně poslední rok na Reálné škole v Rakovníku. Na této reálce 22. června 1922 ve svém věku sedmnácti roků složil úspěšně maturitní zkoušku. Časté měnění školy bylo způsobeno stěhováním rodiny a to z důvodu zaměstnání otce Františka Laštovičky. Ten přišel o své původní místo u firmy Zbořil v Bystřici a začal pracovat nejprve jako kontrolor pro firmu Baťa a od roku 1922 jako řídící úředník u firmy svého bratra v Kněževsi u Rakovníka.⁶⁴

Čerstvě odmaturovavší Bohuslav se rozmýšlel kam a jak dál a ambice s předvídavostí mu již v té době pravděpodobně nechyběly. Vliv při tomto dilematu na něj bezpochyby mělo i středostavovské založení jeho rodiny. Nakonec se na základě zralé úvahy a na doporučení svých rodičů rozhodl pro profesionální důstojnickou dráhu. Podal si proto přihlášku do Vojenské akademie v Hranicích na Moravě, kam byl po přijímací proceduře následně přijat.⁶⁵ Ještě předtím 8. července 1922, jelikož byl stále neplnoletý,

⁶¹ SOKA Kroměříž, fond Okresní úřad Holešov, Operáty ke sčítání lidu k 31. prosinci 1910.

⁶² SOKA Kroměříž, fond Národní škola chlapecká Bystřice pod Hostýnem, Třídní katalog a třídní kniha pro školní roky 1911–1912, 1912–1913 a 1913–1914.

⁶³ SOKA Kroměříž, fond Gymnázium Holešov, Hlavní třídní katalogy z let 1916–1918.

⁶⁴ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

⁶⁵ Vojenská akademie v Hranicích na Moravě byla založena v roce 1920. Navazovala na zdejší tradici vojenského vzdělávání již z dob Rakousko-Uherska, kdy se zde nacházela tzv. Vyšší vojenská reálka (*k.k. Militär-Oberrealschule*) a též Jezdecká kadetní škola (*k.k. Kavallerie-Kadettenschule*). Obě se již záhy po převratu 28. října 1918 major Jindřich Bubla snažil sloučit a přeměnit ji v Československou vojenskou reálku. Jeho snaha o zachování ústavu se však ještě nesetkala s pochopením. Představitelé mladé republiky v této fázi nepočítali s pravidelnou armádou, ale spíše s miličním charakterem vojska. Ke změně a přehodnocení jejich postoje došlo v souvislosti s událostmi na Těšínsku a především na Slovensku, které ukázaly, že se Československo bez stabilní armády nebude možné obejít. S tím šla ruka v ruce nezbytnost existence podobného vojenského vzdělávacího úřadu. Prvním velitelem akademie byl v listopadu 1919 ustanoven francouzský generál Louis Jules Frédéric Kieffer. Oficiálně je pak 11. duben 1920 považován za faktický den jejího založení. Dalšími veliteli byli v chronologickém pořadí generálové Vratislav Pech, František Hněvkovský a Otakar Zahálka. Studium na akademii bylo dvouleté, od roku 1937 pak jednorodní, výuka probíhala celé období první republiky. Konečnou likvidaci znamenalo až obsazení republiky 15. března 1939, když byla předtím po mobilizaci 1938 její činnost dočasně přerušena. Celkový počet vyřazených absolventů byl 8296. Následnou okupaci pak 258 jejich bývalých absolventů a učitelů zaplatilo

podepsal v soudní kanceláři okresního soudu v Rakovníku s otcovým souhlasem revers, kterým se zaručoval, že v případě přijetí „za každý rok zde strávený, bude sloužiti další tři nad rámec presenční služby“. O další měsíc později 22. srpna pak předstoupil před doplňovací okresní velitelství Brno-Venkov. Ortel obvodní komise byl stroze jednoznačný, „schopen bez závad, odveden“. Tzv. „papírově“ byl jako vojín prezentován u Pěšího pluku 10 Jana Sladkého Koziny, fakticky ale nastoupil ke studiu do zmiňované akademie.⁶⁶

Pro mladého Bohuslava tak začal kasárenský život akademika. Pod přísným vedením svých učitelů se jako voják zasvěcoval do teoretických i praktických tajů dělostřeleckého řemesla. První ročník byl koncipován ještě všeobecně vojensky, ve druhém již přicházela na řadu vlastní specializace. Koncepce vzdělávání a výukové osnovy vycházely v té době ze zkušeností francouzské armády, navíc členové francouzské vojenské mise se na výuce na akademii sami aktivně podíleli. Jak opět dosvědčují jeho dosažené výsledky, nevedl si ani zde při studiu vůbec špatně. Slavnostně vyřazen byl tradičně po dvou letech studia 15. srpna 1924 jako poručík dělostřelectva a přidělen byl k Dělostřeleckému pluku 110, který byl dislokován v Nitře.⁶⁷ Takřka současně začal prodělávat i roční Aplikační školu dělostřelectva v Olomouci. Velitelem Učiliště pro dělostřelectvo zde byl francouzský generál Paul Louis Joseph Bossu (1869–1942), další z členů francouzské vojenské mise v Československu. Školu absolvoval také s výborným prospěchem a dosáhl 14. pořadí z celkového počtu 111 frekventantů školy. Lichotivé bylo i závěrečné hodnocení jeho nadřízených. „Velmi dobrý důstojník, nadaný, pilný a snaživý, povaha dosud neustálená. Chování ve službě i mimo službu velmi dobré, taktéž jako instruktor dobrý“.⁶⁸ Následně se dočkal přemístění a stal se 1. srpna 1925 příslušníkem Dělostřeleckého pluku 101, který sídlil v pražských Černínských kasárnách. Od tohoto pluku pak byl přeřazen k jednomu z tehdejších tří útvarů protiletadlového dělostřelectva, k elitnímu pražskému Dělostřeleckému pluku 151. Na tomto svém novém působišti zastával funkci prvního důstojníka a přechodně dokonce i velitele baterie. V roce 1927 se také spolu s plukem zúčastnil čtyřměsíčních ostrých protiletadlových střelb na námořní základně v Boce Kotorské⁶⁹ ve spřátelené Jugoslávii.⁷⁰ V té době měl trvalé bydliště hlášeno v Praze-Střešovicích, Bělohorské ulici čp. 161 u bytné paní Klimešové.⁷¹

svými životy. Petr HUB: *Československá vojenská akademie a tradice vojenského školství v Hranicích na Moravě*. Historický obzor, 2002, 13 (3/4), s. 81–91; <https://vojenskaakademiehranice.ic.cz/akademie.html> (datum přístupu 12. 9. 2017); <http://www.vhu.cz/exhibit/vojenska-akademie-v-hranicich-na-morave-1938/> (datum přístupu 14. 9. 2017).

⁶⁶ VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ VÚA-VHA, Praha, fond Kvalifikační listiny gázistů (1784–1932) – Bohuslav Laštovička.

⁶⁹ Od roku 1927 fungovala na základě uzavřené československo-jugoslávské dohody střelnice pro ostré střelby protiletadlových jednotek čs. armády v Kumboru – Boce Kotorské. V létě každého roku se pak na jih Jugoslávie vydával i tzv. „Československý letecký detachment v Kumboru, Boka Kotorská, Jugoslávie“, který měl speciálně upravená plováková letadla čs. výroby Aero A-29, Letov Š-16J a od poloviny třicátých let Letov Š-328V, která sloužila k vlečení vzdušných terčů – nástřelných rukávů. Marcel KAREŠ – Pavel

Po necelých čtyřech letech řadové služby, konkrétně 1. dubna 1929 byl poručík Bohuslav Laštovička předčasně přeložen do zálohy jako „řadové služby nezpůsobilý, místních služeb schopen“.⁷² Co se vlastně událo, že nadějný čtyřiatvacetiletý důstojník, jeden z premiantů ročníku s perspektivou hodnotního i platového růstu, armádu opustil? Podívejme se, co na to říkají archivní prameny a pak co i samotný aktér. Archivní zdroje předně vylučují, že by důvodem byl nějaký vážnější disciplinární prohřešek anebo zdravotní důvody. V tom případě by totiž nebylo pravděpodobně placeno odbytné v částce 24 000 Kč tehdejší měny a o dva roky později 1. ledna 1931 by zcela jistě nebyl povýšen na nadporučíka dělostřelectva mimo službu. Vojenské archivní záznamy pouze stroze konstatují holou skutečnost bez dalších podrobností.⁷³ Sám Bohuslav Laštovička v pozdějších letech udával, že důvody jeho superarbitrace byly veskrze politické. Právě v těch letech prý pochopil sílu komunistických myšlenek v protikladu s reakčností naší prvorepublikové armády, v které už proto nehodlal déle setrvávat. „*Vnitřními poměry v armádě jsem byl znechucen (bezduchostí služby a reakčním duchem, který zejména vládl v pražských plucích). Pluk 151 byl protekční a dostávali se tam většinou jen vybraní synkové z buržoazních rodin a podle toho také vypadaly vnitřní poměry. Sám jsem se do Prahy dostal na základě toho, že prvých 20 absolventů s nejlepším prospěchem mělo právo vybrat si pluk, kdežto ostatní byli přidělováni podle potřeby. Z armády se mi podařilo odejít roku 1929 cestou superarbitrace a přeložením do poměru mimo službu.*“⁷⁴ Ať již byla pravda taková, jak nám ji později popsal, anebo se mu třeba již jen vojenská služba sama začala zajídat, faktem zůstává, že armádu opustil a jak záhy uvidíme, závěrečná tečka v blízké budoucnosti mělo pro něj mít ještě dramatictější charakter i osobně hořkou příchut’.

Takřka současně jak se rozloučil s armádou, začal studovat na pražském Českém vysokém učení technickém (ČVUT) jmenovitě na jeho fakultě strojního a elektrotechnického inženýrství.⁷⁵ Tam byl přijat jen několik měsíců poté, co vysvlékl vojenskou uniformu, tedy 4. října 1929.⁷⁶ Jaké mělo v jeho případě rozhodnutí zahájit

KUČERA – Pavel MARJÁNEK – Šime OŠTRÍČ: *Československé a české hydroplány*. Kareš publications, Nalžovské Hory 2014.

⁷⁰ Tamtéž; VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička; VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička.

⁷¹ NA, Praha, fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva – Bohuslav Laštovička.

⁷² VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949.

⁷⁵ V době Laštovičkova studia bylo studium na ČVUT rozděleno do sedmi vysokých škol – inženýrského stavitelství, architektury a pozemního stavitelství, zemědělského a lesního inženýrství, chemicko-technologického inženýrství, speciálních nauk V roce 1929 se jeho součástí stala i Vysoká škola obchodní a konečně i strojního a elektrotechnického inženýrství.

⁷⁶ Archiv ČVUT, Praha, fond Vysoká škola strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT (1920–1951), Katalog vysoké školy strojního a elektronického inženýrství 1929–1930 (L–Ř) – Bohuslav Laštovička.

studium na tomto technickém institutu spojitost s odchodem z armády lze dnes již jen těžko spekulovat. V každém případě obecně na vysokých školách jako takových v té době panovala svobodomyslnější atmosféra než uvnitř armády a on navíc reálné předpoklady ke zdárnému dokončení studia bezpochyby měl. Již velice záhy začal ale Bohuslav Laštovička silně tíhnout doleva, což vyvrcholilo 1. dubna 1931 jeho vstupem do KSČ⁷⁷, která byla v té době již dva roky ovládána poslušnými exponenty Kominterny.⁷⁸

Z původně středostavovsky orientovaného inteligentního mladíku se slušným vzděláním i postavením se postupně stával přesvědčeným členem KSČ ochotným hájit svůj světonázor někdy až do krajnosti. Bydlel tehdy v žižkovské Libušině ulici čp. 47 a logicky tak začal působit i v místní stranické organizaci v Praze-Žižkově. Mimo to byl zároveň činný i ve fakultní Komunistické studentské frakci (Kostufra).⁷⁹ Na politické činnosti se podílel natolik aktivně a horlivě, že se již velice záhy, a nikoliv naposledy, dostal do kolize se zákonem. Poprvé byl zadržen 24. února 1931 v souvislosti s rozšiřováním zakázaných komunistických letáků, nějakou dobu byl držen ve vazbě Krajského trestního soudu v Praze a pak pokračovalo dodatečné vyšetřování na svobodě.⁸⁰ Další problémy následovaly záhy a nutno podotknout, že si je stejně jako ty předchozí způsobil on sám. Dne 16. června téhož roku si v Praze zažádal a vydání cestovního pasu za účelem studijní cesty do „všech evropských států“. Žádost byla příslušnými orgány velice promptně zamítnuta z důvodu „ohrožení důležitých zájmů státní bezpečnosti“. Na zamítnutí žádosti mohl mít vliv jak jeho odchod z armády, tak i záležitost s letáky.

⁷⁷ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička.

⁷⁸ Jedná se o známý vývoj událostí, který byl spjat s V. sjezdem KSČ. Na něm se moci ujala skupina vedená Klementem Gottwaldem, který byl zvolen generálním tajemníkem strany. Ta věrna stalinskému vedení prosazovala agresivní bolševizaci spojenou s nekritickou závislostí na nařízeních Komunistické internacionály (KI) a odstavila od moci předchozí vedení. Nastal rozkol uvnitř strany a na protest proti nastolenému kurzu ji opustily až tři čtvrtiny členů, což představovalo přibližně 75 000 osob. Mezi nimi byli například komunističtí politici Václav Bolen, Bohumil Jílek nebo Alois Neurath, ale i představitelé tzv. komunistické inteligence, mezi něž patřilo sedm známých spisovatelů – Helena Malířová, Marie Majerová, Josef Hora, S. K. Neumann, Ivan Olbracht, Jaroslav Seifert a Vladislav Vančura. Jacques RUPNIK: *Dějiny Komunistické strany Československa – Od počátků do převzetí moci*. Academia, Praha 2002, s. 77–83.

⁷⁹ Komunistická studentská frakce neboli zkráceně Kostufra byla ustanovena v Praze 15. února 1922. Měla za úkol sdružovat studenty komunisty, přímo podřízena byla Komsomolu. Její členové nejprve vytvářeli místní skupiny v Praze a Brně, později přímo na jednotlivých fakultách a kolejích. Na počátku třicátých let působilo na vysokých školách přibližně 30 jejích skupin a v Praze měla asi 160 posluchačů. Výrazně se zasloužila o zformování Demokratického bloku studentstva v roce 1935 a o jeho volebním úspěchu, když na jaře 1936 pronikli do Ústředního svazu československého studentstva. V jejím vedení pracovali např. G. Czaban, J. Dubský, K. Konrad, J. Fučík, V. Sinkule, A. Gregor a mnozí další. Z jejích řad též vyrostli mnozí pozdější čelní straničtí představitelé, kteří se uplatnili ve stranickém tisku i na kulturním poli obecně. Řada jejích bývalých členů položila své životy v době nacistické okupace. Tiskovým orgánem Kostufry byl časopis *Avantgarda* vycházející v letech 1925–1931. Zdeněk HUŇÁČEK – Jiří JOŽÁK – Vlastislav KROUPA – Jan STRÍBRNÝ: *Český antifasismus a odboj – slovníková příručka*. Naše vojsko, Praha 1988, s. 177–178.

⁸⁰ NA, Praha, fond Policejní ředitelství Praha II (1941–1950), kart. 6512, sign. L 575/2 Laštovička Bohumil, Listina o zadržení a zatčení Bohuslava Laštovičky a Ladislava Pavelky z 25. února 1931.

Navzdory faktu, že nebyl držitelem platného cestovního pasu, Bohuslav Laštovička z dosud blíže přesně nezjištěných důvodů, můžeme se jen domnívat, že souvisely s jeho komunistickou činností, vycestoval do sousedního Německa. Mohlo se tak stát podle svědectví Otakara Hromádka, jeho pozdějšího spolubojovníka za Španělska a na počátku třicátých let činovníka mládežnického Komsomolu, v souvislosti s chystanou dělnickou spartakiádou, která se měla konat v létě téhož roku v německé metropoli Berlíně navazujíc na předchozí konanou v roce 1928 v Moskvě. Hromádka udává, že se přes zákaz pruského ministerstva vnitra blíže nespecifikovaný počet mladých komunistů z Československa bez platných cestovních dokladů na tuto akci vypravil. Sice bez vážnějších problémů, ale přesto trochu dobrodružně se jim prý zdařil přechod našich státních hranic, v Drážďanech se však připletli do právě probíhajících mohutných dělnických demonstrací, byli zajištěni tamní policií, někteří odsouzeni k deseti dnům vězení a s doživotním zákazem vstupu do Německa pak posléze vyhoštěni.⁸¹ V případě Bohuslava Laštovičky je to zatím sice jen pouhá domněnka, ale zdá se, že nepostrádá reálné jádro. Archivní dokumenty hovoří totiž jen o tom, že byl pak při běžné rutinní kontrole zadržen a kontrolován, při čemž se zjistilo, že je bez platných cestovních dokladů. Stalo se tak 2. června 1931 v Drážďanech, což by mohlo předchozí hypotézu potvrzovat. Tamní Zemský kriminální úřad (*Landeskriminalamt*) spolu s jeho vyhoštěním o skutečnosti neprodleně informoval také pražské Policejní ředitelství.⁸²

Svým konáním porušujícím několikrát československá zákonná nařízení se postupně sám dostával na scestí tehdejších poměrů. Vše pro něj nezůstalo samozřejmě bez dalších následků. Na základě výroku Okresního soudu v Praze byl odsouzen za rozšiřování letáků, „*jejichž obsah zakládal skutkovou podstatu pobuřování*“, a rovněž tak „*pro překročení hranic bez předepsaných dokladů*“. Věc měla samozřejmě dohru i po vojenské linii, neboť takové jednání se pochopitelně neslučovalo se statutem důstojníka československé armády, byť v jeho případě mimo službu. Zasedající kárný výbor 1. divize za předsednictví velitele 1. polní děl. brigády gen. Josefa Mrázka a v přítomnosti vojenského prokurátora kpt. just. JUDr. Jiřího Hellera, npor. děl. Jaroslava Hrušky, kpt. pěch. m. sl. Bauera, kpt. pěch. v zál. Kořenovského, kárného žalobce od divizního soudu škpt. just. Miloše Prchlíka a zpravodaje škpt. pěch. S. Hanzla uznal 30. ledna 1933 npor. děl. m. sl. Bohuslava Laštovičku vinným, že „*za 1. byl odsouzen rozsudkem Okresního soudu v Praze za rozšiřování letáků, za 2. byl odsouzen policejním ředitelstvím v Praze za překročení hranic bez předepsaných průkazů a za 3. v písemném materiálu u něj nalezeném projevuje náhled na čs. armádu, který je v rozporu s hodnotí čs. důstojníka*“ a na základě výše uvedeného „*se trestá podle § 23/4d zákona ze dne 4. července 1923*

⁸¹ Otakar HROMÁDKO: *Jak se kalila voda. Výběr z kriminálních příběhů a úvah*. Epoque, Praha 2017, s. 326–330.

⁸²NA, Praha, fond Policejní ředitelství Praha II (1941–1950), kart. 6512, sign. L 575/2 Laštovička Bohumil, Žádost o udělení cestovního pasu a její zamítnutí; Zpráva drážďanského Zemského kriminálního úřadu ve věci zajištění Bohuslava Laštovičky bez platných cestovních dokladů z 2. června 1931.

č. 154 Sb. z. a ve znění zákona ze dne 8. dubna 1927 č. 55 Sb. z. k odnětí vojenské hodnosti.⁸³ Definitivní tečku znamenal 31. březen 1934, když byl degradovaný Bohuslav Laštovička přeložen do stavu mužstva v záloze.⁸⁴

Vraťme se ale zase trochu zpět. Jako posluchač vysoké školy v sobě Bohuslav Laštovička také objevil žurnalistické vlohy a začal si přivydělávat jako pomocný redaktor levicového tisku. Souběžně s tím jak sílily jeho „mimoškolní“ aktivity, sláblo velice zřetelně jeho zaujetí pro studium techniky, které bylo samo o sobě jistě velice náročné. V zájmu objektivy je ale nutné podotknout, že studoval za velice těžkých materiálních poměrů v době probíhající hospodářské krize. Podpory se mu zřejmě nedostalo ani od vlastní rodiny a živil se tak pouze udělováním kondic a zmiňovanou novinářinou. Nic na věci neměnilo ani to, že byl zproštěn od placení školného. Před dokončením studia školu v roce 1934 definitivně opustil, prý po úspěšném složení první státní zkoušky, ke kterému mělo dojít už 26. října 1932 a na naléhavé doporučení a radu tehdejšího komunistického poslance Václava Kopeckého (1897–1961).⁸⁵ V zachovaných katalozích ČVUT však o vykonané státní zkoušce není žádný záznam.⁸⁶

Po odchodu z vysoké školy nastoupil Bohuslav Laštovička jako řádný redaktor *Rudého práva*. Stal se jím 1. prosince 1934, kdy byl oficiálně přijat do Národního svazu novinářů.⁸⁷ Na starosti měl mít především vnitřní politiku a jeho úvazek byl honorován měsíčním platem ve výši 1600 Kč.⁸⁸ Zde můžeme jen zmínit, že do jeho redakce nastoupil v pro ústřední komunistické periodikum poněkud bouřlivé době. V souvislosti s nastoupeným stalinským kurzem a s vyvrcholením bolševizace strany po jejím V. sjezdu v roce 1929 již záhy redakci opustila řada osobností především tehdejší levicové avantgardy, například Ivan Olbracht, Josef Hora a Marie Majerová, kteří byli jejími stálými členy. To mělo bezpochyby vliv jak na úroveň listu, tak i na vlastní redakční práci.

⁸³ VÚA-VHA, Praha, fond Kvalifikační listiny gážístů (1784–1932) – Bohuslav Laštovička, Opis konečného usnesení kárného výboru 1. divize z 30. ledna 1933 ve věci odnětí hodnosti npor. m. sl. Bohuslava Laštovičky.

⁸⁴ VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

⁸⁵ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949; Tamtéž. Dotazník zaměstnanců MZV vyplněný Bohuslavem Laštovičkou v Moskvě 2. února 1949; NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha (1951–1969), Životopis sepsaný Bohuslavem Laštovičkou 23. září 1956.

⁸⁶ Archiv ČVUT, Praha, fond Vysoká škola strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT (1920–1951), Katalog vysoké školy strojního a elektronického inženýrství 1929–1930 (L–Ř) – Bohuslav Laštovička; Katalog vysoké školy strojního a elektronického inženýrství 1930–1931 (L–Ř) – Bohuslav Laštovička; Katalog vysoké školy strojního a elektronického inženýrství 1931–1932 (L–Ř) – Bohuslav Laštovička; Katalog vysoké školy strojního a elektronického inženýrství 1932–1933 (L–Ř) – Bohuslav Laštovička; Katalog vysoké školy strojního a elektronického inženýrství 1933–1934 (L–Ř) – Bohuslav Laštovička; přepis Archivu ČVUT autorovi z 2. prosince 2016.

⁸⁷ NA, Praha, fond Archiv Syndikátu novinářů, Praha (1877–1998), kart. č. 9, Novinářský průkaz Národního svazu novinářů č. 519 na jméno Bohuslav Laštovička.

⁸⁸ Tamtéž; Členská přihláška Bohuslava Laštovičky do Syndikátu novinářů ze 17. prosince 1934.

V roce 1933 byl navíc nucen opustit místo šéfredaktora a zároveň byl za kritiku nastoleného kurzu vyloučen z KSČ Josef Guttman o několik let později i Závaš Kalandra.

Souběžně s tím jak se Bohuslav Laštovička na plný pracovní poměr začal živit novinářinou, se z něj postupem času zároveň stával i plně kvalifikovaný komunistický funkcionář. Ze svého žižkovského ústředí byl přeložen do kraje Praha – Venkov, kde od roku 1935 působil na pozici stranického organizačního tajemníka. Tato funkce ho natolik zaměstnávala, že na čas dokonce opustil i svou redakční práci.⁸⁹

Změna ho potkala i v osobním životě. 5. října 1935 se oženil. Jeho manželkou se stala právě čerstvě dostudovaná komerční inženýrka Marie rozená Bohanesová (*26. 4. 1913 – †19. 12. 2003). Byla dcerou strojířve, absolventkou Vysoké školy obchodní v Praze a rovněž souzněla se svým mužem v jeho světonázoru.⁹⁰ Aktivně byla činná stejně jako on i v tzv. Komunistické studentské frakci, členkou KSČ se pak stala 1. ledna 1937.⁹¹

Do redakce *Rudého práva* se opět vrátil v následujícím roce 1936 a zastával post jeho zahraničně-politického redaktora. Změna pro něj přichází už o několik měsíců později s horkým létem téhož roku a v souvislosti s událostmi, které vypukly na Pyrenejském poloostrově.

⁸⁹ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949.

⁹⁰ K seznámení těchto mladých levicově zapálených lidí došlo prý také celkem trefně, jak se traduje v rodině. Mladý Bohuslav svou nastávající poprvé oslovil v souvislosti s vymáháním členských poplatků za činnost v Kostuffe. Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

⁹¹ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička.

4 Bohuslav Laštovička ve Španělsku

4.1 Španělská občanská válka a vznik mezinárodních brigád

Onoho parného léta roku 1936 se pozornost velké části Evropy i prakticky celého tehdejšího světa se upřela na samý její jihozápad až na Pyrenejský poloostrov, do Španělska. Zde vypukla nesmírně krvavá občanská válka. Stalo se tak ve chvíli, kdy proti legálně zvolené republikánské vládě Lidové fronty, která zvítězila v parlamentních volbách 16. února 1936, vystoupila vojensky velice agresivně část španělské armády, především jejího důstojnického sboru. Převrat byl připravován několik měsíců, předcházela mu vnitřní rozklad státní správy. Ten byl doprovázen mnohými násilnostmi na obou stranách. Vše započalo 17. července v severoafrické Melille, kterou bleskově obsadili vzbouřenci. V éteru následně zaznělo heslo „*En toda España el cielo está despejado*“ neboli česky „*Nad celým Španělskem je bezoblačno*“, což byl předem domluvený signál pro rozšíření puče do kontinentálních částí Španělska. Na jeho počátku se vzbouřenci domnívali, že půjde o klasický armádní puč – *pronunciamiento* – těch ostatně země zažila v uplynulých sto letech mnoho, a který nebude mít, stejně jako ty předešlé, dlouhého trvání. V tu chvíli nikdo netušil, že se právě rozhořel konflikt, předznamenávající světovou válku, který bude trvat bezmála tři roky, bude mít široké mezinárodní souvislosti i angažovanost. Když skončí, zbydou po něm stovky tisíc mrtvých a Španělsko nesmazatelně poznamenané prakticky až do dnešních dnů. Proti sobě se v něm vyprofilovaly dvě na smrt znepřátelené strany, z nichž ani jedna neznala pro druhou sebemenšího slitování a odpuštění. Spolu s tím začalo rovněž soupeření na poli propagandy o získání sympatií veřejného mínění na celém světě. Jelikož historie občanské války je velice obsáhlá a ne vždy úplně jednoduše interpretovatelná a není ani účelem této práce, nebudu se jí zde podrobněji věnovat.⁹²

Pro velmi zjednodušené pochopení úplně postačí stručné zrekapitulování. Na straně povstalců generála Franca se záhy silně angažovalo nacistické Německo dohromady s fašistickou Itálií, na straně legální vlády pak především SSSR. Většina ostatního světa se přiklonila na stranu politiky tzv. „neintervence“, což byla značně pokrytecká a ve výsledku kontraproduktivní aktivita, která v konečném výsledku vehnala legální vládu do područí SSSR a potažmo Stalina. Ten zpočátku ke konfliktu volil jasně patrný odstup a do

⁹² Pro případné zájemce o historii občanské války a její československé souvislosti můžeme (kromě odborné literatury zmiňované v rozboru pramenů) vzpomenout i dvě publikace domácí provenience, navzdory tomu, že jejich charakter je spíše historicko-popularizační. Roman CÍLEK: *Krvavá předehra. Španělsko, 1936–1939: Občanská válka a zahraniční intervence*. Epoque, Praha 2004 a nejnověji Stanislav MOTL: *Peklo pod španělským nebem. Čechoslováci ve španělské občanské válce 1936–1939*. Rybka Publishers, Praha 2017. Velice cenným zdrojem, především z historického a archivního hlediska, jsou pak pravidelná hlášení československého velvyslance ve Španělsku JUDr. Roberta Fliedera (1883–1957) a jeho chargé d'affaires Zdeňka Formánka (1889–1962), která zasílali na adresu pražského ministerstva zahraničních věcí v Černínském paláci. Budoucí zájemci a badatelé je mohou dnes nalézt v AMZV ve fondech Španělské konzuláty 1936–1937 a 1938–1939 – politické zprávy.

angažmá se nijak nehrnul. Změna jeho postoje následovala poté, co se Hitler s Mussolinim rozhodli pro masovou podporu povstalců svými dobrovolníky i nejmodernější vojenskou technikou a Evropa se k tomu rozhodla mlčet. Sovětský svaz kontroval a ke španělským břehům začala připlouvat jedna nákladní loď plná vojenského materiálu za druhou. Samozřejmě nikoliv jen na základě jakéhosi názorově spřízněného altruismu, ale tvrdě placená španělským zlatem. Ten tam byl ideologický boj Kominterny, která hlásala nesmiřitelný třídní boj nalevo i napravo, zvítězila pragmatická taktika Lidové fronty, tzn. podpora alianci socialistů s komunisty a liberály. Kominterně se tím podařil opravdu mistrovský kousek, když dokázala zmobilizovat levicové hnutí prakticky od „*Uralu po Atlantik*“. Velikým vítězstvím její propagandy bylo ovlivnění veřejnosti, že se ve skutečnosti jedná o boj fašismu s demokracií, což je velmi zjednodušující tvrzení. Čelní představitelé Kominterny, především Maurice Thorez (1900–1964), Luigi Longo (1900–1980), André Marty (1886–1956), Georgij Dimitrov (1882–1949) nebo třeba Walter Ulbricht (1893–1973), ale i mnozí jiní přišli s myšlenkou vzniku mezinárodních brigád a společně stáli u jejich zrodu. Oficiální schválení jejich vzniku ze strany španělské vlády přišlo 22. října 1936. Nábořem i logistikou dopravy dobrovolníků do Španělska, byly pověřeny národní komunistické strany, které si uvnitř svých struktur vytvořily specializované týmy, které měly vše na starosti. To co následovalo, můžeme nazvat obrovským vítězstvím levicového internacionalismu, v interbrigádách sloužilo více jak 30 000 dobrovolníků ze všech koutů světa, mezi nimi i více než 2 000 občanů z bývalého Československa, z nichž několik set jich na španělské půdě položilo své životy.⁹³ Mezinárodních brigád (*Brigadas Internacionales*) bylo vytvořeno postupně celkem šest – 11., nesoucí čestný název *Thälmann* (vznikla 22. října 1936), 12. *Garibaldi* (5. listopadu 1936), 13. *Dabrowski*, 14. *La Marseillaise* (obě vznikly společně 2. prosince 1936), 15. *Lincoln* (31. ledna 1937) a konečně nakonec 129. interbrigáda (zřízena 13. února 1938). Zahraniční dobrovolníci bojovali i mimo jejich rámec jinde, zejména pak v 16., 50. a 86. brigádě španělské republikánské armády. Jejich význam byl nikoliv pouze z vojenského aspektu, ale právě především z hlediska propagandy.⁹⁴

Zde se tedy můžeme opět vrátit zpět do Československa.⁹⁵ Nábor dobrovolníků zde začal prakticky již v srpnu 1936 a nebyl doménou pouze komunistů, i když v něm hráli

⁹³ Celkový počet dobrovolníků z Československa osciluje mezi přibližně 2000 a 2500 osobami. V současné době se o nové zpracování kompletního seznamu našich interbrigadistů pokoušejí Tomáš Baletka, ředitel SOKA Vsetín a Petr Lukeš z Letecké historické společnosti (LHS).

⁹⁴ Bližší zájemce o problematiku interbrigád jako takových mohou odkázat na: J. RAJLICH – D. MAJTENYI: *Jan Ferák*, s. 70–82, popřípadě Ken BRADLEY – Mike CHAPPELL: *International Brigades in Spain 1936–39*. Osprey Publishing, London 2004 nebo na patrně nejzdařilejší studii z posledních let viz. Emil VORÁČEK: *Sovětský svaz, Kominternu a první období španělské občanské války*. In *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017, s. 77–127.

⁹⁵ Kapitola, které se detailně zabývá problematikou odchodů československých občanů do Španělska, byla mnou již podrobně popsána a případné zájemce mohou tedy odkázat na např. J. RAJLICH – D. MAJTENYI: c. d., s. 90–99 nebo David MAJTENYI: *Osobnost Osvalda Závodského se zvláštním zřetelem na jeho činnost ve Španělsku v letech 1936–1939*. Moderní dějiny roč. 24, 2016, č. 2, s. 190–196; nověji se jím zabývá studie

prim. Není daleko od pravdy, navzdory tehdejší zatvrzelé propagandě konzervativních a pravicových médií, že myšlenka boje proti fašismu po boku republikánské vlády si získala v tehdejší Československé republice obrovskou, takřka masovou podporu mezi jejím obyvatelstvem. Důkazem toho je jak množství dobrovolníků z našich zemí, tak i veřejné sbírky a především založení Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, který měl zvláště v našich levicových intelektuálních kruzích velkou podporu.⁹⁶

4.2 Příjezd Bohuslava Laštovičky do Španělska v roce 1937

Bohuslav Laštovička dorazil do Španělska v druhé polovině ledna 1937. K odjezdu se přihlásil sám a dobrovolně a v jeho uskutečnění mu nezabránil ani fakt, že doma zanechal svou manželku. Svým odjezdem, který nepostrádal jistý punc legálnosti, se nanejvýše odlišoval od většiny ostatních odcházejících dobrovolníků. Na rozdíl od nich totiž jeho cesta postrádala obvyklé prvky dramatičnosti ve spojení s konspirací a logistikou odchodů. On odjel jako regulérní držitel průkazu Mezinárodní novinářské organizace a na legálně získaný cestovní pas č. 19634, který si sám osobně v Praze vyzvedl 13. ledna 1937 a oficiálně s ním měl cestovat jako novinář do Paříže.⁹⁷ Ostatně to nebylo tak daleko od pravdy, ačkoliv se to může zdát trochu paradoxní, původně měl na základě stranického rozhodnutí odcestovat jako redaktor *Rudého práva* a působit ve Španělsku skutečně v roli válečného zpravodaje. K jeho prezentaci v přijímacím a tranzitním středisku a zároveň i vrchním velitelství interbrigád v městečku Albacete nacházejícím se v jihovýchodním Španělsku ve stejnojmenné provincii v oblasti Kastilie – La Mancha přibližně na půli cesty

Jiří NEDVĚD: „Verbování“ československých příslušníků do mezinárodních brigád a jejich cesty do Španělska. Historie a vojenství 3/2016, s. 4–19.

⁹⁶ Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku vznikl 22. října 1936 na základě iniciativy KSČ, k jeho výzvě se připojily takové osobnosti tehdejšího života jako Karel Josef Beneš, Lumír Čivrný, dr. Bohuslav Ečer, Emil Filla, doc. dr. Josef Fischer, prof. Josef Ludvík Fischer, Nataša Gollová, František Halas, dr. Jan Herben, dr. Jaroslav Heyrovský, Josef Hora, Peter Jilemnický, Josef Kopta, Jaroslav Kratochvíl, Helena Malířová, dr. Zdeněk Nejedlý, Stanislav Kostka Neumann, Ivan Olbracht, Josef Věromír Pleva, dr. Ivan Sekanina, dr. Bedřich Václavěk, Václav Vydra, aj. Vesměs tedy osobnosti z levé části politického spektra. V čele Výboru stálo presidium ve složení předseda Emanuel V. Voska (za Volnou myšlenku), místopředsedové dr. Klára Červinková, Josef Pešek, dr. Jan Zelenka (tajemník Jednotného svazu soukromých zaměstnanců), jednatel prof. Josef Lukl Hromádka (profesor Husovy evangelické fakulty), tajemník dr. Ivan Sekanina (komunistický právník) a pokladník Jindřich Veselý (jednatel Solidarity). Rok po založení tvořilo Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku více než 60 společenských organizací a aktivně pracovalo přes 50 místních odboček. Na naléhání čs. úřadů byl Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku 3. listopadu 1937 legalizován podle spolkového zákona (aby mohl pořádat peněžní sbírky; předtím tak činil v rozporu s tehdejšími čs. zákony), a to pod názvem Společnost přátel demokratického Španělska. Pro případné zájemce o bližší informace odkazuji na: J. RAJLICH – D. MAJTENYI: c. d., s. 56–59; ANM, Praha, fond Voska Emanuel Victor (1875–1960).

⁹⁷ NA, Praha, fond Policejní ředitelství Praha II (1941–1950), kart. 6512, sign. L 575/2 Laštovička Bohumil, Žádost o vydání cestovního pasu s potvrzením jeho vydání a přijetí.

mezi Madridem a Valencií došlo 18. ledna 1937.⁹⁸ Odtud byli všichni nově příchozí dobrovolníci po vyřízení všech náležitých formalit a na základě své vojenské specializace, momentální potřeby, ale třeba i národnosti odesíláni dále. Zde bylo zdejší komisí shledáno jako doslova trestuhodné nevyužít jeho na tamní poměry vysoce nedostatkové vojenské specializace někdejšího důstojníka protiletadlového dělostřelectva. Takovýchto plně kvalifikovaných odborníků byl ve Španělsku i na počátku roku 1937 stále ještě zoufalý nedostatek. Záhy tak bylo celkem vzato logicky rozhodnuto o jeho zařazení k formující se polní baterii. Ta vznikala v dělostřeleckém výcvikovém středisku situovaném v patnáct kilometru vzdáleném městečku Chinchilla de Montearagón a ze které se o něco později stala protiletadlová baterie pojmenovaná po tehdejším komunistickém lídrovi *Klement Gottwald*.⁹⁹ Zvítězila tak jeho vojenská kvalifikace nad tou politickou, v budoucnu tomu bude nejspíše naopak, ale to již předbíháme. Nechme vyprávět samotného aktéra, jak došlo k jeho odchodu do vzdáleného Španělska i co se odehrálo těsně po jeho příchodu do bojující země pod Pyrenejemi.

„Můj odjezd byl relativně snadný. Byl jsem formálně vyslán jako zpravodaj Rudého práva do Francie, vybaven legitimací Mezinárodní novinářské organizace a řádným pasem. Odjel jsem na Silvestra 1936 [sic!] spolu se soudruhem Korbem, delegátem ÚV KSČ, přes Rakousko a Švýcarsko do Paříže, tedy oklikou, abychom se vyhnuli Německu. Zdrželi jsme se tam pár dní a pak nás francouzští soudruzi odtransportovali do Perpignanu. Přestože francouzská vláda přistoupila na podmínky neintervenního výboru v Londýně, byla v lednu 1937 ještě možnost využít cest organizovaných francouzskými soudruhy k poměrně snadnějšímu přechodu hranic. Cesta [do Albacete] vedla oklikou přes Barcelonu a Valencii, protože přímé spojení bylo přerušeno fašisty. Cestovali jsme vlakem. Po cestě mě nejvíce zaujaly opakující se nápisy na zdech domů přivrácených k trati, které velkými písmeny hlásaly heslo „Mando unico“. Ještě ve vlaku jsem se dozvěděl, že to znamenalo „Jednotné velení“ a že ve Španělsku existovaly samostatné milice komunistické, socialistické, republikánské a anarchistické. Nejobtížnější to bylo s anarchisty. V Albacete se celý transport shromáždil v býčí aréně, kde se provádělo rozdělení podle vojenských odborností: zvlášť tankisté, pěchota, dělostřelectvo apod. Byl

⁹⁸ RGASPI, Dokument československé sekce kádrového oddělení interbrigád v Albacete, ve kterém je Bohuslav Laštovička zapsán pod číslem 3163 a jako původní profesi zde udává, že je novinář – periodisto.

⁹⁹ Archivo Histórico Provincial de Albacete, zápisky z 31. srpna 2008 a 4. dubna 2018 ve věci účasti československých interbrigadistů na občanské válce v letech 1936–1939.

*jsem přidělen do skupiny asi padesáti dělostřelců z Československa soustředěných ve velké tělocvičně jedné školy. Ti se předběžně cvičili za městem u čtyř děl, z nichž každé bylo jiného původu a stáří. Jedno dokonce z francouzsko-pruské války. Děla měla rozdílné ráže a bylo zřejmé, že se pro boj baterie absolutně nehodí. Nebylo k nim střelivo, střelecké tabulky a jiné vybavení. Očekávalo se, že po doplnění skupiny potřebným počtem členů bude vytvořena baterie a vybavena bojeschopným materiálem. Když se naše skupina dostatečně rozšířila, vyhlásili jsme ji za dělostřeleckou baterii a pojmenovali ji jménem Klementa Gottwalda.*¹⁰⁰

4.3 Vznik a geneze Gottwaldovy protiletadlové baterie

Poměrně významnou roli sehráli ve Španělsku čs. dělostřelci, z nichž ovšem příslušným výcvikem ve své vlasti prošli jen nemnozí. Byli zařazeni zejména ve 14. protiletadlové baterii Klement Gottwald (14. *Bateria Antiaerea Gottwald*), která vznikla v Albacete v lednu 1937.¹⁰¹

Její formování nebylo od počátku nijak snadné. Přinejmenším proto, že zpočátku čs. dobrovolníci ani zdaleka nenaplnňovali předepsané stavy. Z toho důvodu jí také zprvu hrozilo sloučení s baterií německých antifašistů, která měla obdobné personální problémy. Usilovným „procesáváním“ přijíždějících transportů, vojenských nemocnic a okolních kasáren se však podařilo potřebné muže získat – byť těch, kteří měli za sebou nějakou dělostřeleckou průpravu, bylo naprosté minimum. Patřili mezi ně mezi jinými bývalý příslušník 151. protiletadlového pluku Jaroslav Hégr¹⁰², pozdější první střelecký důstojník

¹⁰⁰ VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 3, sign. 30, i. č. 564–572, Původní a nezkrácený přepis rozhovoru s redaktorem Karlem Šmídem pro časopis Svět v obrazech z 24. října 1976.

¹⁰¹ Činnost protiletadlové baterie Klementa Gottwalda jsem poprvé zpracovával jako součást kapitoly o jednotkách s československou účastí ve Španělské občanské válce viz. J. RAJLICH – D. MAJTENYI: c. d., s. 121–129. Zde se nachází v upravené a z části doplněné verzi. Za drobné připomínky náleží autorův dík Petrovi Lukešovi z LHS. Obecně pak byl první pokus o popsání její činnosti učiněn ve zmiňovaném sborníku *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956, kapitola zpracovaná Bedřichem Bihellerem *S Gottwaldovou baterií na frontách Španělska*. s. 119–148.

¹⁰² Jaroslav Hégr (1913–1966) absolvoval prezenční vojenskou službu u 151. protiletadlového pluku v Praze, u kterého sloužil i Bohuslav Laštovička, v letech 1933–1935. Do Španělska dorazil na přelomu let 1936–1937. Sloužil u Gottwaldovy protiletadlové baterie. Po pádu španělské republiky byl vězněn v internačním táboře v Gursu, odkud se mu ale podařilo uprchnout do okupované vlasti, kde byl zatčen a vězněn v koncentračním táboře. NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ: Českoslovenští interbrigadisté/č. 579, str. 153 – Jaroslav Heger.

baterie Vilém Vidlák¹⁰³ se zkušenostmi dělostřelce z balkánského bojiště „Velké války“ anebo například Bedřich Biheller.¹⁰⁴ Přednostně vyhledávané byly především technické profese – kováři, zámečníci, mechanici a tak podobně.

Většinou šlo již o bývalé pěšáky s bojovými zkušenostmi od první ofenzivy u Teruelu a Estremadury, kteří chtěli své nabyté schopnosti uplatnit u jednotky tvořené svými krajany.

Ovšemže nešlo jen o dobrovolníky přímo z Československa, ale také o krajany z Francie, Belgie, dokonce i z Kanady, USA či Argentiny, hlavně o české a slovenské horníky a zemědělské dělníky, kteří – slovy dobové propagandy – „*v daleké cizině pochopili, že se ve Španělsku bojuje i o to, aby se i oni jednou mohli vrátit do vlasti osvobozené od kapitalismu*“. Stavby pak doplňovali příslušníci národů Jugoslávie, s nimiž Čechoslováky pojilo tradiční přátelské pouto, dále jazykově příbuzní polští dobrovolníci, většinou horníci ze severofrancouzských dolů (později z nich byla na jejich žádost vytvořena jedna úplná dělová obsluha), dále Maďaři z francouzské emigrace a jako určitá kuriozita také jeden bývalý bělogvardějec, „*který bojem proti fašistické agresi ve Španělsku si chtěl vybojovat právo na návrat do vlasti*“, rodilí Španělé z Andalusie a také Johny Smith, „*mlčenlivý to potomek indiánských hrdinů našich chlapeckých snů*“ – patrně

¹⁰³ Vilém Vidlák (1898–1969) veterán minulé války, kdy jako rakousko-uherský dělostřelec bojoval na balkánské frontě, do Španělska dorazil v prosinci 1936. Dosáhl hodnosti poručíka protiletadlové baterie a během jejích bojů u Madridu působil jistý čas jako zástupce jejího velitele. Na konci roku 1937 byl těžce raněn a posléze odeslán zpět do vlasti, kam dorazil v březnu 1938. V září 1939 byl zatčen gestapem a vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ: Českoslovenští interbrigadisté/č. 2170, s. 590 – Vilém Vidlák.

¹⁰⁴ Bedřich (Alfréd) „Frico“ Biheller (*11. 11. 1908 – †15. 8. 1972) vystudoval PF UK a působil jako úředník u firmy Novitas. V roce 1931 vstoupil do KSČ, prezenční službu absolvoval u 110. dělostřeleckého pluku v Nitře. Poté pracoval jako komunistický redaktor. Do Španělska odjel v prosinci 1936, sloužil u „*Gottwaldovců*“ a dosáhl hodnosti poručíka a funkce zástupce velitele jednotky. Na následky onemocnění musel odejet z fronty a stal se rozhlasovým redaktorem československého vysílání v Madridu. Po pádu španělské republiky byl internován v táborech Argeles sur Mer a Gurs. Odtud se mu podařilo dostat na britské ostrovy, kde se zapojil do činnosti komunistické diaspory pod vedením Václava Noska. Byl redaktorem *Nového Československa* a v březnu 1944 se stal rozhlasovým reportérem. Po osvobození v srpnu 1945 stanul v čele kabinetu náměstka předsedy vlády Viliama Širokého. Po roce 1948 působil na MZV v jeho latinskoamerickém oddělení národohospodářské sekce. V letech 1954–1958 pracoval jako vedoucí redaktor zahraničního vysílání v Československém rozhlasu, následně pak v letech 1959–1963 v Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii. V roce 1963 nastoupil do oddělení světových dějin v Historickém ústavu ČSAV. Jeho celoživotním zájmem byly dějiny Latinské Ameriky, o čemž rovněž přednášel na Vysoké škole politické. http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BIHELLER_Bedrich_11.11.1908-15.8.1972 (datum přistoupení 9. 10. 2017); NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK - Jaroslav ŽALIVSKÝ: Českoslovenští interbrigadisté/č. 120, str. 42 – Bedřich Biheller.

první Indián v řadách jednotek s čs. účastí. Jakkoli tedy nebyla úplně čistě československou, svým pestrým složením se příliš nelišila od jiných „národních“ jednotek interbrigád. Baterií prošlo přes 270 čs. interbrigadistů. Jedná se přitom o nejnižší možný počet a jen ty, které se již podařilo identifikovat.

Baterie dostala do výzbroje kvalitní sovětské protiletadlové kanóny vz. 1931 ráže 76,2 mm tzv. „zenitky“ i s příslušným přístrojovým vybavením. Obsluhu nové techniky si dobrovolníci osvojili za pomoci sovětských instruktorů. Pod velením jednoho z nich, por. Ivana Semjonova, pak baterie již 13. února 1937 odjela na frontu. Po několika týdnech pak Semjonov předal velení baterie bývalému záložnímu důstojníkovi dělostřelectva a redaktorovi Rudého práva, Bohuslavovi Laštovičkovi. Mimo těchto zbraní měla jednotka ve výzbroji rovněž švýcarské automatické kanóny Oerlikon ráže 20 mm.

Lt. (poručík) Ivan Andrejevič Semjonov, krycí jméno „Simon“, instruktor z 1. moskevské divize PVO, zpočátku velel spolu s Laštovičkou, po ofenzivě u Brunete převzal celou protiletadlovou skupinu a 22. října 1937 byl ve své vlasti vyznamenán – obdržel Leninův řád.

Dobrou reputaci si Gottwaldova baterie vydobyla již při svém úvodním únorovém nasazení v obraně Madridu, v jehož okolí, na řece Jaramě tehdy údajně sestřelila své první protivníky. „Antiaereos checos“, jak jim Madridané začali říkat, si začali získávat velké sympatie. Právě v době bitvy na Jaramě se v čs. tisku začínají objevovat první zprávy o úspěších baterie (např. Rudé právo), ale jakékoliv údaje o počtu sestřelených letadel je třeba brát se značnou rezervou.

V červenci pak baterie bojovala u Brunete v na orientaci neobyčejně členitém terénu, kde měla už své první mrtvé, ale kde také údajně sestřelila až sedm nepřátelských letounů. Uznání jejích kvalit se jí dostalo i ze strany protivníků, jak dokládá například svědectví přímého účastníka těchto bojů německého pilota Legie Condor Hpt. Harro Hardera (1912–1940), které zaznamenal v knize vzpomínek na španělskou válku.¹⁰⁵

¹⁰⁵ *Das Buch der Spanienflieger*. Hase & Koehler, Leipzig 1939.

„Deset minut útočíme při Villanuevě del Pardillo v řadě za sebou, v hustém lese výbuchů protiletadlové obrany. Vpravo, vlevo, nad i pod jeden obláček vedle druhého. Podívám se kolem sebe: výbuchy sedí v naší řadě... Znovu se vracíme s dvěma zásahy od protiletadlového dělostřelectva... Těžké protiletadlové baterie, které jsou v pytli, jenž vznikl nepřátelským průlomem, nám dělají stále větší starosti. Když útočíme, jasně vidíme záblesky z jejich hlavní... Je vidět, že se nám dostali na kobytku. Jakmile se objevíme, přivítají nás bílé obláčky a drží se nás, dokud neodletíme. Na jednom stroji nám dnes odstřelili kormidlo. Každý den se vracíme se zásahy.“¹⁰⁶

V srpnu 1937 bránila severošpanělský přístav Rogas, kde se vykládaly lodě s dodávkami sovětských zbraní a munice. V září, říjnu a listopadu působila na řadě míst aragonské fronty, a když nepříznivé počasí začalo omezovat leteckou činnost, odjela 22. září 1937 do Manises u Valencie a odtud do přímořské Denie na odpočinek.

Poté se zúčastnila únorových bojů u Teruelu, kde sama musela čelit pokusům o svou likvidaci ze vzduchu. Přinejmenším dvacet mužů obsluhy bylo při jednom z náletů zabito či zraněno a některá děla vyřazena z provozu. Následně baterie prožila březnový průlom aragonské fronty a republikánský ústup až k moři. Za této zoufalé situace musela zasahovat i do pozemních bojů přímou palbou. Po následující dlouhé vyčerpávající týdny pak neustále měnila palebná postavení ve snaze jednak zadržovat italský nápor k moři a současně za žádných okolností nepadnout do zajetí a nepřipustit, aby se děla dostala do nepřátelských rukou. Jakmile v polovině dubna 1938 dosáhl nepřítel břehů Středozemního moře a rozetnul republikánské území na dvě části, stala se dalším působištěm Gottwaldovy baterie jižní část rozděleného území, centrální fronta. Teprve po třech vyčerpávajících měsících si zde mohla trochu vydechnout a opotřebovaná děla odeslat do opravy.

Mezitím došlo k personálním změnám ve velení baterie. Po odchodu Bohuslava Laštovičky, povoláného KSČ zpátky do Československa, baterii od března 1938 velel jeho dosavadní zástupce, slovenský komunista Laco Holdoš, později známý zejména z tzv. Husákova procesu se „slovenskými buržoasnými nacionalisty“. Politickým komisařem byl již od února 1938 srbský komunista Ivan Jakšić, jenž před příchodem do

¹⁰⁶ Artur G. LONDON: *Španělsko, Španělsko...* Nakladatelství politické literatury, Praha 1963, s. 299–300 (kráceno).

Španělska studoval také na pražské technice (v roce 1941 padl ve své vlasti jako partyzán ve střetnutí s Mihajlovičovými četníky).

Po zmiňovaném ústupu z fronty pak Gottwaldova baterie od 30. dubna 1938 zajišťovala protiletdeckou obranu strategicky důležitého zbrojního a hutnického závodu v Saguntu na pobřeží Středozemního moře. Protože šlo o jediný takový závod na izolovaném jižním republikánském území, nadto vzdálený jen několik desítek kilometrů od fronty, nálety na něj byly poměrně časté; nejednou útočilo i několik desítek letounů najednou – nejen z pevniny, ale i z Baleárských ostrovů. A nejen ve dne, ale často i pod ochranou tmy. Za dva měsíce zdejšího působení baterie odrážela celkem 51 nepřátelských náletů a údajně měla navýšit skóre o jedenáct sestřelů). Ovšem při poslední příležitosti, 14. (jindy se udává 20.) června 1938, přišla o všechna tři svá děla, která po zásahu pumou musela být odeslána do opravy.

Po poměrně rychlém doplnění výzbroje ji pak 27. června od Sagunta přemístili na frontu k obraně prvních linií v Sieře Espadán a později k Sarriónu pod Morou de Rubielos, kde právě bojovala 129. interbrigáda. Brzy poté se baterie stala součástí protivzdušné obrany přístavu ve Valencii. Zde již tak úspěšná nebyla, protože po vyčerpání zásob kvalitních sovětských granátů byla určitý čas nucena střílet novým, dosud neodzkoušeným střelivem, které občas selhávalo a svými charakteristikami nebylo zcela kompatibilní se zaměřovacím zařízením, kalibrovaným na původní střelivo. K nápravě došlo až později. Navíc po celou dobu svého trvání baterie trpěla nedostatkem personálu. Již v dosavadních bojích přišla následkem nepřátelské činnosti, fyzického i psychického vyčerpání a nemocí téměř o třetinu mužstva. Nyní se přidaly další ztráty při náletech, v jednom případě došlo ke ztrátám při předčasné explozi granátu v již opotřebované hlavní děla, několik vojáků podlehl i tyfové nákaze.

Gottwaldova protiletadlová baterie, která v průběhu října 1938 ve Valencii předala svou výzbroj španělským obsluhám, patřila k úspěšným jednotkám. Ve své době se v různých propagačních tiskovinách tvrdilo, že sestřelila celkem 83(!) nepřátelských letounů.¹⁰⁷ To se rozhodně nezakládá na žádném objektivním zjištění. Ve skutečnosti

¹⁰⁷ Tento podle všeho vysoce nadsazený údaj oscilující až na zmiňovaném počtu přebírala většina režimních historiků před rokem 1989 a sám Bohuslav Laštovička ho potvrzoval i v četných rozhovorech, které na toto téma poskytoval ještě v sedmdesátých letech. Např. *Nad celým Španělskem bezoblačno...* – rozhovor

baterie úspěchy určitě zaznamenala, podle některých záznamů by měla mít na svém účtu přinejmenším jedenáct prokazatelně sestřelených nepřátelských letadel, což by se dalo za daných podmínek považovat za výsledek přinejmenším pozoruhodný. Avšak vyhodnocení skutečného rozsahu jejích výsledků prozatím brání nedostupnost archivního materiálu uloženého v Rusku. Navíc ani skutečný či jen domnělý počet sestřelů není jediným měřítkem úspěšnosti jakékoliv protiletadlové baterie jako takové. Mezi další a neméně důležité patří například rozrušení letové formace následkem přesné palby anebo donucení útočících letounů bombardovat z větší výšky a tím zároveň problematizovat přesnost nepřátelských zásahů atp. Nesporným faktem však zůstává, že se baterie po celou dobu těšila značné popularitě a pozornosti tisku.¹⁰⁸

4.4 Bojová činnost Bohuslava Laštovičky ve Španělsku 1937–1938 a jeho návrat do vlasti

Ve Španělsku strávil Bohuslav Laštovička přibližně rok a půl, od přelomu ledna–února 1937 až do června roku následujícího. Dosáhl hodnosti kapitána (*Capitaine*) interbrigád, což bylo zhruba o dva stupně výše, než byla jeho původní vojenská hodnost před degradací v československé armádě. Jak bylo zmiňováno, převážnou část tohoto období působil ve své velitelské funkci v rámci Gottwaldovy baterie. Zažíval s ní jak úvodní strážně spojené s jejím formováním, tak i následné úspěchy, které přicházely spolu s tím, jak postupně nabývala na své proslulosti. Té se samozřejmě snažilo propagandisticky využít i domácí vedení KSČ, a tak jednotku během tohoto období navštěvovali nejen její čelní představitelé jako Jan Šverma nebo Ladislav Novomeský, ale například i delegace československých spisovatelů.

s předsedou zahraničního výboru SL FS Bohuslavem Laštovičkou, Voják č. 15/1971, s. 5; VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 3, sign. 30, i. č. 564–572, Původní a nezkrácený přepis rozhovoru s redaktorem Karlem Šmídem pro časopis Svět v obrazech z 24. října 1976.

¹⁰⁸ Jako ilustrující příklad uvádíme v chronologickém pořadí některé z příspěvků vztahující se k činnosti baterie uveřejněné v deníku *Rudé právo* v roce 1937. *Naši ve Španělsku. Čsl. baterie jde na frontu.* Rudé právo č. 40 z 26. února 1937; *Ve dvou dnech čs. baterie sestřelila 3 letadla.* Rudé právo č. 54 ze 4. března 1937; Jan ŠVERMA: *Gottwaldova baterie.* Rudé právo č. 57 ze 7. března 1937; *Socialisté vedle komunistů u děl Gottwaldovy baterie.* Rudé právo č. 61 z 12. března 1937; *První dny Gottwaldovy baterie na frontě.* Rudé právo č. 69 z 21. března 1937; *Gottwaldova baterie mezi prvními.* Rudé právo č. 86 z 11. dubna 1937; *Naši ve Španělsku. Baterie Gottwald.* Rudé právo č. 103 z 1. května 1937; *Pekelná čtvrt hodina. Chtěli zničit Gottwaldovce a přepočítali se.* Rudé právo č. 198 z 25. srpna 1937 a další.

Během svého působení ve Španělsku „jsem se zúčastnil bojů na řece Jaramě, ofensivy u Brunete a u Belchite a rovněž proti Zaragoze, bojů na aragonské frontě a zvláště těžkých zimních bojů ve Vysokých horách u Teruelu a také ústupu v oblouku řeky Ebro“ jak sám později poznamená.¹⁰⁹ Takto podobně stručnou formulací povětšinou odbýval své španělské angažmá. Třebaže byl i nadále ve styku s domovskou redakcí Rudého práva, která se samozřejmě snažila náležitě zúročit, že její někdejší redaktor zastává takto významný velitelský post, sám byl na konkrétnosti z bojiště velice skoupý.¹¹⁰ A ačkoliv se to i v pozdějších letech a v souvislosti s jeho funkcemi přímo nabízelo, tak příliš podrobností k vlastní činnosti ve Španělsku ani poté neuvedl a to ani v okruhu své rodiny. Většinou se ve svých rozhovorech a článcích stáčil spíše na vlastní ideologické pozadí celé války z hlediska třídního boje popřípadě perimetrem boje proti fašismu.¹¹¹ Jako jedna z mála výjimek v tomto kontextu se nám zachovala jeho velice zajímavá vzpomínka na vůbec první bojové střetnutí baterie. Navíc obsahuje kritiku, která směřovala do vlastních řad.

„Na frontu jsme se přepravovali celou noc v nadšené náladě a za zpěvu. Bojové postavení jsme zaujali už za jasného dne. Ale ještě než se baterie rozvinula a připravila k palbě, objevily se německé bombardovací junkersy. Letěly nízko, protože žádná republikánská baterie do té doby na jaramské frontě nebyla. A cítili se být bezpeční. Naši dělovodi reagovali spuštěním tzv. palby dělovodů, která nemohla být přesná a nedala výsledek. Junkersy se nicméně rozprchly, shodily bomby a odletěly. Krátce na to se objevili sovětští instruktoři z vyššího velení a baterii velmi kritizovali. Baterie byla uvedena do pořádku, celý den cvičila a odpoledne, když se junkersy objevily znovu, sestřelila tři [sic!] a čtvrtý byl silně pohmožděn a musel podle hlášení španělského štábu nouzově přistát. Na jaramské frontě byl tento výsledek přijat s velkým jásotem, do baterie přicházely delegace jednotek s blahopřáním. A tak začala již spolehlivá bojová cesta baterie Klementa Gottwalda, která dostala za své výkony projevy uznání nejen nadřízených velitelů,

¹⁰⁹ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

¹¹⁰ Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Bilance jednoho roku*. Rudé právo č. 25 z 30. ledna 1938.

¹¹¹ Například Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Vzpomínka na Španělsko*. Mladá fronta z 19. listopadu 1956; TÝŽ: *Odkaz občanské války ve Španělsku*. Hlas revoluce roč. 25 ze 17. července 1971, s. 1 a 3; TÝŽ: *Příklad solidarity – Interbrigády*. Hlas revoluce roč. 30 z 23. října 1976, s. 1–2; VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 1, sign. 30, inv. č. 71–72, Rukopis článku *Španělské memento* z 18. července 1946; kart. č. 3, sign. 31, inv. č. 1–53, Rukopis *Výprávění o válce ve Španělsku a španělské medailonky* (nedatováno).

sovětských poradců, ale i civilního obyvatelstva.“¹¹² Jako drobnou ilustrační vsuvku můžeme doplnit i stručně zaznamenanou vzpomínku někdejšího Laštovičkova spolubojovníka Josefa Hružy na tutéž událost. „Při prvním náletu bylo nad námi patnáct junkersů. Nervozita tehdy sehrála své, nezasáhli jsme ani jeden. Ale už za hodinu, při druhém náletu, jsme sestřelili první fašistický letoun.“¹¹³

Na pozici velitele baterie Bohuslava Laštovičku v březnu 1938 vystřídal někdejší politický komisař jednotky a jeho dosavadní zástupce Ladislav Holdoš.¹¹⁴ Zachovala se nám jeho pozdější vzpomínka. Ta dává s odstupem let mnohé vypovědět jak o tehdejších smýšlení našich interbrigadistů, tak i obecně o jejich reálném posuzování šancí na vítězství ve válce. Ladislav Holdoš o tom sám vypověděl:

„V létě roku třicet sedm jsem přišel ke Gottwaldově baterii. Bylo to po krachu naší ofenzívy v Brunete, kdy mi Bohoušek Laštovička - já jsem z něho byl trochu vyděšený; on, redaktor Rudého práva, velel ve Španělsku jednotce! – řekl: „Viš, Lacko, ještě jedna taková neúspěšná ofenzíva a už přestanu věřit, že tu válku vyhrájeme.“ Odpověděl jsem mu: „Bohoušku, jsem tady už přes půl roku a nikdy jsem neuvažoval, že tu válku máme vůbec vyhrát.“ ... Nechápal jsem španělskou válku vojensky, technicky, pro mě to opravdu byla záležitost citová, věc svědomí, povinnosti vůči svědomí, vůči mým názorům. Byli jsme

¹¹² VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 3, sign. 30, inv. č. 564–572, Původní a nezkrácený přepis rozhovoru s redaktorem Karlem Šmídem pro časopis Svět v obrazech z 24. října 1976.

¹¹³ Cit. dle Stanislav MOTL: *Peklo pod španělským nebem. Čechoslováci ve španělské občanské válce 1936–1939*. Rybka Publishers, Praha 2017, s. 272.

¹¹⁴ Ladislav (Laco) Holdoš (*14. 5. 1911 – †9. 9. 1988) prodělal v letech 1933–1935 prezenční službu u Dělostřeleckého pluku 10 v Lučenci, kde absolvoval i poddůstojnickou školu. Již jako člen KSČ odjel na přelomu října a listopadu 1936 do Španělska. Před tím než působil u „Gottwaldovců“ bojoval v rámci praporu *Edgar André* a kulometné rotě praporu *Ernst Thälmann*. Ze Španělska se dostal nejprve do severní Afriky (tábor Boghari) a pak jako většina interbrigadistů do tábora v Gursu. Po vypuknutí války se přihlásil do československé armády, kde pak působil v rámci 4. baterie Dělostřeleckého pluku 1. Po pádu Francie setrval na její půdě a zapojil se do partyzánské činnosti v rámci *Main d'Oeuvre Immigré* (MOI). V únoru 1943 byl zatčen a zbytek války strávil v koncentračním táboře Buchenwald. V osvobozené vlasti se stal nejprve poslancem NS a poté i členem ÚV KSS. Po únoru 1948 se stal generálním tajemníkem Ústředního akčního výboru NF na Slovensku a také povereníkem pro věci církevní. V únoru 1951 byl zatčen a v zinscenovaném politickém procesu s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty odsouzen na 13 roků těžkého žaláře. Propuštěn byl v roce 1957 a rehabilitován v roce 1963. Působil pak v Historickom ústave SAV v Bratislavě. Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: c. d., s. 144–148; Laco HOLDOŠ – Karel BARTOŠEK: *Svědék Husákova procesu vypovídá. Rozhovory Karla Bartoška s Ladislavem Holdošem o zážitcích z věznic a táborů pěti zemí, o komunistech bez moci a u moci, o Slovensku a o jiném...* Naše vojsko, Praha 1991; David MAJTENYI: „Španělák“ z Husákova procesu – Ladislav Holdoš (1911–1988). Moderní dějiny roč. 26, 2018, č. 2 (v tisku).

*hluboce antifašističtí, silně jsem prožíval tragédii antifašistů v Německu i jinde. Ve Španělsku tohle působilo až fyzicky, v celé bytosti.*¹¹⁵

Po předání jeho velitelské funkce bylo ze strany nadřízeného velitelství rozhodnuto, že Bohuslav Laštovička bude ještě nějakou dobu jako instruktor předávat své právě nabyté bojové zkušenosti z vedení baterie v protileteckém učilišti, kde se připravovaly nově ustanovené jednotky před svým odchodem na frontu. Setrval zde několik měsíců.¹¹⁶

K jeho definitivnímu návratu zpět do vlasti došlo v červnu 1938. Bohužel se moc podrobností k jeho cestě nezachovalo a ani on sám se o nich později a na škodu věci nijak blíže nezmiňoval. Jediným zdrojem informací tak pro nás zůstává vydání deníku *Rudé právo* z 26. června 1938. To v nenápadném článku na své titulní straně nazvaném „*Velitel Gottwaldovy baterie, soudruh Laštovička opět v Praze*“ svým čtenářům sděluje následující: „*Dnes [tedy 25. 6.] jsme u nás v redakci zase přivítali redaktora Rudého práva, donedávna velitele slavné protiletadlové Gottwaldovy baterie mezinárodních brigád ve Španělsku, soudruha Bohouše Laštovičku. Přiletěl včera [tedy 24. 6.] na ruzyňské letiště po půldruhém roce aktivní účasti v boji na obranu světové demokracie proti světovému fašismu – po boku španělského lidu. Soudruh Laštovička se vrátil po mnoha vyčerpávajících měsících do Československa, pevně přesvědčen, že španělský lid zvítězí ve svém spravedlivém zápase, ve kterém jde o osud všeho lidstva.*“¹¹⁷ Vezmeme-li pak tuto informaci za bernou minci, tak se jako nejpravděpodobnější jeví varianta, že přešel španělsko-francouzskou hranici a odtud zpět do vlasti odcestoval letecky, pravděpodobně z Paříže, na svůj původní legálně získaný pas. Analogickou cestu absolvovala i jiná skupinka našich bývalých interbrigadistů jen o několik dní dříve. Argumentující, že nemohou cestovat přes Německo, byli dokonce na našem pařížském zastupitelském úřadě promptně vybaveni prozatímními pasy a letenkami.¹¹⁸

¹¹⁵ L. HOLDOS – K. BARTOŠEK: c. d., s. 17–18 (kráceno).

¹¹⁶ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

¹¹⁷ *Velitel Gottwaldovy baterie, soudruh Laštovička opět v Praze*. Rudé právo č. 149 z 26. března 1938.

¹¹⁸ 2. června 1938 přistálo na ruzyňském letišti letadlo ČSA z Paříže s následujícími osmi bývalými interbrigadisty, repatriovanými ze zdravotních důvodů: zámečník a šofér Josef Bakala (* 26. 2. 1892, Všetuly, okr. Holešov, příslušný do Holešova), zahradník Zikmund Csepí (* 8. 8. 1909, Komárno, přísl. tamtéž), horník Eduard Kraus (11. 3. 1900, Hegeholz, okr. Duchcov, přísl. do obce Křice, okr. Královice), stavební kreslíč Josef Lehký (* 26. 11. 1908, Hradsko, okr. Jablonec, přísl. do Králík), obchodní příručí Martin Markovič (* 9. 12. 1907, Berehovo, přísl. tamtéž), horník Josef Snec (11. 3. 1889, Týn n. Vlt., přísl. do Dolních Bludovic, okr. Český Těšín), pekař Dezidér Wolfner (* 15. 11. 1911, Šok, okr. Šála n. Váhom, přísl. tamtéž) a stavitel Emanuel Votipka (* 16. 1. 1881, Chudenice, okr. Klatovy, přísl. tamtéž). Jmenování

5 Před odchodem do exilu 1938–1939

Do Československa se Bohuslav Laštovička vrátil na počátku neméně žhavého léta 1938, které předcházelo krizovým záříjovým událostem. Okamžitě se mu podařilo získat zpět své bývalé redaktorské místo v domovském *Rudém právu*, kde se uvedl již 29. června článkem „*Španělské perspektivy*“, ve kterém se pokusil postihnout tamní válku očima právě se navrátilivšího účastníka.¹¹⁹ Vzhledem k aktuální politické situaci i získaným zkušenostem ze španělského bojiště se v redakci stal doslova „expertem“ na záležitosti obrany státu. Témat ke psaní svých příspěvků měl dostatek. V rámci osvěty se tak například ve dvou ze svých článků snažil čtenáře instruovat jak stavět účelně protiletadlové kryty a jak se účinně bránit následkům útoků ze vzduchu.¹²⁰ v dalších se pokusil rozebírat taktické možnosti naší armády v předpokládaném bojovém střetnutí s německou armádou.¹²¹ Podle některých informací byl nějakou dobu rovněž činný i v tzv. Dělnické stráž. ¹²²

Zde si můžeme dovolit jako drobnou odbočku, i konstatování skutečnosti, že ze Španělska se navrátilivší Bohuslav Laštovička tvořil takřka učebnicový příklad benevolence našich státních orgánů k dobrovolníkům jako takovým. Prosto jakékoliv anonymity či alespoň elementárních základů konspirace referovalo stranické *Rudé právo* pod jeho úplným jménem o veškeré činnosti po celou dobu jeho španělské anabáze. Ten byl svým konáním v příkrém rozporu s §§ 6 a 40 branného zákona (zákon č. 193/1920 Sb. z 19. března 1920), zakazujícími vstup do armády cizího státu bez povolení vlády, a navíc

vypověděli, že jako zdravotně nezpůsobilí se ze Španělska dostali nejprve do jihofrancouzských nemocnic a odtud pak do Paříže, kde jim *Comité International d'aide a L'Espagne* opatřil na čs. generálním konzulátu v Paříži prozatímní cestovní pasy a hodlal je odeslat do Prahy vlakem. Na jejich protest, že se obávají cesty přes Německo, jim zakoupili letenky (po 1550 francích). Po výsledku (m.j. ve vojenských věcech) jim byly vráceny pasy. Protože na jejich zločin nedovolené služby v cizí armádě se vztahovala poslední amnestie prezidenta republiky, byli pak následně propuštěni. NA, Praha, fond Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha, sign. 225-1268-6. Návrat osmi čs. dobrovolníků ze Španělska, č. j. 16.056 ze 3. 6. 1938.

¹¹⁹ Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Španělské perspektivy*. *Rudé právo* č. 151 z 29. června 1938.

¹²⁰ TÝŽ: *Jak stavět protiletadlové kryty*. *Rudé právo* č. 226 z 25. září 1938; TÝŽ: *Účinky leteckého bombardování*. *Rudé právo* č. 230 z 30. září 1938.

¹²¹ TÝŽ: *Naše přednosti oproti Hitlerově armádě. Taktické možnosti, které si Hitlerova armáda nemůže dovolit*. *Rudé právo* č. 229 z 29. září 1938; TÝŽ: *Silnější než pevnosti z betonu*. *Rudé právo* č. 239 z 11. října 1938.

¹²² Dělnická stráž nebo též Dělnická obrana či německy Arbeit-Wehr byla polovojenskou komunistickou organizací vytvářenou v pohraničí v době ohrožení ČSR ve druhé polovině třicátých let. Povolena byla ministerstvem vnitra 8. srpna 1938. Řízením této organizace byl pověřen František Bílek. Její členové byli nejednotně uniformováni, měli branný výcvik a mohli být ozbrojeni pistolí. Počty jejich místních složek byly na základě ministerského nařízení limitovány. Zakázána byla pomnichovskými orgány druhé republiky 16. listopadu 1938. Z. HUŇÁČEK – J. JOŽÁK – V. KROUPA – J. STRÍBRNÝ: c. d., s. 86; Ivo PEJČOCH: *Armády českých politiků: české polovojenské jednotky 1918-1945*. Svět křidel, Cheb 2009, s. 162.

překračoval § 176 nedávno přijatého zákona o obraně státu (zákon č. 131/1936 Sb. z 13. května 1936). Ten ve svém znění striktně zapovídal – bez povolení vlády – najímání, nebo zprostředkování najímání československých státních příslušníků „... *pro vojenskou službu cizí moci nebo pro službu v cizím ozbrojeném nebo na vojenský způsob organizovaném sboru, spolku nebo skupině*“ (trestní sazba od 6 měsíců až do 5 let žaláře). Přesto porušení těchto několika zákonných nařízení pro něj nemělo po návratu zpět do Československa fakticky ani ty nejmenší právní následky.¹²³

V praxi mu ale jako zkušenému frontovému veliteli, podobně jako mnoha jiným navrátilcům, nebylo umožněno svou válečnou zkušenost uplatnit a to vzhledem ke známému nadcházejícímu vývoji událostí. Jak tedy strávil ony kritické zářijové dny spojené s vyhlášením všeobecné mobilizace Československé republiky a jejího vstoupení do branné pohotovosti 23. září 1938? Jeho domovský deník *Rudé právo* ve svém vydání z 25. září v článku nazvaném „*Sedm našich redaktorů rukovalo! Soudr. B. Laštovička se hlásil dobrovolně*“ uvádí, citujme: „*I naši redakci opustila včera večer řada redaktorů našich listů. Na redakčních stolech zůstaly ležet nedokončené rukopisy článků a nedopsané tituly zpráv. Mobilizováni byli: soudruzi Kurt Konrád, vnitropolitický redaktor, Julius Fučík, redaktor poledních Halo-novin a Tvorby, K. Šantroch-Hart, redaktor Halo-novin, J. Rybák, redaktor kulturní hlídky, Tomis redaktor hlavičkových listů a spolupracovník redakce, soudr. Šlechta. Soudruh Štoll, redaktor kulturní rubriky byl již před časem povolán do vojenské služby. Dnes hlásil se dobrovolně k nastoupení služby soudr. B. Laštovička, náš zahraničně-politický redaktor, jenž se teprve nedávno vrátil ze Španělska, kde v hodnosti kapitána velel protiletadlové baterii. Soudruh Laštovička je absolventem vojenské akademie v Hranicích a v čsl. armádě měl hodnost nadporučíka. Místo perem budou za republiku bojovat puškou.*“¹²⁴ Realita byla však pravděpodobně

¹²³ Blíže k těmto aspektům např. Radim GONDA: *Postoj československé státní moci k rekrutování dobrovolníků do mezinárodních brigád*. In *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017, s. 155–195.

¹²⁴ *Sedm našich redaktorů rukovalo! Soudr. B. Laštovička se hlásil dobrovolně*. *Rudé právo* č. 226 z 25. září 1938. Bouřlivou atmosféru v redakci *Rudého práva* oněch dní popíše velice sugestivně s odstupem více než třiceti let i Gusta Fučíková: „23. září 1938 navečer jsme v redakci *Rudého práva* společně s redakcí poledních *Haló novin* čekali zprávy četky a živě, ačkoliv s obavami hovořili o kritické situaci. Před 22. hodinou kustod přinesl četku a dosud nepotvrzenou zprávu o mobilizaci, která má být oznámena po zprávách v rozhlase. Místností jakoby projela elektrická jiskra, jiskra naděje, že přece jen naše vláda neustoupí, že se budeme bránit. A když se pak skutečně ozvala první slova mobilizační vyhlášky, všechny obavy o bezpečnost naší země, všecko ponížení, které jsme pocítovali v posledních dnech, bolest a zlost vyprchaly, jako když prudké slunce rozjasní chmurný den. Zatímco se z přijímače ozývaly břeskňé tóny pochodu,

daleko prozaičtější a to taková, že byl našimi vojenskými představiteli rázně odmítnut a vrátil se tedy zpět do ústředí své pražské redakce. „*Nepovolali mě ani v mobilizaci osmatřicátého roku. Hlásil jsem se jako dobrovolník – tehdy s bojovými zkušenostmi ze Španělska – ale odmítli mě, i když intervenoval poslanec Gottwald*“, napíše lakonicky o mnoho let později.¹²⁵ Jestli bylo tedy skutečným důvodem odmítnutí ze strany našich vojenských orgánů jeho španělské angažmá nebo snad přílišná komunistická horlivost, která byla v příkrém protikladu s apolitičností tehdejší československé armády, popřípadě kombinace obojího se již dnes patrně nedozvíme. Poměrně přesně s tím ale konvenují i jeho zachované vojenské záznamy. Nenacházíme v nich totiž žádné údaje o tom, že by byl doopravdy mobilizován.¹²⁶

Na základě rozhodnutí Syrového vlády z 20. října 1938 došlo k zákazu činnosti KSČ a to pak krátce po přijetí zmocňovacího zákona vedlo 27. prosince i k jejímu definitivnímu rozpuštění vládou Rudolfa Berana. Ukončit své působení musely i ostatní organizace, které tak či onak souvisely s mateřskou KSČ, týkalo se to například Komunistického svazu mládeže (Komsomol), Svazu přátel SSSR, Federace proletářské tělovýchovy (FPT) i řady dalších. V přímé souvislosti s tím bylo zastaveno a zakázáno i vydávání jakéhokoliv komunistického tisku (Rudé právo, Haló noviny, Svoboda, Tvorba a další). Bohuslav Laštovička tak byl nucen na čas odložit své redaktorské pero, takřka současně se ale zapojil do ilegální stranické práce. Měl k ní koneckonců veškeré předpoklady. Nejprve vykonával funkci tzv. stranického instruktora a jeho teritoriem působnosti byly hned čtyři východočeské kraje. Do instruktorského sboru zahrnujícího Čechy patřili kromě Bohuslava Laštovičky mimo jiné i Otto Synek, František Křížek, Jan Jankovský, František Taussig, Stanislav Roubal, Karel Aksamit, Ludvík Tvardek a Stanislav Brunlík. Pro oblast Moravy to pak byli například Rudolf Vetiška, Karol Šmidke, Václav Sinkule a další. Funkci ústředního stranického instruktora postupně vykonávali František Křížek, František Taussig a Václav Rezek.¹²⁷ Od 1. ledna 1939 pak

nastávalo v redakci vzájemné loučení. Z pražské redakce Rudého práva, Haló novin a Tvorby rukovalo sedm redaktorů.“ Gusta FUČÍKOVÁ: *Julius Fučík za mobilizace 1938*. Novinář '75, roč. XXVII, č. 5–6 (květen–červen), s. 57–59.

¹²⁵ *Vyznání rudého dělostřelce*. Obrana lidu ze 7. listopadu 1970.

¹²⁶ VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

¹²⁷ Z. HUŇÁČEK – J. JOŽÁK – V. KROUPA – J. STRÍBRNÝ: c. d., s. 157.

z pověření ÚV KSČ (ilegálního) nastoupil funkci politického sekretáře pro kraj Brno.¹²⁸ Jeho úkolem bylo na základě nových stranických direktiv kontaktovat strany i sympatizanty a budovat v regionu novou síť na ilegální bázi.

Tou dobou již byli totiž politické špičky KSČ z příkazu exekutivy Kominterny mimo území republiky – Klement Gottwald, Rudolf Slánský a Václav Kopecký v Moskvě, Jan Šverma, Bruno Köhler s Ladislavem Novomeským v Paříži a Václav Nosek s Karlem Kreibichem v Londýně. Suplovat stranickou práci v republice a navíc se přizpůsobit okolnostmi přinucené práci v ilegalitě museli do té doby méně známí členové strany, mezi takové patřil i Bohuslav Laštovička. Navíc budování nové ilegální fáze neprobíhalo zpočátku podle předpokladů, neslo sebou množství těžkostí a naráželo na četné překážky. Tato činnost se pochopitelně těšila značné pozornosti tehdejších policejních orgánů. Ty v rámci pomnichovského vývoje souvisejícího se zákazem KSČ značně přitvrdily ve své práci. Snažily se ilegální síť infiltrovat a rozkrýt hned v prvopočátku. Spolu s tím začaly zároveň podezřelé osoby zajišťovat. Celá akce vrcholila přibližně v polovině února 1939, kdy došlo k masovým zásahům proti stovkám komunistických funkcionářů.

Smyčka se začala stahovat a těsně začalo být i v bezprostředním okolí Bohuslava Laštovičky. Policejní orgány mu byly na stopě již nějakou dobu a sledovaly rovněž osoby, se kterými se ve zdejším okolí stýkal. Pověstná klec v jeho případě definitivně spadla 1. března 1939, když byl v Brně zadržen a zatčen. Bylo mu dáváno za vinu, že „*jmenovaný přijel do Brna ve funkci organizátora a instruktora ilegální KSČ*“, dále, že „*se zde scházel s bývalými činiteli komunistické strany a s nimi projednával různé politické a organizační otázky, zejména pokud jde o výstavbu ilegální KSČ a rozšiřování ilegálních tiskovin KSČ a chtěl i vydávati ilegální oběžníky, chtěje takto organizovati podvratnou činnost zakázané komunistické strany.*“¹²⁹ Za zvláště přitěžující fakt bylo orgány pokládáno, že se u něj našel i koncept letáku „*Pozor na 5. březen*“, který měl varovat před proněmeckou demonstrací svolanou do brněnských ulic na tento den, v němž se mimo jiné uvádělo, že

¹²⁸ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949; NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha (1951–1969), Životopis sepsaný Bohuslavem Laštovičkou 23. září 1956.

¹²⁹ MZA, Brno, fond Zemský úřad Brno (1918–1945), kart. 308, sign. 2725/39, Protokol sepsaný na Státním zastupitelství v Brně se zadrženým Bohuslavem Laštovičkou v Brně 3. března 1939, pod kterým je podepsán policejní komisař dr. Viktor Sobotka.

„akce má podpořiti provedení státního puče, který připravují Gajdovci.“¹³⁰ Zadržený, který byl vyšetřován zatím pouze policejně, se pochopitelně vcelku logicky snažil ospravedlnit a k žádnému z vyřčených obvinění se dobrovolně nepřiznával. Došlo i k přímé konfrontaci s dalšími zadrženými. Výsledkem nakonec bylo, že byl podle §14/1 zák. čís. 355/1938 Sb. z. a nař. pro přestupek §2 odstavec , lit. d/zák. čís. 201/1933 odsouzen k deseti dnům vězení. Podle spisu svůj trest přijal, chtělo by se říci, co jiného mu zbývalo. Ovšem tím pro něj vše neskončilo, jak by se dalo předpokládat. Zároveň totiž došlo k zavedení trestního řízení pro přečin §17/1 zák. na ochranu republiky a po odpykání předchozího trestu byl dán z tzv. koluzních důvodů do vazby u Krajského soudu v Brně a současně se žádalo, „aby jmenovaný byl po soudním projednání dodán opět zdejšímu úřadu za účelem jeho vyhoštění z Brna.“¹³¹

Mezitím co byl Bohuslav Laštovička v rámci trestního řízení vyšetřován ve vazbě, kterou prodělával v budově bývalé káznice v Brně na Cejlu, převzal po něm stranickou funkci instruktora pro brněnský kraj František Taussig. Zároveň došlo k tragickému 15. březnu 1939 a okupaci českých zemí nacistickým Německem a následnému zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Tím se pro něj změnila celá věc s jeho obviněním velice zásadně a z relativně stále ještě banální záležitosti se obratem stal kardinální problém. Ten nesouvisel s jeho domnělou podvratnou činností proti republice, ale s faktem, že to byl komunistický funkcionář. Dnešní terminologií bychom řekli zastávající post ve vyšší struktuře uvnitř stranické hierarchii. Jako takový představoval v očích nacistických složek veřejného nepřítele číslo jedna.

Německé bezpečnostní složky ve spolupráci s okupačními orgány již záhy spustily eliminační akci tzv. *Aktion Gitter* (Mříže). Jednalo se o rozsáhlé zatýkání především levicově smýšlejících osob a z nich pak prioritně komunistů, ale i emigrantů a osob židovského původu. Řada se zadržených byla bez dalšího projednávání rovnou odeslána do koncentračních táborů.¹³² Teprve poté co definitivně dozněly dozvuky této akce, mohlo

¹³⁰ Tamtéž, Opis konceptu „Pozor na 5. březen“, který byl nalezen u zadrženého Bohuslava Laštovičky.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Operace „Gitter“ byla spuštěna již v odpoledních hodinách 15. března 1939. Šlo o preventivní, eliminační a zastrážovací akci. Předcházela jí rozsáhlá příprava nacistických bezpečnostních složek (především gestapa a Sicherheitsdienst), které již od léta 1938 vypracovávaly seznamy nebezpečných osob díky informacím z řad agentů a sudetských Němců. Jednalo se o osoby z řad německých exulantů, Židů, ale především levicově smýšlejících osob (socialistů, anarchistů a ponejvíce komunistů). Spolupráce na operaci byla ze strany okupačních orgánů vyžadována i na české policii a po vedení okresních úřadů. Celkem bylo

dojít k dotvoření plně funkční stranické ilegální sítě, která se začala budovat na podzim 1938.¹³³

Bohuslav Laštovička tím, že byl toho času ve vazbě, s velkou pravděpodobností předešel svému zadržení. Ovšem o jeho brzkém propuštění nemohla být řeč. Jak se tedy stalo, že se z věznice navzdory všemu dostal? Dejme slovo opět jemu samotnému. „*V Brně jsem byl zatčen 28. února 1939 [sic!] před dnem ohlášených henleinovských demonstrací a vyšetřován nejdříve policejně a potom u krajského soudu v Brně až do 7. května 1939. Akcí brněnských soudruhů za přispění vyšetřujícího soudce dr. [Jaromíra] Floriana (šachový mistr a dnes člen strany), se podařilo zničit spisy a dosáhnout propuštění z vězení.*“¹³⁴ Je otázkou, zda k propuštění Bohuslava Laštovičky došlo skutečně až 7. května jak udává a navíc tak jednoduše, jak jím bylo předtím popsáno. Proti uvedenému datu svědčí například Laštovičkův dopis adresovaný Syndikátu čs. novinářů se žádostí o finanční podporu v nezaměstnanosti od 1. dubna 1939, vztahující se na propuštěné akreditované novináře, kterou osobně parafoval v Praze 21. dubna.¹³⁵ V každém případě po propuštění z vazby došlo i k jeho logickému vyhoštění z Brna a Bohuslav Laštovička se vrátil zpět do Prahy. Zde navázal spojení s tehdejšími předsedou ÚV (I. ilegálního) KSČ Eduardem Urxem. Po rozmluvě mu bylo poskytnuto dočasné ilegální ubytování ve stranickém bytě v Praze-Ruzyni u lékaře Svobody.¹³⁶ Trvalý pobyt měl tou dobou spolu s manželkou stále nahlášen v Bělehradské ulici č. 71 na pražském Novém městě.

v protektorátu během prvních pár dnů zadrženo mezi 5800 až 6400 osobami, z nichž bylo asi 1500 odesláno přímo do koncentračních táborů, zbytek byl propuštěn, ale zůstával pod bedlivým dohledem. Blíže např. Jan VAJSKEBR: *První zatýkácí akce německých bezpečnostních složek v Protektorátu Čechy a Morava (tzv. Aktion Gitter)*. In *Okupace, kolaborace, retribuce*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2010, s. 17–23.

¹³³ Přibližně do poloviny léta 1939 bylo zformováno dohromady celkem třináct ilegálních krajských komunistických organizací (devět v Čechách a čtyři na Moravě), ty se směrem dolů dále členily na oblasti, které zahrnovaly vždy několik okresů a ty poté na místní a závodní organizace, nejnižší jednotkou zůstávaly ilegální buňky.

¹³⁴ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949; NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha (1951–1969), Životopis sepsaný Bohuslavem Laštovičkou 23. září 1956.

¹³⁵ NA, Praha, fond Archiv Syndikátu novinářů, Praha (1877–1998), kart. č. 9 – Bohuslav Laštovička, Dopis adresovaný Syndikátu čs. novinářů se žádostí o finanční podporu v nezaměstnanosti od 1. dubna 1939.

¹³⁶ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949.

6 Odchod do emigrace a válečná léta 1939–1945

Přesto všechno šlo pouze o opatření provizorní a dočasné. Cítil moc dobře a stranická centrála jistě také, že půda pro něj začíná být příliš horká a příště už by nemusel mít tolik štěstí. Dostal tak podle vlastních slov příkaz k odchodu do ciziny, navíc si mohl s sebou vzít i svou ženu. Obecně povolení k odjezdu do zahraničí v případě komunistických funkcionářů podléhalo přísně stranické disciplíně. Bylo možné ho získat pouze na základě přímého schválení Moskvou a bylo udělováno pouze ve zcela výjimečných případech. Pro tyto vybrané osoby pak byla většinou předem zajišťována transitzní víza i logistické zajištění celé cesty. V případě, že došlo ke spontánnímu odchodu komunistického funkcionáře bez předchozího schválení nadřízenými orgány, mělo to zpravidla za následek trest v podobě stranického řízení v dané zemi. S Bohuslavem Laštovičkou se předběžně počítalo k posílení stranického ústředí v Paříži, kde se měl připojit k Janu Švermovi.¹³⁷

Cesta byla naplánována přes Polsko, kde měli v Katovicích obdržet vízum do Velké Británie, potom lodí na britské ostrovy a odtud po vyřízení všech náležitých formalit se snažit dostat do Francie. Hranice překročili 31. května 1939 poblíž Ostravy. Po získání víza pokračovali na sever Polska, 12. července odpluli z přístavu Gdyně na palubě švédské lodi jako emigranti do Velké Británie. Tam nastal zádrhel, protože tam dorazili zrovna ve chvíli, kdy byl všem cizincům zakázán odjezd z ostrovů.¹³⁸ Tím bylo zároveň rozhodnuto o tom, kde stráví následujících bezmála šest válečných let.

„Počátkem července 1939 jsme odjeli z Katovic do Gdyně. V polském koridoru v Gdaňsku jsme viděli po obou stranách trati četné oddíly SA, SS a německého vojska cvičící v sevřených útvarech a polních formacích... Z Gdaňska jsme za chvíli dojeli do hlavního polského válečného a obchodního přístavu Gdyně. Překvapilo nás moderní město a velký, krásný přístav. Z Gdyně jsme vypluli na švédské lodi neznámo kam. A tak skončila polská kapitola a začaly nové dojmy a zážitky. Gdyně se zvolna ztrácela z dohledu, kol dokola se rozepjalo rtuťovité moře. Na lodi jsme se ocitli v nepoznané říši hojnosti po mnohatýdenním hladování... Lod' nás přivezla k břehům Švédska. Na pobřeží, na četných

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž; APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Životopis sepsaný Bohuslavem Laštovičkou 23. července 1964.

ostrůvcích se koupali a hráli si v ztichlém podvečeru lidé, muži, ženy i děti, tak nenuceně a spokojeně, jako kdyby nebylo nacismu, hrůz okupace, slz a bídy, plížící se příšery války... Ze Stockholmu jsme byli ráno bez možnosti prohlídky města odvezeni vlakem do Göteborgu, místa nám památného a blízkého vzpomínkami na našeho velikána Smetanu. Z vlaku jsme přestoupili přímo na loď. Když po poledni odrazila od břehů, zanotoval kdosi Internacionálu. Celá loď začala zpívat tuto povznášející a mocnou hymnu. Stáli jsme na palubě, dívali se na vzdalující přístav a zdravili zařatými pěstmi. A z doků se zvedla na pozdrav zařatá pěst, tam a o kus dál další. Mávali nám. S pohnutím jsme jim odpovídali... Po bouřlivé jízdě Skagerakem jsme se dostali do širokého ústí Temže a přistáli v londýnském přístavu Tillbury. Kdosi z hospodářských emigrantů s pýchou ukazoval na Baťovu továrnu a velké reklamní Baťovy nápisy na zdech v Tillbury. Ale nemohli jsme sdílet jeho radost. Vždyť Baťové a jim podobní spoluzavinili to, co se dnes dělo s naším lidem i s námi. V přístavu nás očekávali londýnští zástupci Czech Refugee Trust Fund, mezi nimi i představitelé československé skupiny. Byly prázdniny. Ubytovali nás v blízké škole a odtud po několika dnech rozvezli do jednotlivých hostelů, tj. domů, kde kolektivně bydleli emigranti.“¹³⁹

Vstupem Bohuslava Laštovičky na britskou půdu se z něj rázem stal politický uprchlík. Péči o emigranty se stejným statusem pocházejících z naší země, byla ve Velké Británii oficiálně pověřena instituce nazvaná *Czech Refugee Trust Fund* (též CRTF, český Fond pro pomoc českým uprchlíkům).¹⁴⁰ Těm bylo současně povoleno i vytvoření určité

¹³⁹ Bohuslav LAŠTOVIČKA: *V Londýně za války – zápasy o novou ČSR 1939–1945*. Svoboda, Praha 1978, s. 70–72 (kráceno).

¹⁴⁰ První institucí, která měla v kompetenci starost o uprchlíky z českých zemí, byl tzv. Britský výbor pro uprchlíky z Česko-Slovenska (*the British Committee for Refugees from Czecho-Slovakia*), který byl zřízen záhy po mnichovských událostech. Mezi členy jeho výboru byla řada prominentních osobností z tehdejší britské metropole. Činnost toho fondu souvisela s půjčkou, kterou Chamberlainova vláda poskytla Československu v rámci pomoci se zvládnutím situace po nuceném odstoupení pohraničí. Tím jak se situace změnila po 15. březnu a bylo potřeba se postarat o emigranty, kteří směřovali na britské ostrovy ve stále větším počtu, tak britské ministerstvo financí přišlo s myšlenkou, vytvořit z prostředků darů pro uprchlíky nový svěřenecký fond, do něhož by byla zahrnuta i dosud nevyplacená část z britské půjčky Československu. Gesce vytvoření fondu se postupně přesouvala z ministerstev zahraničí a financí na ministerstvo vnitra. Uprchlíků stále přibývalo, v březnu 1939 dosáhl jejich počet již 1200 osob, v říjnu téhož roku 6000. V polovině června 1939 se poprvé objevuje pro svěřenecký fond název *Czech Refugee Trust Fund* (CRTF) a v červenci došlo k jeho zakotvení v britském právním řádu. V jeho čele stál ředitel sir Henry Bunbury a byl spravován kurátory. Zprvu měl, ještě na základě československo-britské smlouvy z ledna 1939, podporovat především německé antifašisty, kterých byla mezi emigranty většina a osoby židovského původu. Tak se stalo, že až ve třetí skupině byli Češi a Slováci, kteří odešli po 15. březnu. Definitivní tečkou za vznikem CRTF byl tzv. *Czecho-Slovakia (Financial Claims and Refugees) Act 1940*, tedy zákon, na jehož základě mohl CRTF použít i zbytek britského daru k tomu dni čítající 3 145 000 liber. Do jeho činnosti byla aktivně zapojena dr. Ludmila Ambrosová-Vejvodová, která z vlastní iniciativy shromažďovala jeho agendu, která byla celá v roce 1981 převzata jako fond ANM Praha. ANM, Praha, fond AMBROSOVÁ Libuše – Czech

formy vlastní samosprávy a vytvářeli tak například zájmové skupiny na základě své stranické příslušnosti. Bylo jim přiděleno ubytování a dostávali finanční podporu zhruba ve výši částky, kterou dostával odborově organizovaný nezaměstnaný anglický dělník.¹⁴¹ Panoval také zákaz přijímání cizinců do práce, emigranti tak byli odkázáni pouze na vyplácenou podporu. K radikální změně stavu dochází po vypovězení války díky tomu, že mobilizací byla uvolněna pracovní místa ve výrobě. Díky tomu bylo povoleno přijímat do práce v některých odvětvích i tzv. spřátelené cizince. Tím, že začali pracovat, však automaticky ztráceli nárok na vyplácení podpory.

Ve Velké Británii se Bohuslav Laštovička okamžitě zapojil do stranické práce. Předsedou celobritského vedení KSČ byl tehdy Gustav Beuer¹⁴², po něm funkci převzal nejprve poprvé dočasně v září 1939 Václav Nosek.¹⁴³ A stejný ji pak podruhé od roku 1941 již natrvalo zastával až do konce války. Mezi dalšími členy vedení byly zastoupeny prakticky všechny národnosti z jeho bývalé vlasti. Spolu s ním mezi ně patřili např. Kurt Babel, Hugo Ehrlich, Ludvík Freund, Alfréd Hadek, Anežka Hodinová-Spurná, Karel Kreibich, Koloman Moškovič, Ervín Polák, Karla Pfeiferová, Ivan Petrušák, Pavel Reiman, Gríša Spurný, Jozef Valo, Juraj Šén, Josef Winternitz, Vilém Nový a další.¹⁴⁴ V roce 1941 došlo k vnitřnímu organizačnímu oddělení komunistů německé národnosti, kteří si vytvořili své vlastní autonomní vedení, ale přesto nadále zůstávali zaštiťováni pod celobritským předsednictvem KSČ. V rámci komunistické diaspory působily také například mládežnická organizace Mladé Československo, Klub žen i další skupiny. Jako

Refugee Trust Fund (1939–1945); Jan KUKLÍK: *Do poslední pence. Československo-britská jednání o majetkových a finančních otázkách 1938–1982*. Karolinum, Praha 2007, s. 13–97.

¹⁴¹ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 73.

¹⁴² Gustav Beuer (*24. 2. 1893 – †21. 3. 1947) byl československý komunista německé národnosti a meziválečný poslanec NS, původní profesí učitel, později pracoval i v redaktorské funkci, mj. jako šéfredaktor *Die Rote Fahne* v Praze. V letech 1919–1921 byl starostou severočeské Smržovky, později byl krajským tajemníkem KSČ v Karlových Varech a Liberci. Do exilu ve Velké Británii odešel v prosinci 1938. Později se mu na britské ostrovy podařilo dostat ještě dalších zhruba 800 komunistů německé národnosti. Byl prvním předsedou celobritského vedení KSČ. Vzhledem k prvotnímu odporu k válce v intencích direktiv Kominterny, byl nějaký čas internován na ostrově Man. Po válce se přestěhoval do Berlína, kde i zemřel. Více viz Gustav BEUER: *Berlin Or Prague?: The Germans of Czechoslovakia at the Cross-roads*. Einheit, Londýn 1944.

¹⁴³ Václav Nosek (*26. 9. 1892 – †22. 7. 1955) pocházel z chudé hornické rodiny. Spolu s Antonínem Zápotockým stál v prosinci 1920 v čele generální stávky na Kladně, od roku 1929 byl pak členem ÚV KSČ. V rámci akce *Gitter* byl zatčen, po propuštění emigroval do Velké Británie, kde se později stal místopředsedou Státní rady za KSČ. Po osvobození a návratu do vlasti patřil mezi klíčové osobnosti z řad strany, které se podílely na přípravě a uchopení moci. V letech 1945–1953 zastával post ministra vnitra. *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. ÚSTR, Praha 2010, s. 126.

¹⁴⁴ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 77.

součást osvěty uvnitř ní i navenek vycházela tištěná periodika *Mladé Československo* (od roku 1943 *Nové Československo*) jehož častým přispěvovatelem byl i Bohuslav Laštovička, německý *Einheit*, anglicky psaný měsíčník *Students of War* nebo *Frau Arbeit* (od roku 1941 osamostatněné jako *Pracující žena*).¹⁴⁵

Vypuknutí druhé světové války znamenalo změnu v životě komunistických emigrantů na Britských ostrovech, mezi kterými doposud převládala faktická pasivita k vývoji událostí. Rázem se jim naskytla možnost aktivně se zapojit do boje za osvobození své porobené vlasti. Ta však narážela, zvláště u těch z bigotních členů strany, na své mantinely. Těmi pro ně byly závazná nařízení Kominterny. U mnoha z nich se tak souběžně střetávaly dva aspekty. Ten první byl národní a velel bojovat, ten druhý direktivně stranický pak velel pravý opak. Kominternu v první fázi podporovala nebo spíše nenegovala snahu o vstup komunistů do našich tvořících se jednotek ve Francii. Změna v jejím nazírání na tento fakt přichází až po porážce Francii. Již se přímo hovoří o válce imperialistické, která se komunistů netýká, a mají se vysloveně držet stranou. Část jich proto ani neevakuovala s ostatními čs. vojáky a zůstala na území neokupované Francie. Naopak část z těch, kteří se nakonec dostali na ostrovní půdu, záhy patřila k iniciátorům událostí v Cholmondeley. Ty se negativně zapsaly do historie našeho západního odboje a pro naše vedoucí představitele měly v očích spojeneckého vedení velmi trapnou příchut'. O co se ve skutečnosti jednalo?

Ve druhé polovině července roku 1940 panovala mezi československými příslušníky pozemních jednotek na Britských ostrovech evakuovanými z Francie velice napjatá a nervózní atmosféra. Vrcholily totiž právě události, které později vešly ve známost jako tzv. cholmondeleyská krize nebo také „vzpouza v Cholmondeley“. Pro naše exilové vedení situace s velice trpkou příchutí, jejíž kořeny lze nalézt již v posledních dnech francouzské katastrofy a po ní následující evakuaci čs. vojáků po moři ke krajně nejisté budoucnosti na britských ostrovech. Tyto aspekty spojené s kritizovaným chováním části velitelského sboru během francouzského tažení vyvolávaly u jisté části čs. vojáků pocity křivd ať již domnělých nebo skutečných a pocity značné frustrace, která navíc doprovázela i nebezpečný rozklad vnitřní morálky. Vše dohromady pak vytvářelo velice úrodnou půdu

¹⁴⁵ Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ: *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Grada, 2011, s. 211–212.

a podhoubí pro komunistickou agitaci pohybující se přesně v intencích Kominterny, že se jedná o válku imperialistickou a nemá smyslu se jí zúčastnit nebo spíše v ní dále pokračovat.¹⁴⁶ Nakažena touto podvratnou agitací byla značná část z evakuovaných Čechoslováků, až na výjimky příslušníků mužstva. K urovnání situace nakonec nepřispěla ani osobní návštěva a intervence prezidenta dr. Edvarda Beneše v soustředovacím táboře, který se spolu s naším vojenským velením snažil vzbouřence přesvědčit k ukončení rebelie, bohužel bez úspěchu. Hrozící rozkol byl sice nakonec zažehnán, ale za poměrně vysokou cenu. Ta znamenala, že armádu opustilo celkem 539 vojáků, zahrnuje v to i okolo stovky bývalých interbrigadistů, 27. července 1940 byli všichni vyloučeni z československé branné moci, důstojníci a poddůstojníci zbaveni hodností a bez rozdílu následně internováni. Po nějakém čase pak větší část z nich vstoupila do britských pomocných sborů – *Pioneer Corps*. Obrat v jejich smýšlení a přehodnocení situace nastal na základě událostí 22. červnu 1941 a vstupu SSSR do války. Poté se větší část z rebelujícího mužstva, účastníků vzpoury, do jednotek naší armády vrátila v průběhu následujícího roku 1942. Z právního hlediska pak znamenala definitivní tečku za celou pro odboj nepříjemnou záležitostí v prosinci 1941 vyhlášená abolicie presidenta republiky, která se vztahovala právě k těmto událostem z léta roku 1940. A byli to právě „Španěláci“, indoktrinovaní skrze zahraniční vedení KSČ příkazy Kominterny, kteří měli lví podíl na vzniklé situaci a byli duchovními vůdci celé vzpoury.¹⁴⁷

Podle všech doposud známých skutečností nebyl Bohuslav Laštovička sám do popisovaných událostí nijak aktivně zapojen. To ovšem neznamena, že by je později ve svých anglických vzpomínkách po stranické stránce „správně ideologicky“ neglorifikoval.¹⁴⁸ Koneckonců on sám osobně představoval takřka čítankový příklad. Navzdory své vojenské kvalifikaci i nabitým válečným zkušenostem za Španělska zůstal poslušně věrný direktivám Kominterny a do formující se čs. armády po vypuknutí války dobrovolně nevstoupil. Raději vzal za vděk pomocnou práci. Jak sám o těch letech

¹⁴⁶ Svůj podíl na této skutečnosti měl i fakt, že zatímco ve Francii probíhal nábor do čs. armády nikoliv pouze na bázi dobrovolnosti ale formou mobilizace všech československých občanů nacházejících se v té době na její půdě, po pádu Francie již opět nabyl onen dobrovolnický aspekt na důležitosti. I na jeho základě si část příslušníků jednotek evakuovaných na britské ostrovy nárokovala, že si sama může rozhodnout pod jakým velením a zda vůbec bude pokračovat v boji.

¹⁴⁷ Více k problematice událostí v Cholmondeley v létě 1940 nabízí velice zdařilá studie z poslední doby viz. Jiří PLACHÝ: *Vzbouřenci z Cholmondeley 1. část. Historie a vojenství* 3/2016, s. 19–38 a Jiří PLACHÝ: *Vzbouřenci z Cholmondeley 2. část. Historie a vojenství* 4/2016 s. 20–57 nebo starší Zdenko MARŠÁLEK: *Historie jedné vzpoury. Horké léto 1940 v Cholmondeley*. Dějiny a současnost č. 7/2010, s. 18–22.

¹⁴⁸ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 89–92.

s odstupem doby napsal „*octl jsem se na pracích v rozsáhlých lesích Jeho Veličenstva britského krále*“¹⁴⁹ nebo také „*stal jsem se dřevorubcem a z rozhodnutí strany odejel do Wallesu na lesní práce, kde jsem kácel stromy.*“¹⁵⁰ Tuto práci měl vykonávat od září 1940 a oficiálně skončit až v říjnu 1941.¹⁵¹

Změna v náhledu a myšlení nejen v jeho případě přichází o něco dříve a souvisí s 22. červnem 1941 a napadením Sovětského svazu. Ten se tím pádem stal účelovým spojencem Velké Británie. Mnozí zdejší do té doby fakticky nezúčastnění komunisté se naráz rozhodli zapojit do společného válečného úsilí i zde na britských ostrovech. O co nečinnější se jevíli v předchozích letech, o to horlivěji si počínali nyní. Souviselo to i s novou vstřícností jisté části čs. vládních exilových představitelů k nim. 18. července 1941 došlo v Londýně k podepsání „*Úmluvy mezi SSSR a Republikou Československou*“ poté následované navázáním diplomatických styků. Jako součást politiky sbližování byla nabídnuta místa ve Státní radě¹⁵² a v rámci ministerského aparátu také zástupcům KSČ. Předseda jejich celobritského vedení Václav Nosek se pak dokonce stal v roce 1942 jedním z místopředsedů Státní rady.

Ačkoliv Bohuslav Laštovička později tvrdil, že se hned v červnu 1941 dobrovolně a o své vůli přihlásil do československé armády, ale byl její přijímací komisí odmítnut, v archivních dokladech pro toto tvrzení nenacházíme žádnou oporu.¹⁵³ Spíše se mohlo jednat o jedno z jeho pozdějších účelových tvrzení ve snaze o zlepšení své seberepresentace.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 85.

¹⁵⁰ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949.

¹⁵¹ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

¹⁵² Státní rada, někdy také Státní rada Československá (Czechoslovak National Council), byla ustanovena 21. července 1940 jako poradní a kontrolní orgán 1. exilové vlády. Stala se součástí tzv. Prozatímního státního zřízení, které bylo ustanoveno 9. července 1940 Čs. národním výborem, jak zněl oficiální název československé exilové vlády ve Velké Británii. To sestávalo z prezidenta, vlády a právě státní rady. Ta v počtu 40 členů (z nichž bylo 5-6 delegováno KSČ) později rovněž částečně suplovala i funkci prozatímního parlamentu a měla připravovat poválečné zákonodárství. Jejimi předsedy byli postupně Rudolf Bechyně v letech 1940–1941 a Prokop Maxa v letech 1941–1945. Státní rada jakož i celá exilová vláda byla rozpuštěna v dubnu 1945 v souvislosti se jmenováním nové vlády a tzv. Košickým vládním programem. Jan KUKLÍK: *Uznání československé exilové vlády v letech 1940–1941*. Historický obzor, 6/1995, s. 265–271; Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu do současnosti*. LN, Praha 2007, s. 421–422; Vojtěch ŠUSTEK: *Státní rada v Londýně v letech 1940–1941*. Sborník archivních prací 2/1994, Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha 1994, s. 239–333.

¹⁵³ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949; VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

Stranou dění ovšem úplně nezůstal, na podzim 1941 začal pracovat jako vojenský a politický redaktor londýnského vysílání československého rozhlasu.¹⁵⁴ Práce rozhlasového reportéra, ačkoliv v lecčems podobná s té novinářské, měla přesto svá určitá zvláštní specifika. Těm se musel na svém novém postu zprvu naučit a přizpůsobit. K náplni jeho práce patřily především přípravy projevů a aktuálního politického zpravodajství pro vládní vysílání. Postupem času, jak zvládal rutinní povinnosti, se ale z pozice své funkce začal stále častěji dostávat do sporu především s Prokopem Drtinou, který tehdy stál v čele Poradního rozhlasového sboru. Nešlo jen o rozdílný světonázor. Rozpor se týkal také vlastního programového zaměření vysílání. Mimo jiné se komunisté snažili prosazovat, aby londýnské vysílání zaujalo radikálnější postoj a vyzývalo k sabotážím a aktivnímu boji a to bez ohledu na skutečnou realitu v Protektorátě. Rovněž tak se na přetřes dostala otázka ostřejšímu odsuzování domácích zrádců a kolaborantů. Zčásti dosáhli svého až po návštěvě prezidenta Edvarda Beneše v Moskvě v prosinci 1943, kdy došlo k částečné synchronizaci londýnského a moskevského vysílání v těchto záležitostech. V březnu 1944 rozšířil redakční ústředí i jeho kamarád, stranický kolega a bývalý spolubojovník ze Španělska Bedřich „Frico“ Biheller.

¹⁵⁴ Na tomto místě nebude jistě od věci se o historii rozhlasového vysílání z Londýna zmínit podrobněji. Ve Velké Británii bylo rozhlasové vysílání zajišťováno společností British Broadcasting Corporation (BBC). Ta po vypuknutí války začala rozšiřovat svá zahraniční vysílání. 6. září 1939 tak zazněla na jejích vlnách poprvé i čeština a o dva dny později v ní již vysílala pravidelně. Čestný úkol zahájit pravidelné vysílání dostal Jan Masaryk. Zprvu se jednalo o jednu čtvrt hodinovou relaci denně. 19. září se poprvé před mikrofon postavil dr. Edvard Beneš. Velice brzy došlo k rozšíření vysílacího času a v březnu 1940 se již jednalo o tři čtvrt hodinová vysílání. Pro potřeby vysílání v českém a slovenském jazyce byla vytvořena československá sekce, ovšem vedená britským editorem. Československý exil měl na charakter vysílání pouze malý vliv, ten sestával především z dodávání zpráv, které se týkaly aktuální situace v Protektorátu. V BBC působili v rámci čs. týmu například Josef Kosina, Anna Patzaková, Pavel Tigríd, Josef Schwartz a další. V pravidelných středečních promluvech vystupoval Jan Masaryk někdy zastupován Prokopem Drtinou. Důležitým milníkem se stalo uznání československé prozatímní vlády 21. července 1940. Vzniklo rozhlasové oddělení vedené Josefem Korbelem, které spadalo do kompetence státního tajemníka Huberta Ripky a spolu s ním zahájil svou činnost i tzv. Poradní rozhlasový sbor. Právě do rozhlasového oddělení nastupuje na podzim 1941 spolu s Jiřím Hronkem i Bohuslav Laštovička. V roce 1942 pracovalo v oddělení šest redaktorů, a osm až deset externistů. Od 11. srpna 1940 získala prozatímní čs. vláda možnost produkování vlastního patnáctiminutového vysílacího času. Začaly vedle sebe působit paralelně vládní vysílání spolu s čs. vysíláním BBC. Ačkoliv mohly budit dojem jednoho celku, jednalo se o dva samostatné subjekty. Zahraniční odboj tak získal vlastní vysílací prostor, který se snažil neustále rozšiřovat. Velice populárním se stal pořad Hovory s domovem. Mezi komentátory se tak po Masarykovi, Benešovi, Drtinovi a Ripkovi zařadili i Jaroslav Stránský, Vladimír Klecanda, Jaromír Nečas, Jan Šrámek a další exiloví političtí představitelé. V roce 1943 došlo k návrhu na organizační sloučení vládního vysílání s BBC, obě strany se ale nemohly shodnout na další koncepci práce. Začaly se objevovat spory mezi komunistickými a nekomunistickými redaktory stran obsahu rozhlasové propagandy. Ukončení vládního vysílání souvisí s přesunem řady exilových představitelů do Moskvy v únoru 1945 a k definitivnímu ukončení vládního vysílání Hlas republiky došlo 11. května 1945, když se s posluchači rozloučili Hubert Ripka, Jiří Hronek, Pavel Tigríd, Ota Ornest a Růžena Hájková. Vysílání BBC v češtině a slovenštině ovšem pokračovalo a na intenzitě nabralo zejména po roce 1948. Blíže k tématu Ondřej KOUTEK: *Zahraniční odboj na vlnách BBC. Československé vysílání z Londýna 1939–1945*. Paměť a dějiny 1/2014, s. 30–44.

V prostředí rozhlasového sídla v Bush House nacházejícím se v samém centru Londýna strávil Bohuslav Laštovička celkem bezmála tři a půl roku. Své nabyté zkušenosti z rozhlasové redakce pak bude později moci bohatě využít po návratu do osvobozené vlasti, ale to poněkud předbíháme. Jeho žena Marie ač vystudovaná komerční ekonomka a navíc i dokonale ovládající anglický jazyk pracovala až do podzimu 1944 v dělnické profesi při obsluze soustruhu. V té doby potkala manžele Laštovičkovy šťastná událost, když se jim 10. listopadu 1944 narodil syn Jan.¹⁵⁵ Na svět přišel v Londýně a údajně za dosti dramatických okolností zrovna ve chvíli, kdy byla britská metropole zasažena německými balistickými raketami V-2 (*Vergeltungswaffe 2*).¹⁵⁶

Jeho první hvězdná hodina však přišla až v březnu roku 1945, kdy spolu s dalšími představiteli londýnského vedení KSČ odletěl z Londýna do Moskvy jako člen delegace jednající o složení a programu nové československé vlády. Dne 9. března 1945 nastoupilo celkem čtrnáct členů a zaměstnanců Státní rady a exilové vlády na palubu dopravní dvoumotorové Dakoty Mk.IV KK137 (registrace G-AGNB) patřící do stavu společnosti BOAC. Mezi cestujícími byli spolu s Bohuslavem Laštovičkou mimo jiné i Msgre. Jan Šrámek, Msgre. František Hála, Ján Lichner, Josef David, Václav Majer, Václav Holub, Václav Patzak, Václav Nosek, Gríša Spurný a další. Letoun pilotovaný zkušeným W/Cdr Kitleyem odstartoval z londýnského letiště Northolt za slunného předjarního počasí v 09.42. Čestný doprovod jim až k Barfleur na pobřeží Cherbourgského poloostrova dělala šestice Spitfirů HF.Mk.IXC od 313. čs. stíhací peruti RAF, které startovaly z letiště v Manstonu v 09.35. První mezipřistání proběhlo ve Francii v Toulouse, druhé na bývalé italské letecké základně Castel Benito poblíž Tripolisu v Libyi. Odtud poté dorazili do egyptské metropole Káhiry. Zde byli dostiženi druhým strojem stejného typu Dakota Mk.IV s označením KK142 (registrace G-AGND), která odstartovala z téhož britského letiště o dva dny později 11. března. Na palubě druhého stroje se nacházel prezident republiky dr. Edvard Beneš se svou manželkou Hanou, dvěma neteřemi, osobním lékařem, komornou, ministrem zahraničí Janem Masarykem, osobním tajemníkem dr. Eduardem Táborským, politickým referentem Prokopem Drtinou a dalšími. S prezidentem se před

¹⁵⁵ RNDr. Jan Laštovička, DrSc. dlouholetý významný vědecký pracovník Geofyzikálního ústavu ČSAV a poté Ústavu fyziky atmosféry AVČR je v současné době též člen Vědecké rady MFF UK a také řady oborových subkomisí. VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

¹⁵⁶ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

startem kromě zástupců britské královské rodiny, zástupců diplomatického sboru rozloučili též hlavní velitel div. gen. Sergěj Ingr a generální inspektor čs. letectva A/V/M Karel Janoušek. KCB. Původně byl odlet plánován již také na 9. března, důvodem odložení byla prezidentova vážná zdravotní indispozice. Oba dopravní stroje se nicméně setkaly právě v Káhiře a odsud dál již pokračovaly společně. Odstartovaly 14. března ráno a cesta vedla přes irácký Bagdád a po zdejší dvouhodinové přestávce do iránské metropole Teheránu.¹⁵⁷

*„Přelétli jsme Suezský průplav a znovu se ocitli nad pouštěmi. Po dvouhodinovém letu jsme minuli Tel Aviv a Jeruzalém, pak Mrtvé moře a po půl hodině dostihli dálnici a naftové potrubí z Bagdádu. Po dalších dvou hodinách letu nad pouští jsme přelétli jezero Habannyah a brzo nato dvě biblické řeky Eufrat a Tigris. V poledne jsme přistáli na bagdánském letišti v prudkém slunečním žáru. Po dvouhodinové přestávce jsme vylétli do výše téměř pěti tisíc metrů nad vysoké hory Íránu. Průvodci vydali cestujícím kyslíkové masky. Pod námi se rozprostíralo nádherné panoráma horských skalisek, strmých údolí, křivolakých cest, řídkých sídlišť a roztroušených obydlí. Konečně o půl páté jsme vystoupili z letadel na teheránském letišti.“*¹⁵⁸

Na tamním armádním letišti byla výprava slavnostně přivítána sovětskou vojenskou čestnou stráží, očekávali jí i Molotovův náměstek Alexander Jevdokimovič Kornějčuk, moskevský velvyslanec Zdeněk Fierlinger, vyslanec v Teheránu Josef Kadlec a další. Došlo zde k technickoorganizační změně, když opustili britské Dakoty a dál pokračovali sovětskými letouny téhož typu. Z Teheránu odlétali 16. března a s mezipřistáním v ázerbajdžánském Baku pak pokračovali následujícího dne přímo do metropole Moskvy. Na zdejším letišti Tušino přistáli po dlouhém osmihodinovém nepřetržitém letu 17. března v 16.30 hodin moskevského času.

¹⁵⁷ Jiří RAJLICH: *Na nebi hrdého Albionu. Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945. 6. část (1945–1946)*. Svět křídel, Cheb 2005, s. 158–160; Miloslav PAJER: *Křídla pro vítězství a poválečnou obnovu. Českoslovenští letci u dopravních jednotek RAF a ve vojenském poválečném dopravním letectvu ČSR (1940–1950)*. Svět křídel, Cheb 2004, s. 154–157; B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 636–640.

¹⁵⁸ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 639.

7 Moskevská jednání a návrat do osvobozené vlasti

Své první dojmy ze Sovětského svazu nám Bohuslav Laštovička opět zanechal a ani s odstupem takřka dvou desítek let se nezbavil sugestivnosti a silně ideologicky podbarveného patosu. „Na rozdíl od Anglie a zemí, kterými jsme proletěli, bylo vidět válku na první pohled. Lidé zvažnělí, pohublí, ulice prázdné. Avšak organizace a pořádek... Tyto rysy byly ještě silnější a výraznější, obecnější a přímo hmatatelné v Moskvě, kam jsme doletěli po osmihodinovém nepřetržitém letu. Počasí toho dne bylo mlhavé, mračné a deštivé. Celou cestu jsme letěli v mracích nebo nad mraky. Heroický Stalingrad zůstal skryt pod příkrovem olověných mlh. Marně jsme vyhlíželi z oken, abychom alespoň skulinkou mezi mraky zahlédli toto slavné, hrdinné město. Po obtížném letu jsme za deště přistáli na moskevském letišti Tušino. Vřelá radost zalila srdce naší skupinky. Na široké betonové dráze nám kráčel vstříc usměvavý, pohublý soudruh Gottwald, doprovázen soudruhy Kopeckým a Krosnářem. Rozevřel náruč. Objali jsme se. Tu byl nám nejdražší československý bojovník, vůdce revolučního boje národa, první syn naší dělnické třídy, důsledný, houževnatý a neúnavný v zápase o její vítězství.“¹⁵⁹

Vlastním jednáním představitelů politických stran o nové vládě předcházely schůzky prezidenta Edvarda Beneše se Sověty. Tyto rozhovory započaly již 19. března. Spolu s jeho kancléřem dr. Jaromírem Smutným mu při nich asistovali i ministr zahraničí Jan Masaryk a velvyslanec Zdeněk Fierlinger. Několikrát se při nich setkali s lidovým komisařem (ministrem) zahraničních věcí Vjačeslavem M. Molotovem i samotným Josifem V. Stalinem. Obsahem rozhovorů byli mimo jiné definitivní poválečná hranice, Podkarpatská Rus, transfer Němců a Maďarů, hospodářské poměry na osvobozených územích, reparace, organizace čs. armády, vztah k Polsku a řada dalších. Ačkoliv se jednalo o schůzky na nejvyšší úrovni, obecně lze říci, že pro další vývoj měly větší význam nadcházející vnitropolitická jednání o budoucí vládě.¹⁶⁰

Ta probíhala ve dnech 22. až 29. března 1945 ještě v původní budově československého velvyslanectví v Moskvě v tehdejší Malé Nikitské ulici. Delegovanými zástupci na ně byli v české části za KSČ Klement Gottwald, Václav Kopecký, Rudolf

¹⁵⁹ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 640–641 (kráceno).

¹⁶⁰ Jan NĚMEČEK – Helena NOVÁČKOVÁ – Ivan ŠTOVÍČEK – Miroslav TEJCHMAN: *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939–1945. Dokumenty. Díl 2., červenec 1943–březen 1945.* Státní ústřední archiv, Praha 1999.

Slánský, Václav Nosek a Bohuslav Laštovička, za sociální demokraty Zdeněk Fierlinger, Bohumil Laušman, Václav Majer a Václav Patzak, za národní socialisty Jaroslav Stránský, Josef David, František Uhlíř a Prokop Drtina a konečně za lidovce Jan Šrámek a František Hála. Slovenská část byla v rámci Slovenské národní rady tvořena komunisty Gustávem Husákem, Ladislavem Novomeským a Viliamem Širokým a představiteli demokratické strany Vavro Šrobárem, Jánem Ursínym a Jozef Stykem. Zodpovědnou úlohou zapisovatelů byli pověřeni Bohuslav Laštovička a Prokop Drtina. Eliminujícím faktorem, hrajícím zásadní roli bylo to, že jednání byla vedena na základě tzv. Národní fronty, tedy na bázi pouhých šesti povolených stran. Základ jednání o vzniku nové vlády tvořilo v první fázi šestnáct bodů či kapitol a ve druhé fázi pak vládní strukturalizace. Ze zmiňovaných šestnácti bodů se v prvním představovala vláda v obecných rysech, ve druhém byly formulovány hlavní vládní úkoly a kompetence, ve třetím byla řešena výstavba armády, čtvrtá kapitola byla věnována zahraniční politice, pátá pojednávala o vnitřní politice a v jejím rámci mimo jiné i o soustavě národních výborů, politických organizacích a volebním právu. Šestý projednávaný bod patřil mezi nejobtížnější a v projednávání k nejdramatičtějším, jednalo se o vyřešení státoprávního poměru mezi Čechy a Slováky, sedmý se týkal Podkarpatské Rusi, osmý pak otázek německé a maďarské menšiny. V deváté kapitole se projednávalo potrestání zrádců a kolaborantů, v desáté oběti politické a rasové perzekuce, v jedenácté provedení pozemkové reformy a tak dále až do bodu šestnáct. Všechny tyto body tvořící návrh programu první domácí vlády byly s výjimkou bodu č. 6 schváleny po bouřlivé třídní debatě 24. března odpoledne.¹⁶¹ Problém bodu číslo šest byl znovu otevřen a řešen se slovenskou delegací v následujících dnech než byl přijat kompromisní návrh.

Takřka okamžitě po tomto schválení a konci první části rozhovorů začala druhá část jednání. Tentokrát se týkající vlastní struktury vlády. První novinkou byl vznik předsednictva vlády, tzn. předseda vlády a pět náměstků, které bude koordinovat i práci dalších ministerstev. Druhou novinkou byl institut tzv. státního tajemníka na třech ministerstvech – zahraničních věcí, obrany a zahraničního obchodu (předpokládalo se, že bude-li ministrem Čech, pak náměstkem Slovák a naopak). Došlo i k další restrukturalizaci zažitých ministerstev a byly zřízeny tři pomocné vládní orgány – hospodářská rada,

¹⁶¹ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 676.

vojenská rada a státní revizní úřad.¹⁶² Konečně mohlo dojít na otázku personálního složení. Po bouřlivých debatách byla 28. března získána shoda i na těchto otázkách a na závěrečné schůzi ve čtvrtek 29. března došlo k definitivní dohodě a k podepsání návrhu o složení vlády a jejího programu.¹⁶³

Na tomto místě si můžeme dovolit s odstupem více než sedmdesáti let malé kritické zhodnocení. Předně bylo od samého počátku jasné, kdo bude hrát v udávání tónu rozhovorů prim a kdo bude tahat za kratší konec provazu. Přesto se navzdory tomu ale jeví až trestuhodně nedbalé, jak nepřipraveně k takto zásadním jednáním přistupovali představitelé tzv. nekomunistických stran a jak svým protivníkům jejich úlohu sami ulehčili. Tento ryzí politický amatérismus totiž naprosto kontrastoval v tvrdém protikladu s profesionalitou a připraveností komunistických vyjednávačů. Těm se podařilo prosadit maximum ze svých navrhovaných programových východisek a navíc i získat kontrolu nad všemi klíčovými resorty. Z hlediska budoucího vývoje se jako naprosto zásadní pak jeví ovládnutí ministerstva vnitra. Bohuslava Laštovičku osobně pak klíčová role, kterou sehrál při vyjednáváních, definitivně katapultovala mezi stranickou elitu.

Vraťme se ale zpět do reality roku 1945. Blížil se odjezd čs. představitelů na osvobozené území vlasti. Tomu předcházela slavnostní večeře, kterou na jejich počest uspořádal Stalin. Po ní ekipa politických reprezentantů v čele s prezidentem republiky Edvardem Benešem vyrazila 31. března z Kyjevského nádraží v Moskvě zvláštním vlakem a po trase Moskva – Kyjev – Lvov – Humenné, všichni dorazili 3. dubna 1945 do osvobozených Košic. Opět můžeme použít Laštovičkova svědectví:

„Dne 2. dubna k večeru jsme přijeli do Lvova, kde jsme přenocovali ve vlaku na nádraží. Ráno příštího dne jsme vyjeli k hranicím. Tu již byla všude vidět blízkost fronty: zčernalé tanky, rozvalená děla, polorozebraná auta, povozy, rozbité zákopy, náspy s roztrhanými pytli s pískem, jámy po bombách, střepinami rozbité omítky a zdivo domů, vypálená obydlí s holými trčícími komíny, polámané stromy v lesích, zemljanky. Vzrušení dojmy jsme přejeli hranice republiky. 3. dubna 1945 v 11 hodin dopoledne jsme za překrásné jarní pohody přijeli do Humenného. Slovenská stanice, slovenské nápisy,

¹⁶² Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ: c. d., s. 435; Jan KUKLÍK a kol: *Dějiny československého práva 1945–1989*. Auditorium, Praha 2011, s. 11.

¹⁶³ B. LAŠTOVIČKA: c. d., s. 699.

*domov! Na nádraží vítala prezidenta československá a sovětská čestná rota. Před námi se klenuly modravé dálky, jarem voněly stromy, tráva, pole. Così velikého, úžasně světlého a radostného bylo v té skutečnosti, rozpínající před námi náruč.*¹⁶⁴

Nezbývá než poznamenat, že ještě před přechodem státních hranic podal předseda dosavadní londýnské exilové vlády Msgre. Jan Šrámek se svými ministry demisi s datem 2. dubna 1945. Éra exilu tím definitivně končila, přestože válka měla trvat ještě něco málo přes měsíc. Následně 4. dubna prezident přijal k osobní audienci odstupující členy vlády a zároveň přijal slib členů nové designované tzv. první vlády Národní fronty. Její členové v čele s předsedou Zdeňkem Fierlingerem¹⁶⁵ se po jeho složení okamžitě ujali svých funkcí a hned následující den 5. dubna byl jejími ústy vyhlášen tzv. Košický vládní program.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 701–702.

¹⁶⁵ Personální obsazení tzv. první vlády Národní fronty, jejíž funkční období bylo od 4. dubna do 6. listopadu 1945, bylo následující: KSČ obdržela posty ministrů vnitra (Václav Nosek), školství a osvěty (Zdeněk Nejedlý) a informací (Václav Kopecký) mimo to se její předseda Klement Gottwald stal jedním z náměstků předsedy vlády. KSS obsadila ministerstva zemědělství (Július Ďuriš), ochrany práce a sociální péče (Jozef Šoltész), náměstkem premiéra se stal Viliam Široký a státním tajemníkem v MZV Vladimír Clementis. DS měla ve své správě ministerstvo financí (Vavro Šrobár), vnitřního obchodu (Ivan Pietor), náměstka předsedy vlády Jána Ursínyho a státního tajemníka v MZO Jána Lichnera. ČSSD měla post předsedy vlády (Zdeněk Fierlinger) a ministry průmyslu (Bohumil Laušman) a výživy (Václav Majer). ČSNS ovládala ministerstva zahraničního obchodu (Hubert Ripka) a spravedlnosti (Jaroslav Stránský), náměstkem předsedy vlády se stal Josef David. ČSL měla ve své dikci ministerstva pošt (František Hála) a zdravotnictví (Adolf Procházka), funkcí náměstka předsedy vlády byl pověřen František Šrámek. Čtyři posty zůstaly zastoupeny nestraníky, ministerstvo obrany (Ludvík Svoboda), zahraničních věcí (Jan Masaryk), dopravy (Antonín Hasal) a post státního tajemníka v MNO (Mikuláš Ferjenčík).

¹⁶⁶ Blíže ke Košickému vládnímu programu například Miroslav BOUČEK – Miloslav KLIMEŠ – Marta VARTÍKOVÁ: *Program revoluce: ke vzniku Košického vládního programu*. Svoboda, Praha 1975.

8 Ředitelem Československého rozhlasu 1945–1948

Jak již bylo řečeno, tak aktivní účast Bohuslava Laštovičky na moskevských jednáních znamenala jeho posun mezi stranické špičky. Datem vyhlášení nové vlády se oficiálně stal i šéfem kabinetu, dnešní terminologií spíše řečeno vedoucím poradců, tehdejšího náměstka předsedy vlády Klementa Gottwalda.¹⁶⁷ Spolu s vládou se pak nejprve přemístil do Bratislavy. 10. května 1945 se pak odtud celá výkonná exekutiva přesunula letecky do Prahy. Vládu při tom doprovázel maršál Sovětského svazu R. J. Malinovskij a také sovětský velvyslanec V. A. Zorin. Po přistání na kbelském letišti v 15.30 byli slavnostně přivítáni generálplukovníkem P. J. Rybalkem, členy České národní rady a dalšími představiteli českého veřejného i kulturního života.

Bohuslav Laštovička se do naší metropole vracel po dlouhých bezmála šesti letech strávených v exilu. Jako inteligentní a zkušený stranický funkcionář věděl jistě velice dobře, kam se bude budoucí vývoj ubírat, jaké je v něm jeho místo a že rozhodovat budou nyní „oni“. Jeho nesporných předpokladů a kvalit si byli vědomi samozřejmě i jeho nadřízení. Již během pobytu v Košicích byl po stranické linii kooptován do ÚV KSČ a počítalo se s ním předem pro zastávání nějaké významné pozici.¹⁶⁸ Pro zasvěcené lidi ze stranického okruhu tak nebylo nijak překvapujícím, když záhy stanul v čele rozhlasu. V Praze se také v průběhu srpna po měsících odloučení znovu setkal se svou ženou a malým synkem. Ti se jako civilní repatrianti vrátili z Velké Británie na palubě speciálně k přepravě cestujících konvertovaného Liberatoru GR.MkVI, který byl jedním ze strojů 311. čs. peruti RAF zajišťujících letecký most mezi jihoanglickým Manstonem a Prahou.¹⁶⁹

KSČ si byla od počátku velice dobře vědoma, že při její cestě ke konečnému cíli, tedy k definitivnímu uchopení moci, je potřeba ovládnout a regulovat propagandu. Tato

¹⁶⁷ Tuto svou funkci opustil až 1. června 1945, když oficiálně převzal funkci ředitele Československého rozhlasu. AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Potvrzení Úřadu předsednictva vlády pro Bohuslava Laštovičku vyhotovené 23. června 1949 o jeho zastávané funkci vedoucího poradců Klementa Gottwalda.

¹⁶⁸ Na VIII. sjezdu KSČ, který se konal 28.–31. března 1946 ve velkém sále pražské Lucerny, byl Bohuslav Laštovička zvolen za jednoho ze 101 řádných členů ÚV Komunistické strany Československa. Členem ÚV KSČ pak zůstal až do prosince roku 1952. APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Dotazník vyplněný Bohuslavem Laštovičkou 23. června 1964; Kolektiv pracovníků Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ: *Dějiny KSČ v datech*. Svoboda, Praha 1984, s. 487.

¹⁶⁹ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

činnost ve vládní hierarchii spadala pod kompetence ministerstva informací. Proto její vyjednávači tak trvali na tom, aby v čele úřadu stál skalní komunista Václav Kopecký. Ten dokázal na své ministerstvo přitáhnout celou řadu známých osobností tehdejší kulturní obce, např. Františka Halase, Ivana Olbrachta (právě ten se stal vedoucím rozhlasového odboru) anebo třeba Adolfa Hoffmeistera. Navenek tak ve vedení resortu vytvářel směrem k veřejnosti přívětivou tvář, ale ve skutečnosti pevně svíral otěže ve svých rukou, protože současně rozpoutal uvnitř i drastickou personální čistku. Netýkalo se to pouze tisku, ale především a právě rozhlasu. Počet jeho posluchačů byl totiž větší než ten čtenářů denního tisku, navíc stále rostl. Rozhlas zastával v poválečném Československu naprosto klíčovou roli prakticky jediného skutečně masově rozšířeného média a současně i organizátora veřejného života, jeho moc byla zkrátka absolutně nezastupitelná. Ovládat ho znamenalo mít možnost ovlivnit obsah i formu vysílání ve svůj vlastní prospěch. Právě proto bylo tak důležité, aby v jeho čele stál člověk zkušený v prostředí a navíc obdařený i naprostou stranickou důvěrou. Oba tyto předpoklady Bohuslav Laštovička plnou mírou splňoval, navíc se s představeným ministrem Václavem Kopeckým, jak bylo zmíněno, dobře osobně znal již z počátků své stranické působnosti v první polovině třicátých let.

Své nové funkce generálního ředitele Československého rozhlasu se Bohuslav Laštovička ujal 25. května.¹⁷⁰ Převzal ji po odstupujícím prof. Otakaru Matouškovi, který v čele instituce jako tzv. pověřenec ČNR pro řízení Čs. rozhlasu strávil jen necelé tři týdny. Jen pro ilustraci a jako drobný detail můžeme uvést, že tento ředitelský post byl honorován měsíčním platem 27 000 Kč tehdejší měny.¹⁷¹ Před čerstvě zvoleným ředitelem vyvstala okamžitě řada akutních problémů, které se museli ihned a doslova za pochodu řešit. V první řadě bylo třeba obnovit vysílání a zajistit jím pokrytí v rozsahu celé republiky. Dosavadní technické vybavení bylo buď vlivem válečných událostí poničené anebo již zastaralé. S tím souvisela předpokládaná výstavba nové regionální sítě a budování vysílačů. Další nesnáz

¹⁷⁰ AČR, Praha, fond Osobní spisy zaměstnanců – Bohuslav Laštovička, Kopie konceptu služební smlouvy uzavírané mezi Československým rozhlasem a Bohuslavem Laštovičkou a další dokumenty z personální agendy jmenovaného. V některých pozdějších záznamech je uvedeno, že post zastával až od 1. června téhož roku. Jako nejpravděpodobnější se jeví, že se funkce ujal již 25. května, ale oficiální jmenování proběhlo až zmiňovaného 1. června.

¹⁷¹ Základní plat činil 22 000 a 5 000 byl tzv. příspěvek na reprezentaci, od 1. července 1947 se mu základní plat zvýšil na 23 000, příspěvek 5 000 zůstal a ještě přibýlo tzv. výchovné ve výši 300Kč. AČR, Praha, fond Osobní spisy zaměstnanců – Bohuslav Laštovička, Personální spisy z agendy jmenovaného.

představoval zoufalý nedostatek pracovních sil, který byl zčásti způsoben poválečnou očistou. Byli nuceni odejít všichni, kteří se jakkoliv zapletli s okupačním režimem.¹⁷²

Rozhlas se stal de facto hláskou troubou, tedy oficiálním médiem, nastupující vládní politiky. „Český rozhlas bude věrným nástrojem naší vlády, která požívá důvěry celého národa a kterou národ uvítal s nadšením. V tomto smyslu si náš rozhlas klade za přední úkol, aby své posluchače obšírně informoval o všech opatřeních vlády, aby tato opatření popularizoval a vysvětloval. Bude nástrojem státní a národní politiky a nebude v něm připuštěno žádných úzce stranických vlivů a tendencí. Svým obsahem a formou bude rozhlas státní, národní a lidový.“¹⁷³ O překonávání těžkostí referoval jeho ředitel v následujícím roce. „Škody jen na technickém zařízení způsobeném našemu rozhlasu v českých zemích činí ve starých cenách před měnovou úpravou 28 000 000 Kčs. Škody neviditelné způsobené německou okupací tím, že se neobnovovalo technické zařízení, rozmnožují tuto částku o dalších několik desítek milionů... Německá okupace způsobila i zaostalost programovou. Mezitím, zejména ve svobodném zahraničí, rozhlas učinil mohutné kroky vpřed.“¹⁷⁴ Mezi jinými povinnostmi byl Bohuslav Laštovička během svého působení ve funkci často nucen vyjíždět služebně do zahraničí. Souviselo to s členstvím poválečného rozhlasu v mezinárodní rozhlasové organizaci (OIR – Organisation Internationale de Radiofusion).¹⁷⁵

Vliv komunistů v rozhlase nadále sílil úměrně tomu, jak se vyvíjela nálada v celé společnosti. Mezi nejužší okruh loajálních spolupracovníků Bohuslava Laštovičky patřili programový ředitel Mirko Očadlík, šéfredaktor politického zpravodajství Jiří Hronek a šéf odboru vzdělávání Zdeněk Novák a později i jeho zástupce Kazimír Stahl, od roku 1945 vedoucím technického provozu pražského rozhlasu, který byl dobře obeznámený s poměry. Na tento trend se snažili pochopitelně upozorňovat i představitelé tzv. demokratických stran. Mezi časté kritiky patřili například Pavel Tigrid nebo šéfredaktor národněsocialistického *Svobodného slova* Ivan Herben. Právě posledně jmenovaný byl

¹⁷² Eva JEŠUTOVÁ: *Budovatelský rozhlas 1945–1948*. In. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Český rozhlas, Praha 2003, s. 188–190.

¹⁷³ Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Program našeho rozhlasu*. *Náš rozhlas* roč. XII, č. 25 z roku 1945.

¹⁷⁴ TÝŽ: *Co potřebuje náš rozhlas*. *Náš rozhlas* roč. XIII, č. 12 z roku 1946.

¹⁷⁵ Mimo jiných navštívil Londýn, Monte Carlo, Paříž, Brusel a další. E. JEŠUTOVÁ: c. d., s. 195–196; NA, Praha, fond Policejní ředitelství Praha II (1941–1950), kart. 6512, sign. L 575/2 Laštovička Bohumil, Žádost o prodloužení zvláštního cestovního pasu ze 17. července 1946.

aktérem události, která měla pro Bohuslava Laštovičku poněkud hořkou příchut' v podobě podané žaloby. O co se jednalo?

Politické přestřelky mezi redakcí Svobodného slova a vedením rozhlasu nabývaly na intenzitě především s blížícími se volbami v květnu 1946. V deníku velice často vycházely články poukazující na komunistický vliv v rozhlase, ve kterých dokonce zaznívala přirovnání komunistického a nacistického rozhlasu. Na tuto kritiku zareagoval 18. prosince 1946 i samotný rozhlas, který redakci ČTK rozeslal vyjádření se svým oficiálním stanoviskem pod názvem „Upozornění redakcím“, pod kterým byli podepsáni Bohuslav Laštovička s Jiřím Hronkem.¹⁷⁶ V něm se mimo jiné pravilo, že „psaní Svobodného slova pod značkou -Hn- vybočilo nejen z mezí občanské slušnosti, nýbrž i z přípustných mezí politických, které nemůže překročit žádný demokrat, chce-li se jím nazývat. Z poznámky Svobodného slova z 18. prosince ve sloupku Rovně a jasně vysvítá, že se tu bez ostychu zvedá prapor goebelsovštiny a bezuzdného protikomunistického štvání.“¹⁷⁷ Ivan Herben nenechal toto tiskové vyjádření bez povšimnutí a s pomocí soukromého advokáta JUDr. Jiřího Heyera z Prahy 1, Jungmannovi ulice č. 14 zažaloval oba podepsané představitele rozhlasu za urážku na cti. V sepsané žalobě, která má rozsah pěti stran, se mimo jiné uvádí, že „žalobce je v těchto passech opravdu neslýchaně těžce na cti urážen tvrzeními, zejména, že není žádným demokratem a nemůže jím býti nazýván a že bez ostychu zvedá prapor goebelsovštiny, tedy protidemokratické a nacistické propagandy..., že přičítá se mu tendence fašistická a hitlerovská...“ a že naproti tomu je „žalobce jest znám jako demokratický žurnalista, jehož veškerá snaha jest zaměřována co nejostřeji proti nacismu.“ Tím se měli oba jmenovaní „ježto čin byl spáchán obsahem tiskopisu, přečinu proti bezpečnosti cti dle § 1 až 4 zákona ze dne 28. 6. 1933 č.108/ Sb., trestného podle týchž ustanovení“ a navrhuje aby, „obžalovaní byli za to provedeném hlavním líčení uznáni vinnými a dle zákona potrestáni“.¹⁷⁸ Zastupováním Laštovičky s Hronkem byl pověřen zkušený advokát dr. Zikmund Stein z Prahy 3, Růžové ulice č. 7.¹⁷⁹ Jak se celý spor, který se neúměrně táhl, nakonec vyřešil, není z dochovaných archivních záznamů úplně jasné a vzhledem k následujícímu vývoji událostí vlastně ani

¹⁷⁶ AČR, Praha, fond Osobní spisy zaměstnanců – Bohuslav Laštovička, Obžalovací spis podaný Krajskému trestnímu soudu v Praze advokátem JUDr. Jiřím Heyerem, který ve sporu zastupoval Ivana Herbena.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ AČR, Praha, fond Osobní spisy zaměstnanců – Bohuslav Laštovička, Dopis dr. Zikmundu Steinovi z 26. července 1947, ve kterém je žádán, aby zaslal údaje ke svému účtu, na který bude zaslána částka 18 000 Kčs účtovaných za zastupování obou zaměstnanců rozhlasu v popisovaném sporu.

nijak podstatné. Myslíme však, že velice názorně dokresluje kolorit měsíců, které bezprostředně předcházely únorovým událostem.

V krizových a vypjatých dnech února 1948 sehrál Československý rozhlas zásadní roli a plně se postavil za komunisty navrhované řešení vládní krize. Éterem se tak šířily pouze projevy komunistických funkcionářů a některým zaměstnancům byl dokonce zapovězen vstup do budovy rozhlasu a ten se tak prakticky izoloval od všech vnějších vlivů. S tím také přímo souviselo i definitivní ovládnutí všech jeho klíčových pozic pouze komunistické straně loajálními zaměstnanci. Nutno říci, že v tomto směru měl jeho ředitel značně ulehčenou práci, neboť právě zmiňovaná očista rozhlasu v poválečných letech, hrála do karet především komunistům. Těch nemnoho „jinak smýšlejících“ posléze padlo za obětí čistkám vedeným z popudu tzv. akčního výboru rozhlasu v následujících měsících. Bohuslav Laštovička o těchto dnech s odstupem let poznamenal: *„V únoru 1948 jsem ve funkci ředitele čs. rozhlasu hned 20. února odpoledne, kdy mně bylo telefonováno z vlády, že ministři tří stran podali demisi, odstranil z rozhlasu asi 20 osob, hlavních exponentů stran národněsocialistické a lidové. Ještě téhož dne byla ve spolupráci se státní bezpečnostní službou provedena zesílená opatření v rozhlase a organizována vnitřní strážní služba ze spolehlivých zaměstnanců. Byla vyhlášena pro stranickou organizaci pohotovost. V příštích dnech byly suspense rozšířeny. Hlavním pomocníkem mi byl soudruh [Kazimír] Stahl, který byl pověřen funkcí předsedy akčního výboru.“*¹⁸⁰

Nedlouho poté svůj ředitelský post na tehdejší Stalinově třídě č. 12 opustil. V rámci vedení instituce došlo k personální výměně a byl nahrazen ve své pozici svým dosavadním náměstkem zmiňovaným Kazimírem Stahlem, který pak následně ředitelskou funkci vykonával až do 17. června 1952. U Laštovičky ale nešlo zpětně o nějaký projev nedůvěry, spíše naopak. Otevírala se před ním totiž možnost nástupu na ministerstvo zahraničních věcí na uvolněný post velvyslance ČSR v Moskvě s dalším kariérním i stranickým vzestupem. Nejprve přišel v tom smyslu 1. dubna 1948 návrh MZV k úřadu předsednictva vlády a následně 13. dubna byl na zasedání předsednictva vlády, respektive v tajné části jeho schůze schválen.¹⁸¹

¹⁸⁰ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný jmenovaným v Moskvě 15. února 1949

¹⁸¹ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Kopie dopisu Úřadu předsednictva vlády Kanceláři prezidenta republiky z 12. října 1948.

Pro úplnost ještě nezbývá než poznamenat, že se manželům Laštovičkovým 20. června 1947 narodil druhý syn Zdeněk Jiří. Rodina bydlela nejprve v Rooseveltově (původně Bučkově) ulici č. 7 v tehdejší Praze XIX. (dnes Praha 6) a poté se v červnu 1947 přestěhovali do ulice Nad Nuslemi č. 8 na Praze XIV. (dnes čtvrtá městská část).¹⁸² V prvních poválečných letech se stal Bohuslav Laštovička také nositelem celé řady státních vyznamenání. Ta souvisela především s jeho působením ve Španělsku, Velké Británii a zvláště s jeho osobní úlohou při moskevských jednáních. Mimo jiných tak obdržel i Československý válečný kříž 1939, Československou medaili Za chrabrost před nepřitelem, Československou vojenskou medaili za zásluhy I. stupně, Řád Bílého lva za vítězství, Stříbrnou hvězdu Řádu 25. února nebo polské Stříbrný kříž řádu Orden Virtuti Militari a Komandérský kříž Řádu znovuzrození Polska (Order Obrodzenia Polski).¹⁸³ Změny dosáhl i v rámci zařazení v československé armádě. Jako původně degradovaný voják byl 23. října 1948 s pořadím od 1. ledna 1939 a účinností od 1. července 1946 povýšen nejprve na kapitána dělostřelectva mimo službu a následně na štábního kapitána dělostřelectva mimo službu.¹⁸⁴

Bohuslav Laštovička během svého působení ve funkci v letech 1945–1948 bezpochyby splnil očekávání, která do něj byla vložena již při jeho jmenování, a v očích stranického vedení se osvědčil. Dokončil zadaný úkol, kterým bylo z pozice své funkce dopomoci k definitivnímu uchopení moci komunistickou stranou. Z titulu své funkce měl na něm nezanedbatelný osobní podíl. Jistě, vzhledem ke svému politickému přesvědčení, tak jako mnozí jiní, přicházející změny upřímně a nadšeně vítal. Tím se ani v budoucnosti nikdy netajil a svůj názor na únorové události a po nich následující vývoj nezměnil.

¹⁸² AČR, Praha, fond Osobní spisy zaměstnanců – Bohuslav Laštovička, Dokumenty z personální agendy jmenovaného; NA, Praha, fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva – Bohuslav Laštovička.

¹⁸³ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Dotazník pro poslance Federálního shromáždění Sněmovny lidu vyplněný Bohuslavem Laštovičkou 22. ledna 1969; Tamtéž, Dotazník Bohuslava Laštovičky pro třetí volební období.

¹⁸⁴ VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

9 Velvyslancem v Moskvě 1948–1950

Po únoru 1948 vyvstala pro vládnoucí KSČ a potažmo ministerstvo zahraničních věcí akutní potřeba přepsadit většinu československých zastupitelských úřadů z hlediska nastupujícího režimu pouze naprosto spolehlivými a prověřenými osobami. Již nebylo prvotním kvalifikačním požadavkem odpovídající vzdělání a náležitá příprava spojená se zastáváním diplomatického postu, ale především stranická příslušnost a bezvýhradná loajalita spojené navíc s kontakty na vedoucí představitele režimu. V případě přepsazení nad jiné významné ambasády v Moskvě tento stranicky naléhavý úkol připadl Bohuslavu Laštovičkovi. Ten se na svém předchozím postu sice plně osvědčil, nicméně pro práci na poli diplomacie postrádal náležitou odbornou průpravu. To, jak se záhy ještě přesvědčíme, způsobilo později vážné komplikace v chodu úřadu. Jeho přímým předchůdcem na místě velvyslance byl univerzitní profesor dr. Jiří Horák, který uvedený post zastával od roku 1945, když ho převzal po dosavadním velvyslanci Zdeňku Fierlingerovi, který se stal předsedou vlády. Po únoru 1948 Jiří Horák oficiálně požádal o zproštění z funkce ze zdravotních důvodů, ty byly ale ve skutečnosti podružné. Faktem bylo, že ztratil důvěru a přestával odpovídat novým kritériím naprosté režimní loajality. Úřad opustil fakticky již 22. dubna 1948, když ho předal svému zástupci dr. Jiřímu Kašpárkovi, který se stal chargé d'affaires. K Horákovu oficiálnímu odvolání prezidentem republiky došlo tradičně s odstupem až 27. října 1948 s účinností od 14. června téhož roku.

Bohuslav Laštovička byl do služeb MZV přijat 1. června 1948.¹⁸⁵ K výkonu své nové funkce byl pověřen ministrem zahraničí Vladimírem Clementisem a jmenován byl prezidentem republiky Klementem Gottwaldem 14. června 1948, ale oficiální jmenování má dataci až 27. října téhož roku. Jako nový šéf tamního zastupitelského úřadu požíval oficiálního titulu *mimořádný a zplnomocněný velvyslanec Československé republiky u předsedy Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik*.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Stručný životopisný medailon Bohuslava Laštovičky s důrazem na období jeho působení na MZV může případný zájemce také nalézt zde: Jindřich DEJMEK: *Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha 2013, s. 464–465.

¹⁸⁶ Následně obdržel 3. června 1949 s účinností od 1. října 1948 prezidentský dekret o jmenování odborovým přednostou v 1. platové stupnici v osobním stavu úředníků vyšší správní služby ministerstva zahraničních věcí. AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Dokumenty z osobní agendy jmenovaného.

Tehdejší moskevské velvyslanectví pojímalo veškerou konzulární a diplomatickou agendu a rozsah jeho působnosti byl na všechny republiky a oblasti tehdejšího SSSR. Vlastní objekt zastupitelského úřadu v Moskvě se v roce 1948 nacházel ve třech hlavních budovách a dvou k nim přiléhajících dependencích. Hlavní budova úřadu s kanceláři mimo jiné tiskového, obchodního a kulturního přidělence byla umístěna na tehdejší ulici Gercena č. 51 a s ní hraničila i jedna z dependencí. Druhá budova s rezidencí velvyslance a reprezentačními prostory byla v Kačalově ulici č. 18 a náležela k ní i druhá dependence. Třetí objekt, ve kterém byly kanceláře vojenského a leteckého ataše a jeho reprezentační prostory spolu s byty pro zdejší úředníky byl potom na Jermolajevské ulici.¹⁸⁷

Do Moskvy přiletěl Bohuslav Laštovička spolu se svou rodinou navečer 16. června 1948. Hned následující den se hlásil u vedoucího diplomatického protokolu ministerstva zahraničí SSSR (MID – Ministerstvo innostrannyh děl) Fedora F. Moločkova, 19. června byl přijat lidovým komisařem (ministrem) zahraničí Vjačeslavem M. Molotovem a konečně 22. června odevzdal své pověřovací listiny spolu s odvolacími listinami svého předchůdce do rukou předsedy prezidia Nejvyššího sovětu SSSR Nikolaje M. Švernika, tedy faktické titulární hlavě sovětského státu.¹⁸⁸

Ujal se svého úřadu ve značně složité situaci, ten se totiž úřad nacházel v takřka katastrofálním stavu, který byl způsoben především předchozí drastickou vlnou personálních čistek a odvolávání. Na ty ještě on sám přímý vliv neměl, ty následovaly hned po únorových událostech. Týkaly se nejen postů nejvyšších, ale i tzv. střední garnitury zdejšího diplomatického sboru. Většina tamějšího personálu tak byla nucena vyklidit své pozice a jeho odpovídající doplnění vázlo, popřípadě nově přichozí zaměstnanci nedosahovali profesních kvalit svých předchůdců. Zasažena tedy byla nejen kvalita vlastní práce, ale samozřejmě tím i utrpěla profesionalita čs. zastupitelského úřadu. Z hlediska řešené pracovní náplně diplomatického zastoupení mu postupně ubyla předešlá agenda zabývající se volyňskými Čechy, Podkarpatskou Rusí nebo finančním vyrovnáním zabaveného československého majetku Sovětskou armádou a s tím souvisejícími hospodářskými otázkami. Důvod pro to byl velmi prozaický, Československo se stalo

¹⁸⁷ Miloš ADAMŮ: *Československý zastupitelský úřad v Moskvě v letech 1945–1948*. Praha 2012. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin 2012-5-30, s. 137.

¹⁸⁸ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Zpráva velvyslance Bohuslava Laštovičky adresovaná Ministerstvu zahraničních věcí v Praze z 3. července 1948.

definitivně součástí východního bloku a SSSR ztratil jakýkoliv další interes na jejich dalším řešení. Jediné, co pokračovalo z předúnorové agendy, byla otázka repatriací odvečených československých občanů.¹⁸⁹ Pouze v tomto jediném případě se SSSR cítil nadále vázán mezinárodními smlouvami.¹⁹⁰ Jako drobnou zajímavost můžeme na tomto místě uvést, že na jaře 1949, tedy ještě před oficiálním uznáním Čínské lidové republiky ze strany tehdejších komunistických zemí, se Bohuslav Laštovička z titulu své funkce čs. velvyslance pokoušel dojednat se sovětským náměstkem ministra zahraničních věcí A. A. Gromykem tranzitní víza pro československé specialisty, kteří se měli podílet na pomoci s obnovou severní Číny.¹⁹¹

Bohuslavu Laštovičkovi se nedá upřít, že se upřímně snažil již od svého nástupu situaci řešit. V depeších přicházejících do ústředí MZV v Černínském paláci neustále zmiňoval akutní potřebu vhodného personálního doplnění úřadu. Narážel při vykonávání své funkce však zřejmě i na své vlastní osobní limity. Bohužel se totiž čím dál tím více potvrzovalo, že absentující průprava v oblasti diplomacie znamená na jeho postu závažný handicap, který nenahradí ani v jeho případě příkladná stranická loajalita a disciplína. Vojenské vzdělání a s ním zažitě různé řešení problémů, které se sice mohlo osvědčit při jeho předchozím řízení v rozhlase, se ukázalo jako naprosto neaplikovatelné na zdejší diplomatické poměry. Měl očividně zcela zjevný problém při jednání s lidmi, podle všeho mu chyběl nejen diplomatický takt a rozhled, ale byla mu rovněž přímo vyčítána diktátorská povaha. Čím dál tím častěji tak docházelo ke sporům s jeho podřízenými, což opět nezůstalo bez následků na kvalitě práce celého zastupitelského sboru. V něm vládla velice napjatá atmosféra již před jeho příchodem a podle všeho se ani poté nezlepšila, spíše naopak. Podle zaměstnanců se především k některým z nově přichozích choval neuctivě a hrubě a při jejich sebemenším pochybení žádal pražskou centrálu o jejich okamžité odvolání, nevhodně se měl chovat i k místním sovětským občanům zaměstnaným na naší ambasádě. S tím mělo údajně do značné míry kontrastovat jeho až servilně vyznívající chování ke skupině byt' podřízených, ale služebně starších členů zdejšího sboru. Neutěšené poměry se nadále stupňovaly. Došlo k rozdělení diplomatického sboru na dva zneprátelené tábory. Laštovičkovi nejbližší spojence představovali právě služebně starší členové

¹⁸⁹ Více k tomu např. Milada POLIŠENSKÁ: *Czechoslovak diplomacy and the Gulag 1945–1953*. Central European University Press 2015.

¹⁹⁰ M. ADAMŮ: c. d., s. 117.

¹⁹¹ Austin JERSILD: *The Sino-Soviet Alliance*. The University of North Carolina Press 2014, s. 59–61.

diplomatické mise například Miloš Krno, Emil Štefan nebo Emil Malý. Tábor oponentů reprezentovali I. tajemník velvyslanectví Jan Belfín, bývalý vedoucí diplomatického protokolu a III. tajemník velvyslanectví Jan Šnobl a také předseda kulturní komise František Cenner.¹⁹²

Neuspokojivý stav na moskevském velvyslanectví vyvrcholil sérií událostí v roce 1950. Jeho nadřazeným z pražského MZV však o panujících poměrech a aktuální situaci nebylo ještě na konci roku 1949 mnoho známo. Jak jinak si lze vysvětlit dopis z kanceláře MZV určený úřadu předsednictva vlády z 5. prosince 1949, ve kterém je návrh na Laštovičkovo jmenování a vykonávání souběžné funkce velvyslance i v Mongolské lidové republice, který souvisel s dalším rozšířením působnosti moskevského zastupitelského úřadu i na tuto zemi. Proč ke schválení návrhu nakonec nedošlo, není ze zachovaných dokumentů zřejmé, ale vysoce pravděpodobně souvisí s následnými událostmi.¹⁹³ Nejpozději na počátku března roku 1950 se totiž začaly informace o poměrech v Moskvě dostávat i do černínského paláce v Praze a nejen tam.¹⁹⁴ V Moskvě ale mezitím došlo k výbuchu nahromaděné a dlouho potlačované nespokojenosti. Nejprve se vše projednávalo 24. března na místní plenární schůzi a zde došlo k přímo cílené kritice Bohuslava Laštovičky, který se měl během ní před svými spolupracovníky údajně kát a přislíbit změnu ve svém chování. Poté v dubnu Jan Belfín osobně doručil písemné materiály kulturní komise, které se také zabývaly poměry panujícími v Moskvě přímo náměstkovi ministra zahraničí Arturu Londonovi. Následně zmiňovaná trojice oponentů odeslala 4. května téhož roku ještě navíc i podepsanou depeši přímo tehdejšímu ministru zahraničních věcí Viliamu Širokému, který teprve v březnu převzal úřad po svém předchůdci Vladimíru Clementisovi. Ministr byl ale shodou okolností v té chvíli ve vlasti nepřítomen, nacházel se na služebním pobytu ve Spojených státech. V poměrně ostrém tónu adresované depeše poukazovali na katastrofální stav, který v Moskvě panoval. V jejím textu se tak mimo jiné máme možnost dočíst, že „*velvyslanec Laštovička se dostal*

¹⁹² AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Nedatovaná zpráva bývalého I. tajemníka čs. velvyslanectví v Moskvě Jana Belfína pod názvem „*Moje poznámky na okraj „moskevského případu,*“.

¹⁹³ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Spisy z personální agendy jmenovaného.

¹⁹⁴ Zprávy o neuspokojivých poměrech panujících na našem zastupitelském úřadě v Moskvě se nedostávaly pouze do centrály MZV, ale i na ministerstvo vnitra jako například „*Neprověřená zpráva o závadném chování velvyslance Laštovičky*“ z 28. března 1950. Na základě posouzení ji pak ve zpracovaných relacích z 15. a 17. května téhož roku posuzují jako pravdivou. ABS, Praha, fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-102-21.

do rozporu s většinou soudruhů moskevského velvyslanectví vinou své diktátorské povahy, svého povýšení a zdůrazňování svých zásluh“, dále „jinými rysy své buržoazní povahy nedůsledností a překrucováním pravdy, diktátorstvím a necitelností“, následkem čehož „vytvořil kolem sebe velmi nezdravé ovzduší“ a kritika směřovala i „proti klice slovenských nacionalistů, kterou se s. Laštovička obklopil“. ¹⁹⁵ Střet dospěl údajně až tak daleko, že jmenovaná trojice odmítla plnit služební příkazy ze strany svého nadřízeného Bohuslava Laštovičky. Výsledek celé záležitosti tak na sebe nenechal dlouho čekat. Již o tři dny později 7. května byl všem třem signatářům depeše doručen služební příkaz předaný v zastoupení Bohuslava Laštovičky Emilem Štefanem s termínem jejich okamžitého odletu do Prahy 9. května. Následně byla z Prahy odeslána šifra podepsaná náměstkem ministra zahraničí Arturem Londonem, ve které se psalo, že všichni tři aktéři byli s okamžitou platností „pro hrubé porušení služebních předpisů“ odvoláni z Moskvy a přeloženi do Prahy. ¹⁹⁶ Z jejich strany došlo k porušení základních zásad subordinace, byť jejich pohnutky mohly být sebelépe míněné. Ač se později snažili dosáhnout nápravy a svého očištění, tak pole diplomacie opustili. ¹⁹⁷ Ačkoliv se může zdát, že Bohuslav Laštovička vyvázl ze sporu vítězně, není to pravda. I jemu spřízněným osobám ve stranickém vedení, kteří nad ním po celou dobu drželi ochrannou ruku, muselo být jasné, že jeho nynější pozice v Moskvě je již dále naprosto neudržitelná. Jeho mise v sovětské metropoli tak definitivně skončila. Na návrh ministra zahraničních věcí byl Bohuslav Laštovička prezidentem republiky 25. května 1950 definitivně zproštěn funkce (oficiálně k 1. červnu) velvyslance, tou dobou již současně začal působit na pražském MNO. ¹⁹⁸ Ve vedení úřadu ho 7. července téhož roku nahradil jeho stranický kolega a známý ještě z dob exilového působení v Londýně Karel Kreibich, který na pozici velvyslance setrval až do ledna roku 1952. ¹⁹⁹

¹⁹⁵ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Nedatovaná zpráva bývalého I. tajemníka čs. velvyslanectví v Moskvě Jana Belfína pod názvem „*Moje poznámky na okraj „moskevského případu„*“.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Dopis Jana Belfína Bruno Köhlerovi z 8. ledna 1951; Nedatované vyjádření Jana Šnobla k situaci na moskevském zastupitelském úřadu; Nedatovaná zpráva Františka Cennera MZV pod názvem „*Moje dojmy a zkušenosti z vyslanectví v Římě a Moskvě*“; Zpráva Belfína, Cennera a Šnobla o poměrech na čs. velvyslanectví z 14. dubna 1951.

¹⁹⁸ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Opis dopisu zprošťujícího Bohuslava Laštovičku vykonávat funkci velvyslance v Moskvě.

¹⁹⁹ Karel Kreibich (*11. 12. 1883 – †2. 8. 1966) byl československý komunistický politik německé národnosti. Pocházel ze sociálnědemokratické rodiny v severočeském Cvikově (německy *Zwickau in Böhmen*). Vystudoval obchodní akademii v Ústí nad Labem a pracoval jako úředník v jablonecké spořitelně a byl současně šéfredaktorem stranického listu *Vorwärts*. Po vzniku Československa zastával nějakou dobu

Při pokusu o zhodnocení působení Bohuslava Laštovičky na postu velvyslance se nemůžeme vyhnout jistým rozpakům. Na základě prostudovaných pramenů bych si však přesto netroufl jednoznačně konstatovat, že byl na svém postu neúspěšný. Zmiňovaný personální spor byl totiž pouze jednou, byť z jeho pohledu jistě krajně nepříjemnou záležitostí. V zájmu objektivity nelze nezmínit, že se převzetí úřadu ujímal ve velice složité době související především s téměř kompletní personální výměnou. Jistě mu při tom situaci nijak neulehčil ani fakt, že postrádal na tuto pozici náležitou kvalifikaci. Nezodpovězenou otázkou například zůstává, jak se k jeho jmenování, jakožto bývalého dobrovolníka za Španělska, který navíc velkou část světové války strávil ve Velké Británii, stavělo a rovněž jak jeho následnou činnost hodnotilo sovětské vedení. Odpověď na tuto i případné další otázky by mohlo dát případným zájemcům až detailní studium v moskevských archivech.

proněmecké postoje, v roce 1920 byl zvolen do NS za německé sociální demokraty, ale záhy přichází do vznikající KSČ, kde patřil k jejímu levicovému křídlu. V letech 1927 až 1933 pobýval v Moskvě, kde působil jako redaktor v rámci Komunistické internacionály. Po návratu do vlasti byl zvolen senátorem v NS. Na konci roku 1938 emigroval do Velké Británie, původně chtěl podobně jako Bohuslav Laštovička pokračovat do Francie, ale nebylo mu uděleno vízum. Celou válku tak strávil na britských ostrovech, pouze před vstupem SSSR do války byl spolu s dalšími komunisty německé národnosti nějakou dobu internován. Poté se stal členem naší Státní rady. Po válce se rozmyšlel, zda zůstat v Československu nebo přesídlit do obsazeného Německa. Nakonec setrval ve své staré vlasti, kde působil na ministerstvu informací a později přednášel na Vysoké škole politických a hospodářských věd. Po Bohuslavu Laštovičkovi se ujal funkce velvyslance v Moskvě, kde tento post v letech 1950–1952 zastával a úřad po předcházejících zmatcích stabilizoval. Po návratu byl publikačně velmi činný, jeho práce ať již v německém nebo českém jazyce patří mezi základní literární a žurnalistické dědictví mapující historii a vývoj dělnického hnutí na našem území. Miroslav KLÍR: *Doba a lidé – Karel Kreibich*. Příspěvky k dějinám KSČ, roč. VII, 1/1967, s. 81–102.

10 Náměstkem ministra obrany, 50. a 60. léta

„*Nebudeme dělat z generálů komunisty, ale z komunistů generály,*“ tak zněl jeden z méně známých, ale poměrně výstižných výroků Klementa Gottwalda, jímž mínil dostat čs. armádu do naprostého a bezvýhradného područí KSČ. Nejprve z ní byli propuštěni (a následně většinou i tvrdě perzekuováni) skuteční, domnělí či potenciální odpůrci poúnorového režimu, poté zmizeli ze scény i ti, kteří je propouštěli a kteří za cenu ztráty své osobní i profesní integrity pokračovali ve spolupráci s komunistickým vedením (generálové Ludvík Svoboda, Bohumil Boček, Šimon Drgáč a další). Pak přišla ta pravá chvíle pro komunisty, kteří se měli stát generály.

Byl to i ukázkový případ Bohuslava Laštovičky, někdejšího nadporučíka dělostřelectva, degradovaného před čtrnácti lety na vojína mimo službu. Ten byl okamžitě po svém návratu z Moskvy ze svého velvyslaneckého postu v květnu 1950 přijat opětovně do armády – jako náměstek ministra obrany pro věci materiální.²⁰⁰ Svoji roli při tom pravděpodobně sehrál fakt, že post ministra národní obrany obsadil 25. dubna 1950 zeť Klementa Gottwalda Alexej Čepička. Zdá se tedy, že zde zafungoval a to nikoliv naposled jistý vztah, který se mezi tehdejšími prezidentem a Bohuslavem Laštovičkou datoval již od moskevských jednání. Nejprve byl aktivován v hodnosti majora dělostřelectva (s účinností od 1. května 1950), ale jeho následný postup byl doslova raketový. Již 15. května 1950 byl povýšen na brigádního generála a po několika málo měsících, 1. října 1950 pak dokonce na divizního generála.²⁰¹ Ve své vysoké funkci se tak nemalou měrou podílel nejen na přeměně čs. armády, ale především nastartoval její přezbrojení a unifikaci výzbroje se sovětským spojencem. V této tzv. zbrojní tříletce byly sice některé položky řešeny dovozem přímo ze SSSR, ale podstatně větší objem zbrojních dodávek nyní zajišťoval domácí zbrojní průmysl. Ten s maximálním využitím kapacity stávajících zbrojních závodů, ale i s přesunem části zbrojní výroby do dalších strojírenských závodů produkoval výzbroj, techniku i další materiál zpravidla na základě poskytnutých sovětských licencí.

²⁰⁰ Je zajímavé, že náš přední znalec na problematiku našich interbrigadistů zmiňovaný Jaroslav Bouček udává, že u Bohuslava Laštovičky znamenala změna z postu velvyslance v Moskvě na náměstka MNO přechod na druhořadou pozici a předznamenala tak jeho pád o několik měsíců dříve než u ostatních exponovaných bývalých interbrigadistů. Jaroslav BOUČEK: *Osudy československých interbrigadistů po druhé světové válce. In Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939.* HÚ AV ČR, Praha 2017, s. 232.

²⁰¹ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951; VÚA-VHA, Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka) 1750–1910 – Bohuslav Laštovička.

Tato cesta, naordinovaná sovětskými poradci, vedla rychle k neúnosnému stupni militarizace čs. ekonomiky se všemi negativními dopady na ostatní segmenty národního hospodářství a rovněž na pokles životní úrovně obyvatelstva.²⁰² On sám k unifikaci výzbroje přistupoval z pozice vojáka, navíc po osobních zkušenostech ze Španělska se nelze divit, že ji vcelku logicky podporoval.

Nezbývá než poznamenat, že rodina Bohuslava Laštovičky bydlela po návratu z Moskvy na rozhraní ulic Pod Drinopolem a Valji Borcové (dnes Kolátorova) č. 1475 v Břevnově, který tehdy spadal pod Prahu XVIII (dnes šestá městská část) a poté v Cukrovarnické ulici č. 46 v Praze 6 - Střešovicích.²⁰³

Po dvou letech však jeho hvězda náhle pohasla. Stal se obětí zběsilého honu na bývalé „španěláky“, který u nás započal v roce 1951 v souvislosti s předchozím Rajkovým politickým procesem v Maďarsku a tzv. zostřováním třídního boje.²⁰⁴ Bohuslav Laštovička sice ještě květnu téhož roku na ministerstvu národní obrany dobovým žargonem psal, citujme: *„Tajná agentura třídního nepřítele v Československu, síť špiónů a diverzantů, agentura amerického imperialismu, pokusila se proniknout až přímo do srdce vedoucí síly Komunistické strany Československa a stanovila si cíle neméně dalekosáhlé, jako Titova banda v Jugoslávii, či Rajkovo spiknutí v Maďarsku a Trajčo Kostova v Bulharsku. Spiknutí, v jehož čele byla skupina Šling, Švermová, Clementis, opřená o agenturu, rozestavenou v celém státním a hospodářském aparátě a také v armádě, kladla si za cíl ovládnout stranu, změnit vládu, odstranit prezidenta republiky, vůdce pracujícího lidu a předsedu KSČ s. Klementa Gottwalda, odtrhnout Československo od spojení se Sovětským svazem, zvrátit a zastavit jeho vývoj k socialismu...“*²⁰⁵ Ani takováto forma vyznění však nebyla Bohuslavu Laštovičkovi nic platná. Nejprve byl 11. ledna 1952 nucen

²⁰² Jiří BÍLEK – Jaroslav LÁNÍK – Jan ŠACH: *Historie československé armády 6. Československá armáda v prvním poválečném desetiletí (květen 1945–květen 1955)*. MNO ČR, Praha 2006, s. 140–150.

²⁰³ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²⁰⁴ Takzvaný „Rajkův proces“, který se konal v Maďarsku ve dnech 16. až 24. září 1949, patřil k prvním z inscenovaných procesů uvnitř sovětského bloku, které následovaly po sovětsko-jugoslávské roztržce v roce 1948. László Rajk, maďarský komunistický předák, bývalý politický komisař interbrigád, ilegální tajemník komunistické strany a po válce ministr vnitra a poté zahraničí, v něm figuroval v hlavní roli spolu s dr. Tiborem Szönyim a Andrássem Szalaiem. Na základě vykonstruovaných obvinění byli odhaleni jako titoisté, špióni Západu a zrádci, kteří se snaží v Maďarsku nastolit kapitalistický režim. Rajk ve snaze o nižší trest přiznal svá doznaná obvinění. Nebylo mu to ale nic platné, stejně byla celá trojice odsouzena k trestu smrti a nakonec i popravena. Rehabilitováni byli v březnu 1956. A právě ta „španělská“ stopa v jeho procesu stála u počátků pronásledování bývalých dobrovolníků ze Španělska i v ostatních státech východního bloku.

²⁰⁵ VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 1, sign. 30, inv. č. 108–116, Rukopis „Šest let nové československé armády“ pro Obranu lidu z 9. května 1951.

ukončit své vládní angažmá, když byl zproštěn funkce náměstka ministra národní obrany. Poté následoval sestup i po stranické linii a 15. prosince téhož roku jej odvolali i z funkce člena ÚV KSČ. *„Důvody pro odvolání mi nikdy nebyly sděleny písemně a jako nejzávažnější bylo, že jsem byl ve Španělsku a Anglii a to byl důvod k obezřetnosti“* poznamenal k tomu později.²⁰⁶ Tato opatření sice pro něj neměla tak fatální následky jako u mnoha jiných „španěláků“, údajně ale pouze na základě toho, že se za něj měl osobně zaručit sám prezident Klement Gottwald.²⁰⁷ Je ale otázkou zda by ho to mohlo skutečně zachránit a podařilo se mu tím celé mašinérii procesů se vyhnout. Vystává tak dosud nezodpovězená otázka, zda se neudálo ještě něco v pozadí, o čem naše úřední prameny mlčí. Navzdory tomu musel však Bohuslav Laštovička přesto „skousnout“ řadu mimosoudních postihů různé intenzity a dočasné odsunutí na vedlejší kolej. Na základě rozhodnutí byra KSČ šlo v jeho případě o přeřazení na místo vedoucího investiční výstavby na Hlavní správě těžby barevných kovů. To spadalo pod resort Ministerstva hutního průmyslu a rudných dolů, kde ministerský post zastával v letech 1951–1953 komunista Jan Bílek. Kádrový profil však způsoboval problém i jeho manželce Marii Laštovičkové, která chtěla začít pracovat v referentské pozici na MZV. V zamítnutí její žádosti z přelomu roku 1952 se jako jeden z hlavních důvodů udává návaznost na manžela a pobyt v Londýně za války.²⁰⁸

V nemilosti však Bohuslav Laštovička nezůstal příliš dlouho a již 13. prosince 1953 jej povýšili na generálporučíka v záloze.²⁰⁹ Určité výhrady a částečně nedůvěra však k němu i nadále přetrvávaly, jak se například dočítáme z jeho služebního hodnocení:

„Má kladný poměr k lidově-demokratickému zřízení, straně i SSSR. Politicky je značně vyspělý, avšak z hlediska třídního je dosud nevyhraněný. Vzhledem k tomu, že byl zbaven vysoké funkce, projevuje se u něho nedostatek kritiky k nadřazeným. Když byl jako vyspělý člen strany požádán aby při zajišťování měnové reformy přesvědčoval pracující

²⁰⁶ NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Praha – dotazníky, sig. Bohuslav Laštovička.

²⁰⁷ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²⁰⁸ AMZV, Praha, fond Osobní spisy pracovníků (OSO 1945–1992), kart. 528 – Bohuslav Laštovička, Dopis Marie Laštovičkové adresovaný MZV z 16. listopadu 1952 a odpověď na něj z 28. ledna 1953.

²⁰⁹ VÚA-VHA, Praha, sbírka Krátkých osobních spisů (KOS) – Bohuslav Laštovička, Životopis sepsaný gen. Bohuslavem Laštovičkou 28. září 1951.

v závodech, tak odmítl tento úkol. Má organizační schopnosti a je průbojný, iniciativní, pravdivý, ale opatrnický.“²¹⁰

Když pak posléze pominuly různé formy perzekucí „španěláků“, v případě Bohuslava Laštovičky veškerá obvinění a domnělá podezření definitivně odezněla v roce 1957, tak začal pomalu stoupat a vracet se opět zpět do popředí. Nikoli ovšem v armádě, jak by se dalo předpokládat, nýbrž zejména ve stranickém aparátě. Své předchozí zdánlivé politické nečinnosti využil také k opětovnému přijetí na pražské ČVUT. Na jeho elektrotechnické fakultě pokračoval aktivně ve svém nedokončeném předválečném studiu. Nyní zde studoval se statutem dálkového studenta ve školních ročnících 1956–1957 a 1957–1958. K jeho finálnímu zakončení se ale opět nedopracoval a studium ukončil na vlastní žádost a z důvodů pracovního vytížení 21. května 1958.²¹¹ V letech 1957–1961 pracoval jako šéfredaktor stranického časopisu *Nová mysl* (celým názvem *Nová mysl: revue socialistického humanismu*), tedy teoretického a politického časopisu Ústředního výboru Komunistické strany Československa.²¹² Stalo se tak v době, kdy vlivem událostí v Polsku a především v Maďarsku na podzim roku 1956 začala nabírat na obrátkách tzv. kampaň proti revizionismu, která pak kulminovala po XI. sjezdu KSČ v letech 1958–1959. V praxi to představovalo, že jakékoliv myšlenky či návrhy požadující byť i sebemenší korekci stávající stranické politiky a které by jakkoliv přesahovaly oficiální doktrínu, byly okamžitě označeny za revizionistické a jako takové součástí nepřátelské ideologie. Toto tažení se samozřejmě zároveň i aktuálně odráželo právě v činnosti tohoto stranického periodika, jehož byl šéfredaktorem.²¹³ Bohuslav Laštovička se začal také věnovat sepisování, v této studii již hojně citovaných, vzpomínek na léta svého válečného působení ve Velké Británii a především na průběh moskevských jednání v březnu 1945.²¹⁴ Na XI. sjezdu KSČ, který se konal 18. až 21. června 1958 v Praze byl zvolen jedním z 50 kandidátů ÚV KSČ.

²¹⁰ VÚA-VHA, Praha, fond Kvalifikační listiny gázistů (1784–1932) – Bohuslav Laštovička, Služebně politická charakteristika důstojníka (generála) v záloze z 16. června 1953.

²¹¹ Archiv ČVUT, Praha, Přípis autorovi ve věci studia Bohuslava Laštovičky z 5. prosince 2017; Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²¹² APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Životopis Bohuslava Laštovičky, který je součástí dotazníku vyplněného 23. června 1964.

²¹³ Tématu revizionismu se nejnověji věnuje například Michal KOPEČEK: *Hledání ztraceného smyslu revoluce: Počátky marxistického revizionismu ve střední Evropě 1953–1960*. Argo 2008.

²¹⁴ K prvnímu vydání knihy *V Londýně za války – zápasy o novou ČSR 1939–1945* došlo u Státního nakladatelství politické literatury (SNPL) v roce 1960. Později svou knihu ještě upravoval a došlo k dalším vydáním v letech 1961 u téhož nakladatele a 1978 v nakladatelství Svoboda.

V roce 1961 se stal vedoucím mezinárodního oddělení ÚV KSČ. Na tomto svém novém působišti setrval Bohuslav Laštovička takřka čtyři roky (1961–1964). Jeho vysoce nadprůměrná jazyková kvalifikace, hovořil anglicky, francouzsky, německy, rusky a španělsky, ho k tomu dobře předurčovala. Toto stranické pracoviště mělo totiž přímo v popisu své práce především styky s ostatními komunistickými stranami i řadou mezinárodních organizací a zahraničních novinářů akreditovaných v tehdejší Československu. Z ideologického hlediska zpracovávalo aktuální světové problémy a mělo ve svém referátu i problematiku antikomunismu a ideologické diverze proti naší republice. Také se přímo podílelo i na řízení stranické organizace na MZV. Pečovalo rovněž o stranicky správnou kádrovou politiku v zahraničněpolitických vztazích a tím také spolurozhodovalo o vysílání nomenklaturních kádrů do rozličných mezinárodních organizací. Pravomoci tohoto oddělení byly velmi silné a v rámci vnitrostranické struktury mělo prakticky monopolní postavení na zahraniční styky KSČ, především s KSSS.²¹⁵

O opětovně nabyté ztracené důvěře Bohuslava Laštovičky u stranických představitelů i jeho osobní satisfakci svědčí i obdržení státní vyznamenání jako Řád republiky (1960) nebo Řád rudé zástavy (1961), k nimž později ještě přibýly například Řád Klementa Gottwalda (1965), Řád rudé hvězdy (1966) a mnohé další. XII. sjezd KSČ odehrávající se ve dnech 4. až 8. prosince 1962 ve Sjezdovém paláci v Praze ho zvolil za jednoho z 97 členů ÚV KSČ a 5. března následujícího roku se stal členem předsednictva ÚV KSČ.²¹⁶

Ještě než se dostaneme ke zvolení Bohuslava Laštovičky do Národního shromáždění, musíme zmínit, že byl rovněž členem dvou stranických rehabilitačních komisí vzniklých z popudu ÚV KSČ. Nejprve pracoval v tzv. Kolderově komisi a to od

²¹⁵ Na tomto místě můžeme poznamenat a není jistě bez zajímavosti, že v dubnu 1963 v době prohlubujícího se sovětsko-čínského sporu, projednával Bohuslav Laštovička z pozice své vedoucí stranické funkce v mezinárodním oddělení ÚV KSČ s tehdejší čínským velvyslancem v Praze Jung Š-tungem závadné chování jisté části zde akreditovaných čínských občanů. To spočívalo například ve stížnosti MZV ve věci rozdávání letáků na pražském letišti příchozím cestujícím, ve kterých upozorňovalo na souvislosti sporu z čínských pozic. To samozřejmě nebylo po vůli našim nejvyšším orgánům a padala dokonce silná slova na adresu čínských představitelů a srovnávání s nacisty. Například mělo při podobné činnosti být postupováno dle zákonů a v případě diplomatického pracovníka dojít k jeho vypovězení. Karel KAPLAN: *Kořeny československé reformy 1968*. Doplněk, Brno 2000, s. 66.

²¹⁶ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Dotazník pro poslance Federálního shromáždění Sněmovny lidu vyplněný Bohuslavem Laštovičkou 22. ledna 1969; Tamtéž, Dotazník Bohuslava Laštovičky pro třetí volební období.

počátku jejího působení v roce 1962. Jejím úkolem bylo obecné prošetření politických procesů v Československu v letech 1949–1954 a jí vyvozené závěry byly poté předloženy stranickým orgánům v dubnu 1963.²¹⁷ Následně byl v září 1963 jmenován také členem tzv. Barnabitské rehabilitační komise. Tato komise nazvaná podle svého sídla v bývalém klášteře Barnabitek na pražských Hradčanech, byla založena z rozhodnutí ÚV KSČ 26. června 1963 a jejím předsedou se stal Jozef Lenárt. Navazovala ve své práci na činnost předchozí jmenované komise. Úkolem této nově ustanovené komise bylo přezkoumat záležitosti spojené s IX. sjezdem KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu a tedy kauzou tzv. buržoazních nacionalistů, neboli proces s Gustávem Husákem, Ladislavem Novomeským, Danielelem Okálím, Ivanem Horváthem a Ladislavem Holdošem a s tím spojené rehabilitace. Členy komise byli Vasil Biľak, Matěj Lúčan, Jozef Valo, Peter Colotka, Viliam Šalgovič, Jan Šimek, Ivan Skála, Miroslav Klír, Josef Macek, Jaroslav Kladiva, Vladimír Koucký, Michal Sabolčík, Bohuslav Graca, Rudolf Cvik a zmiňovaní Josef Lenárt s Bohuslavem Laštovičkou. Účinkování Bohuslava Laštovičky v komisi bylo poněkud zvláštní. Podle historika Michala Macháčka sloužil především jako jakási přímá spojka Antonína Novotného a v tom smyslu se snažil i působit na ostatní.²¹⁸ Novotný trpěl velikou záští k některým slovenským politikům a jeho tehdejší negativní postoj především ke Gustávu Husákovi, který v pozdějších letech vygradoval až v otevřenou oboustrannou nenávist, je dostatečně znám. Sice se a priori nesnažil zabránit rehabilitaci jako takové, ale používal různých vlivů a všemožně ji prodlužoval a obstruoval. Nebylo mu zřejmě ani proti mysli, aby na některých aktérech část z původních obvinění zůstala i nadále. A právě v tom smyslu vystupoval i Bohuslav Laštovička, který sice k projednávání jednotlivých bodů v rámci komise přistupoval velmi aktivně, ale v přímých intencích Novotného. Paradoxní to bylo i vzhledem k faktu, že se měl po létech možnost příležitost nepřímo setkat i se svým někdejším kamarádem a spolubojovníkem ze Španělska Lacem Holdošem, který v procesu také figuroval. Vypracovaná závěrečná hodnotící zpráva byla rozdělena do tří hlavní částí. V první nejrozsáhlejší a stěžejní je zahrnuto období let 1938–1945, ve druhé pak 1945–1948 a konečně třetí část postihuje roky 1948–1954. Velice bouřlivé zasedání předsednictva ÚV KSČ, které se zabývalo projednáváním této výsledné zprávy, se konalo 5. prosince 1963. Závěrečný ortel byl k nelibosti Antonína Novotného jednoznačný, veškerá obvinění slovenských funkcionářů z buržoazního nacionalismu

²¹⁷ K činnosti Bohuslava Laštovičky v Kolderově komisi viz NA, Praha, fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – komise, svazek 22, arch. j. 489, Komise ÚV KSČ 1962–1963 – Zápis z jednání.

²¹⁸ Michal MACHÁČEK: *Gustáv Husák*. Vyšehrad, Praha 2017, s. 334–339.

vznesená roku 1950 byla shledána jako naprosto neoprávněná.²¹⁹ Z hlediska činnosti komise bylo velice důležité, že v rámci jejích tzv. pracovních skupin poprvé působili i profesionální historici jako například Karel Kaplan, Jan Křen, Bohuslav Graca anebo třeba Oldřich Jaroš, kteří by se jinak k přísně utajovaným stranickým dokumentům neměli možnost dostat. Tato komise svou činností patřila k těm, které přímo otevíraly dveře k dalším vlnám rehabilitačního procesu probíhajících v následných letech a vrcholíce pak rokem 1968.

²¹⁹ K problematice činnosti tzv. Barnabitské komise nejnověji: Hana GRISOVÁ: „*Barnabitská*“ komise. *Její činnost a výsledky*. Olomouc 2011. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Palackého Olomouc, Filosofická fakulta, Katedra historie 2011-5-10.

11 Předsedou Národního shromáždění

Cesta Bohuslava Laštovičky, v té době již člena předsednictva ÚV KSČ, do čela zákonodárního sboru nebyla nijak komplikovaná a přímo souvisela s jeho stranickým vzestupem.²²⁰ Začala tak jako u jiných navržených pretendentů na post poslance, přihláškou kandidáta k registraci. Na základě usnesení předsednictva Národního shromáždění o stanovení volebních okrsků, byl jako uchazeč navržen místními organizacemi ve volebním obvodu číslo 142. Ten byl místně personifikován Rosicemi v západní části tehdejšího okresu Brno-venkov v kraji jihomoravském. Přihláška byla podána k Ústřední volební komisi NF 12. května 1964 a poté následoval zápis o registraci kandidáta na poslance do Národního shromáždění z 14. května téhož roku.²²¹ Nové volby do NS byly uskutečněny na základě zákona č. 34/1964 Sb. a stejně jako ty předchozí v roce 1960 byly pojaty jako hlasování do celé zastupitelské soustavy, tedy i do SNR a všech úrovní národních výborů. Den jejich konání byl stanoven na 14. června 1964 a pro navrhovanou kandidátku NF v nich hlasovalo celkem 99,9 % voličů.²²² Bohuslav

²²⁰ Nejvyšší zákonodárny sbor v poválečném Československu obnovil svou činnost na podzim 1945. Slavnostně na 28. října se poprvé sešlo jednokomorové tzv. Prozatímní Národní shromáždění. Nevzniklo na základě klasického lidového hlasování, ale formou delegační volby zástupců ONV a okresních správních komisí podle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. Byly v něm paritně zastoupeny všechny strany Národní fronty. Jeho předsedou byl zvolen národní socialista Josef David. Druhé tzv. Ústavodárné NS vzniklo již na základě parlamentních voleb konaných v květnu 1946, kterých se zúčastnily všechny strany NF. Křeslo jeho předsedy nejprve získal provizorně Antonín Zápotocký, ale poté na základě politické dohody stran opět poslanec ČSNS Josef David. Jeho volební období bylo dvouleté. V pořadí již třetí NS bylo zvoleno v květnu 1948 na základě volebního zákona č. 75/1948 Sb. Jednalo se však již o systémově jiný parlament, zmizelo klasické zastoupení stran, zvolení poslanci figurovali pouze v rámci tzv. jednotné kandidátky NF, což byl faktický konec parlamentní demokracie. Předsedou se stal sociální demokrat Oldřich John, v roce 1953 byl vystřídán Zdeňkem Fierlingerem. Doba jeho činnosti bývá označována jako I. volební období a trvala šest let až do listopadu 1954. Ve II. volebním období (1954–1960) NS došlo ke změně a vzhledem k tomu, že bylo volební právo navraceno příslušníkům menšin, tak se počet jeho poslanců zvýšil z 300 na 368, předsedou byl zvolen znovu Zdeněk Fierlinger. Při III. volebním období, které bylo pouze čtyřleté (1960–1964), došlo k vylepšení ústavního zakotvení NS a jeho pravomocí. Důvodem byla nová ústava tzv. socialistická z roku 1960, která mimo jiné realizovala ústavní zakotvení tzv. vedoucí úlohy KSČ a rovněž zcela zřetelně stavěla zájmy společnosti nad klasická práva jednotlivce. Parlament tak opět díky ní převzal funkci nejvyššího orgánu státní moci v Československu a společně s tím i například právo kontrolovat prezidenta. Bohužel se jednalo pouze o formální ustanovení, v realitě systému zůstával v praxi dál bez faktické možnosti prosazení svých pravomocí s nadřazenou rolí vedoucích stranických orgánů. Počet poslanců vzhledem ke snížení volebních obvodů klesl opět na předchozích 300. Po celé období byl jeho předsedou opět Zdeněk Fierlinger. J. KUKLÍK a kol: c. d., s. 209.

²²¹ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Přihláška kandidáta k registraci a zápis o registraci kandidáta na poslance NS Bohuslava Laštovičky.

²²² Volební období tohoto nově zvoleného parlamentu, tedy již v pořadí IV. mělo být stejně jako to předcházející pouze čtyřleté. Když se podíváme blíže na vnitřní strukturu tohoto zákonodárního sboru, tak zjistíme, že například z hlediska genderového v něm převládali muži, kterých bylo 241 oproti pouhým 59 příslušnicím něžného pohlaví. Z pohledu národnostního složení měli nepočetnější zastoupení Češi (206 zástupců tj. 68,7 %) následováni Slováci (81 zástupců tj. 27%), dále devět Maďarů (tj. 3 %), dva Ukrajinci (tj. 0,7 %) a jeden Polák s jedním Němcem. Rozložení z politickostranického aspektu představovalo 274 straníků, z nichž 225 bylo poslanců KSČ a KSS a 26 bezpartijních. Ondřej FELCMAN: *Československý*

Laštovička obdržel při tomto hlasování ve svém volebním okrsku celkem 37 643 právoplatných hlasů a získal tak poprvé mandát poslance NS, který můžeme charakterizovat jako tzv. imperativní, tedy vázaný.²²³

Národní shromáždění se na první plenární schůzi sešlo již bezprostředně po volbách 23. června. V čele stanul z rozhodnutí stranických orgánů jako jeho nový předseda právě Bohuslav Laštovička, který po jedenácti letech vystřídal ve funkci Zdeňka Fierlingera. Zprvu mu sice chyběla potřebná parlamentní praxe, ale s řízením mu pomáhali tři místopředsedové, zkušený Václav Škoda s Jozefem Kyselým (ten byl v roce 1965 nahrazen Michalem Chudíkem) a jako nováček pak Helena Leflerová. Mimo ně patřilo k třicetičlennému předsednictvu NS i 11 předsedů jeho výborů.²²⁴ K zastávané funkci předsedy parlamentu patřila i možnost bydlet ve služební vile v ulici Pod Fialkou 2139/2 na Praze 5 Smíchově.²²⁵

Ve svých takřka šedesáti letech se rázem ocitl na pomyslném vrcholu své dosavadní politické kariéry. Zastával úřad jednoho z nejvyšších ústavních činitelů a zároveň byl i členem předsednictva ÚV KSČ.²²⁶ Tato kumulace funkcí byla tak i nejnázornějším příkladem a znázorněním reálných mantinelů celkové provázanosti parlamentního vedení s politikou KSČ. On sám patřil politicky již delší dobu mezi přesvědčené stoupence centralismu reprezentované politiky z okolí prezidenta Antonína Novotného, který měl osobně také podíl na jeho návratu do vysoké politiky. Uvnitř stranické hierarchie byl považován za poslušného byrokrata plně respektujícího podřízenost parlamentu centrální stranické moci. Z ideového pohledu se potom řadil spíše k dogmatikům než k progresivnímu křídlu. Jedním z prvních úkolů, se kterým se byl nucen vypořádat již v prvním roce svého předsedování, byla organizace volby prezidenta republiky. Během ní byl 12. listopadu 1964 ve Vladislavském sále Pražského hradu opětovně zvolen Antonín Novotný. Jeho funkce měla také svůj reprezentativní aspekt. Přijímal řadu zahraničních

parlament na prahu Pražského jara: Národní shromáždění na cestě k reformě (1964–duben 1968). NLN, Praha 2015, s. 26.

²²³ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Zápis o sčítání hlasů ve volebním obvodu č. 142 v Rosicích.

²²⁴ O. FELCMAN: c. d., s. 38.

²²⁵ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²²⁶ *Nový předseda NS Bohuslav Laštovička.* Zemědělské noviny z 24. června 1964; *Osobnosti – Bohuslav Laštovička.* Lidová demokracie z 24. června 1964.

delegací a rovněž jako předseda NS byl nucen poměrně často cestovat. Ostatně zahraničně politické otázky patřily k jeho doménám.²²⁷

Se jmenováním Bohuslava Laštovičky do této vrcholové funkce byla ovšem, pro někoho možná trochu paradoxně, spojena i řada očekávání uvnitř vnitrostranického nastupujícího reformního proudu. Jeho nástup zpoza stranických struktur byl ovlivněn a uspišen ekonomickou krizí systému, která se plně projevila právě na přelomu let 1963 a 1964 a vyvolala nespokojenost obyvatelstva doprovázenou růstem sociálního napětí ve společnosti. Očekáváním personifikovaným s Bohuslavem Laštovičkou se dalo v této rovině rozumět, jednalo se v jejich očích přece o vysoce inteligentního dlouholetého člena strany, bývalého „Španěláka“, který navíc válku strávil ve Velké Británii. U takového se nutná reflexe let minulých očekávala jaksi automaticky. Předpoklady reformistů zpočátku také plnil, když vnesl do jednání našeho zákonodárního sboru více potřebné dynamiky, která v předchozím období chyběla a částečně se mu podařilo i vylepšit jeho do té doby strnulý obraz v očích veřejnosti. Souběžně s tím ale narážel na své vnitřní limity. Mezi ně patřila především naprostá osobní závislost na Antonínu Novotném, k jehož křídlu zachovával až do poslední chvíle vrcholnou loajalitu a pak také v jejich očích veliká opatrnost. Bohuslav Laštovička začal čím dál tím více lavírovat. Pod jeho taktovkou ve vedení se NS sice a priori nebránilo demokratizační tendenci, ale současně se on sám na druhé straně obával jakéhokoliv sporu se svým stranickým vedením. Předpokládal pravděpodobně, že jeho úřednický a nikoho neprovokující styl mu umožní přestát nejisté období a poté včas zareagovat na možné nastupující změny. Tento kalkul se ale ve výsledku ukázal jako chybný. Tlak reformistů stále sílil a Novotného křídlo úměrně tomu

²²⁷ V této souvislosti můžeme zmínit i vietnamskou válku, na kterou již od poloviny šedesátých let rezonovala odezva napříč celým tehdejším rozděleným světem. Několikrát se její otázka dostala i na půdu NS. Například na jeho řádné schůzi 30. června 1966 z Laštovičkových úst k tomuto konfliktu mimo jiné zaznělo: „*Národní shromáždění ČSSR je hluboce pobouřeno zprávou o včerejším bombardování předměstí hlavního města bratrské socialistické země - Vietnamské demokratické republiky Hanoje a přístavního města Haiphongu letadly Spojených států. Bombardování předměstí Hanoje a Haiphongu 29. června americkými letadly, nařízené přímo prezidentem Johnsonem, je novým důkazem toho, že vláda Spojených států provádí politiku dalšího stupňování té špinavé války proti vietnamskému lidu a že řeči nejvyšších představitelů USA o ochotě řešit vietnamský problém cestou jednání jsou jen pouhým manévrem k oklamání světové veřejnosti. Národní shromáždění Československé socialistické republiky s rozhořčením odsuzuje tento nový akt vystupňované agrese Spojených států proti Vietnamské demokratické republice a jménem všeho československého lidu opětovně vyjadřuje bratrskou solidaritu se spravedlivým bojem vietnamského lidu proti americkým agresorům a za obnovu míru ve Vietnamu. Plně podporuje známá stanoviska vlády Vietnamské demokratické republiky a NFO jižního Vietnamu k řešení vietnamské otázky a zdůrazňuje nezadatelné právo vietnamského lidu rozhodovat o svých vlastních záležitostech bez cizího vměšování.*“ <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011013.htm> (datum přistoupení 2. 5. 2018).

rychle sláblo. Definitivně mu vaz zlomily na přelomu roku 1967 tzv. Strahovské události²²⁸ a případ generála Jiřího Šejny.²²⁹ Především v souvislosti s druhým případem, kdy se v parlamentu rokovalo o vydání Šejny k trestnímu stíhání a zbavení jeho poslaneckého mandátu, byla Bohuslavu Laštovičkovi osobně vytýkána velice zjevná nečinnost, která prý byla ovlivněna jeho opatrností spolu s alibismem. Navzdory tomu se ale jako řádný člen předsednictva ÚV KSČ během lednového pléna nakonec odklonil od Novotného a podpořil kandidaturu Alexandra Dubčeka na funkci prvního tajemníka ÚV KSČ. Jako poměrně zajímavé se v souvislosti s tím jeví pozdější osobní svědectví rezignujícího 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného uveřejněné historikem Karlem Kaplanem, že na zmíněném plénu navrhoval jako své možné nástupce v zachování kontinuity vývoje a jako brzdu reformistům buď Jozefa Lenárta anebo právě Bohuslava Laštovičku. Oba prý svorně nabízenou funkci okamžitě a rázně odmítli. Bohuslav Laštovička tak měl údajně

²²⁸ V případě popisovaných událostí se jednalo o demonstraci rozhořčených vysokoškolských studentů ze strahovských kolejí ČVUT z 31. října 1967. Protestující dav studentů se vydal do Nerudovy ulice provolávaje dvojsmyslná hesla jako „Chceme světlo!“ a „Chceme studovat!“. Důvod jejich nespokojenosti byl dlouhodobě neřešený stav s naprosto nevyhovující elektroinstalací v kolejním areálu. Celá akce vyústila v potyčky s příslušníky Veřejné bezpečnosti, jejichž nepřiměřený a brutální zásah si vyžádal řadu zraněných. Vysokoškolská obec i veřejnost byly pobouřeny pomalým vyšetřováním, snahou neodhalit přímé viníky a zavádějícím způsobem informování o událostech v denním tisku. Tyto skutečnosti jen prohloubily a naplno ilustrovaly špatně fungující státní správu a byly předzvěstí Pražského jara roku následujícího. Zabývaly se jimi během svých jednání i orgány Národního shromáždění a měly přímý vliv na oslabení pozice Antonína Novotného.

²²⁹ Kauza tzv. „semínkového generála“ hýbala naší politickou scénou několik měsíců a k jejímu přehlušení došlo prakticky až v březnu 1968 v souvislosti s volbou prezidenta republiky. Hlavní aktér generál Jiří Šejna (1927–1997) od roku 1964 vedoucí tajemník hlavního výboru KSČ na ministerstvu obrany patřil k chráněncům prezidenta Novotného, s jehož synem ho pojilo přátelství. Ve snaze splatit své obrovské dluhy začal nejprve nelegálně obchodovat s ojetými armádními auty a s tuzexovým zbožím. K tomu se následně přidalo nedovolené obohacování se s dodáváním nedostatkového semene jetele a vojtěšky tehdejšími zemědělským družstvům. Na celou záležitost se přišlo na konci roku 1967 při náhodné kontrole jednoho z těchto družstev. Případ začala řešit hospodářská kriminálka a zajímat se o něj začala i vojenská kontrarozvědka. Stopy vedly až k Šejnovi. Nejprve se snažil vyšetřování ovlivňovat, ale po abdikaci Novotného ztratil svého mocného ochránce. Ve chvíli, kdy byl zatčen jeho blízký spolupracovník Miroslav Mamula, se rozhodl řešit svou situaci radikálně a s pomocí diplomatického pasu a vybaven řadou tajných armádních materiálů překročil na konci února hranice republiky. Vyzvednut byl zalarmovanými agenty CIA na jugoslávsko-italské hranici. Tou dobou se již záležitost jeho vydání k trestnímu stíhání projednávala na půdě NS, byl totiž nejen poslancem, ale dokonce i členem jeho předsednictva. Právě při projednávání tohoto případu projevoval Bohuslav Laštovička velikou obezřetnost a opatrnost, pravděpodobně se obávaje návaznosti na svého spojence Antonína Novotného. Toto se stalo předmětem neustálého oddalování a nečinnosti, které brzdily kroky nutné k Šejnovu vydání. Tak se stalo, že NS se stále ostudně nedobralo k výsledku a generál byl již za hranicemi. Dopad Šejnovy aféry byl definitivně posledním hřebíčkem do politické rakvy Antonína Novotného, který byl 22. března 1968 nucen odstoupit i z funkce prezidenta republiky. Následně se stala problémem záležitost, jak zbavit ústavní formou poslance Šejnu svého mandátu. Nakonec tak bylo učiněno trochu kuriózně zákonem někdy nazývaným „lex Šejna“ (zákonné opatření č. 39/1968 Sb.), který pojednával o ztrátě mandátu poslance NS. O. FELCMAN: c. d., s. 149–172.

učinil s poukazem na svůj věk a zdravotní stav. Následně kompromisně zvolený Alexandr Dubček byl podle něj tehdy prý pouhým řešením z nouze.²³⁰

Ani tato epizoda spojená s výměnou na nejvyšším stranickém postu však ve svém výsledku neměnila nic na konečném obraze NS. To se celé pod Laštovičkovým vedením během prvních dvou měsíců roku 1968 ponořilo do až trestuhodné pasivity. Jako by stále nerozhodně vyčkávalo, nebylo schopno se jednoznačně rozhodnout a nedokázalo už držet krok s událostmi a dostávalo se tak stále častěji do jejich vleku. Jeho předseda se tím neustále dostával pod nepřetržitý a silící tlak především ze strany médií a části stranických spolupracovníků, ale i po radikálních změnách nedočkavé veřejnosti. Sil mu ubývalo a ocital se tak permanentně v situaci jako mezi dvěma mlýnskými kameny.

Bylo zřejmé, a nepochybně to tak i sám osobně cítil, že pro předpokládané systémové změny v činnosti NS, ať si již o nich on sám myslel cokoli, již ve funkci jeho předsedy není nejvhodnější osobou. S tímto vědomím požádal na březnovém stranickém plénu o své zproštění z funkce v předsednictvu ÚV. Ve funkci předsedy NS se ještě podílel na zvolení generála Ludvíka Svobody prezidentem republiky 30. března 1968 a následně o několik dní později 11. dubna oznámil svůj úmysl na parlamentní předsednický post definitivně rezignovat a 18. dubna tak na 22. schůzi NS i oficiálně vykonal.²³¹ Ve své rezignační řeči před 250 v jednacím sále přítomnými poslanci mimo jiné pronesl následující slova:

„Hlavní motiv pro mé rozhodnutí vyplývá ze situace, která dnes vzniká pro Národní shromáždění v nových podmínkách a pro mne osobně též v důsledku různých okolností. Nové vztahy mezi vrcholnými státními orgány a orgány Komunistické strany

²³⁰ O tomto přelomovém jednání již bylo řadou historiků i přímých aktérů řečeno mnohé. Jistě je v této souvislosti otázkou, jak byl Novotného návrh myšlen vážně. Je totiž zcela zřejmé, že by jak osoba Lenárta, tak i Laštovičky, i kdyby následně souhlasili, byla tak jako tak při daném složení pléna neprůchodná. Zmiňovaná citace pochází ze vzpomínek Antonína Novotného pořízených v průběhu první poloviny sedmdesátých let a zpracovaných Rudolfem Černým, které následně ve své práci převzal i historik Karel Kaplan. Navrhovaný Bohuslav Laštovička měl nabídku odmítnout se slovy: „*Mějte rozum, soudruzi, můj zdravotní stav to nedovoluje! Už jsem na to moc starý...*“ Karel KAPLAN: *Antonín Novotný. Vzestup a pád „lidového“ aparátčika*. Barrister & Principal, Brno 2011, s. 274. O tom, že byla nabídka učiněna jak Jozefu Lenártovi, tak i Bohuslavu Laštovičkovi se ve svých pamětech zmiňuje také pozdější předseda federální vlády Lubomír Štrougal. Lubomír ŠTROUGAL: *Paměti a úvahy*. Epocha, Praha 2009, s. 151–152.

²³¹ Politicky velmi vzrušující atmosféru od 14. do 30. dubna 1968, tedy od abdikace Antonína Novotného do volby Ludvíka Svobody prezidentem republiky také velice zdařile přibližuje celovečerní dokumentární film československé televize *Spříznění volbou*. Vznikl v horečnaté době a podává její výstižný obraz, autenticita je ještě umocněna tím, že dokument neobsahuje žádný doprovodný komentář ani hudbu.

*Československa, které jsou výsledkem obrodného demokratizačního procesu, představují zcela nové podmínky pro činnost Národního shromáždění. Představují příznivou základnu pro vymýcení zbytku formalismu z práce Národního shromáždění, pro odstranění toho, co podvazovalo iniciativu poslanců a rozvoj činnosti Národního shromáždění v takové plnosti, jak to umožňuje a požaduje ústava. Nyní má být respektována autonomnost sféry působení Národního shromáždění, daleko více se mají uplatnit názory a zájmy občanů na půdě Národního shromáždění, příznivě se mění vztahy mezi vládou a Národním shromážděním. Jsou to změny vpravdě převratné povahy poskytující rázem nové možnosti Národnímu shromáždění, ale zvyšující též podstatně jeho odpovědnost. Využití těchto možností a zabezpečení tohoto úkolu náležitým způsobem je úkolem nejbližší doby. V této souvislosti si nutně kladu otázku, jak dnešní obsazení funkcí Národního shromáždění, včetně funkce předsedy, usnadňuje řešení tohoto úkolu. Je skutečností, že v posledních týdnech byly ve veřejnosti rozšířeny, dovolu mi říci, že neoprávněně, pochyby o mém postoji k soudobému obrodnému proudu v naší společnosti. Prohlašuji rozhodně, že můj skutečný postoj je jasný a pevný od začátku“.*²³²

Byl ve své funkci vystřídán Josefem Smrkovským, který měl v očích reformistů všechno to, co se právě Bohuslavu Laštovičkovi nedostávalo.²³³ Velice zajímavé profilové srovnání obou parlamentních předsedů učinil ve své citované knize historik Oldřich Felcman. „Rezignující předseda se zkrátka jak chováním a vystupováním, tak svým naturelem naprosto lišil od Josefa Smrkovského. Oba byli sice straně naprosto oddáni, avšak Laštovička pečlivě dbal, aby nevykročil ze zákrytu vrcholové stranické byrokracie, k níž sám náležel, zatímco Smrkovský její stíny vědomě překračoval. Parafrázováním Mlynářovy úvahy vyznívá jejich porovnání takto: první patřil k těm, kteří se snažili zachránit a konjunkturálním přitakáváním demokratizačnímu trendu čelit všeobecně se rozšiřující nejistotě světa doposud neomezeně vládnoucích, druhý k těm, kteří prosazovali změny jako nezbytnost pro další vývoj.“²³⁴

²³² Záznam stenografického záznamu a přepisu parlamentní schůze z 18. dubna 1968 (zkráceno) dostupný na internetových stránkách: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/022schuz/s022001.htm> (datum přistoupení 9. 11. 2017).

²³³ Tlak a kritika ze strany některých médií ale nepolevily ani po jeho rezignaci na obě vrcholové funkce. Dokladem toho je například i článek *Jenom krátká paměť?*, který byl otisknut v deníku *Mladá fronta* 25. června 1968. V něm je ostře napadán za svůj „pronovotnovský“ postoj, který zaujal ještě ve své předsednické funkci v NS, v souvislosti se IV. sjezdem Svazu spisovatelů, který proběhl 27. až 29. června 1967. Je mu v článku konkrétně vytýkáno, že ještě v listopadu téhož roku prohlašoval, že sjezd byl spolupřipravován z pařížské centrály západními rozvědkami. Bohuslav Laštovička na tento článek reagoval a jeho autora obvinil z nepodloženého a svévolného očeřování jeho osoby. VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 3, sign. 30, inv. č. 431–432, Nedatovaná odpověď Bohuslava Laštovičky na článek *Jenom krátká paměť?*

²³⁴ O. FELCMAN: c. d., s. 245–246.

12 Poslancem Federálního shromáždění 1969–1981

Bohuslav Laštovička se po rezignaci na oba své vrcholné posty stáhl částečně do ústraní. Zůstal tak mimo aktivní politické pole, které představoval v období tzv. pražského jara 1968 aktuálně většinový reformní proud. Ten po lednovém plénu ÚV KSČ a dubnovém schválení tzv. akčního programu, jako součást celospolečenského obrodného procesu neustále sílil a nabíral na obrátkách, blížíce se tak svému vrcholu. Tento mezník však násilně utnuly tragické srpnové události spojené s okupací Československa vojsky Varšavské smlouvy. On je prožíval jako „pouhý“ poslanec a člen předsednictva NS a řadový člen ÚV KSČ. Jeho tehdejší nejaktuálnější svědectví na 21. srpen 1968 se nám bohužel nezachovalo a ty pozdější již nelze brát jako tak úplně směřodată. V každém případě pro něj pravděpodobně jako pro drtivou většinu jeho stranických kolegů představovala invaze v první chvíli obrovský a nefalšovaný šok a projevil s ním také svůj nesouhlas. Podle svědectví z jeho rodiny nocoval spolu se skupinou dalších poslanců několik dní přímo v prostorách parlamentu. Zastával politickou linii prezidenta Ludvíka Svobody, že vzniklou krizi lze řešit pouze v rámci ústavou předepsaných mantinelů a velice rázně se tak postavil proti vytvoření kolaborantské tzv. dělnicko-rolnické vlády.²³⁵ Jako poslanec Bohuslav Laštovička také podepsal 5. září 1968 spolu s většinou svých kolegů z parlamentních lavic čestné prohlášení, ve kterém udává, že *„jako podepsaný poslanec Národního shromáždění prohlašuje na svoji čest, že jsem ani písemně, ani ústně nevyzval vlády zemí Varšavské smlouvy k vojenskému zákroku v Československé socialistické republice.“*²³⁶ Dále záleželo na každém, jak se se vzniklou situací vyrovná a jak přistoupí ke své vlastní budoucnosti. Bohuslav Laštovička, který mezitím odešel do důchodu, měl při svém rozhodování situaci možná do značné míry ulehčenou tím, že po odstoupení z funkcí nebyl nijak vrcholově politicky exponován, a tudíž hned automaticky zapsán na index. Zvítězil u něj postoj, který bychom možná mohli zpětně hodnotit jako do značné míry konjunkturalistický nebo v sobě možná jen znovu našel svůj někdejší dogmatismus či po případě smysl pro tvrdou realitu.

V prosinci následujícího roku 1969 totiž použil, již jako nově ustanovený předseda zahraničního výboru Sněmovny lidu Federálního shromáždění, ve svém autorském článku

²³⁵ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²³⁶ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Kopie čestného prohlášení poslance Bohuslava Laštovičky z 5. září 1968.

pro pařížský list *Le Monde* velice ostrá slova a z tónu a dikce jeho sdělení a hodnocení událostí roku 1968 bylo již cítit silný závan normalizační terminologie. Tatam byla jeho někdejší, byť možná poněkud zdrženlivá podpora reformistů. Ocítl se tím zároveň definitivně v táboře stranických normalizátorů a dogmatiků, kteří začali svírat otěže pevně v rukou a se svými někdejšími vnitrostranickými oponenty neměli pražádného slitování. „Československo v červencových a srpnových dnech roku 1968 plulo plnou parou ven ze socialistického světa, když se kormidla kapitánského můstku země fakticky zmocnilo pro veřejnost anonymní druhé, protisocialistické centrum za honosné asistence komunistických prominentů s „lidskou tváří“. Lidé byli zmateni ohlušující antikomunistickou propagandou za absolutní svobody tisku a projevu bez jakýchkoliv následků, jaké nebylo ještě nikde a nikdy na světě... Běsnící antisovětiismus uhloďoval na spolehlivosti armády. Věci dospěly tak daleko, že šovinistické bojůvky vykřikovaly „ pryč s komunisty, ať žije Dubček“. Dubček, Smrkovský a jiní přihlíželi nehybně. Za to je líbaly mondénny zpěvačky a filmové hvězdy... Dnes se v Československu rozjasnilo o pravé povaze srpnových událostí roku 1968. Lid ČSSR přijímá tezi ÚV KSČ, že to byla přátelská pomoc.“²³⁷

Jen pro stručné zrekapitulování událostí musíme uvést, že na základě přijatého ústavního zákona č. 143/1968 Sb. o československé federaci, který byl přijat slavnostně 27. října 1968, přebíralo vznikem federace a tedy dnem účinnosti 1. lednem 1969 zákonodárnou moc v Československu nově ustanovené Federální shromáždění. To mělo dvě rovnoprávné komory, Sněmovnu lidu (SL FS – 200 poslanců) a Sněmovnu národů (SN FS – 150 poslanců). Před tím byly obnoveny orgány České národní rady, aby zanikla dosavadní asymetrie, když nebylo na české straně faktické paritní zastoupení Slovenské národní rady. Část nových poslanců ČNR byla nepřímou zvolena NS a část dodatečně kooptována. A právě z poslanců ČNR a SNR byla vytvořena národnostně rovnoměrně zastoupená SN FS. Druhá komora tedy SL FS byla vytvořena kooptováním poslanců končícího NS. Volby do zákonodárného sboru byly původně určeny na druhou polovinu roku 1968, později na rok 1969, ale ve skutečnosti se pod vlivem událostí konaly až v roce 1971. Většina z poslanců tak vykonávala svůj poslanecký mandát v tomto funkčním období nepřetržitě již od roku 1964, tedy bezmála sedm dlouhých let. Ve vedení nově

²³⁷ VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 3, sign. 30, inv. č. 438–442, Rukopis článku předsedy zahraničního výboru SL FS Bohuslava Laštovičky, který byl 3. prosince 1969 zaslán přes MZV a náš zastupitelský úřad v Paříži pro list *Le Monde* (kráceno).

konstituovaného zákonodárného sboru se v tomto přechodném období vystříдалa v chronologickém pořadí trojice Peter Colotka, Alexander Dubček a Dalibor Hanes.

Bohuslav Laštovička se tak automaticky jako poslanec zaniknuvšího Národního shromáždění stal od 1. ledna 1969 členem nově vzniklé Sněmovny lidu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky, jak zněl celý název instituce, jejímž oficiálním mottem bylo, že *„veškerá moc v Československé socialistické republice patří pracujícím lidu“*. V prvním dvouletém období se stal členem předsednictva FS, které v rámci nově uspořádané federativní konstelace získalo poměrně významné pravomoci a vytvořilo jakýsi zmenšený stálý parlament a to i v době, kdy FS nezasedalo. Bylo dokonce vybaveno pravomocí, pomocí níž mohlo vydávat vlastní předpisy, které měly právní sílu zákonných opatření a byly podobně jako klasické zákony zveřejňovány ve Sbírce zákonů. Jediným rozdílem zůstávalo, že musely být posléze dodatečně, aby neztratily svou platnost, schváleny FS. Spolu s členstvím v tomto orgánu byl také zvolen do funkce předsedy zahraničního výboru SL FS. Mimo to vykonával od 18. prosince 1969 i funkci řadového člena výboru pro plán a rozpočet.²³⁸ V souvislosti s plánovanými volbami do SL FS musel opět, podobně jako před volbami do NS v roce 1964, nejprve podepsat jako kandidát NF přihlášku k registraci v jeho případě pro volební obvod č. 32 – Rakovník, ten tvořil jeden ze 137 volebních obvodů ČSR (SSR jich měla 63) a následně došlo k zápisu o registraci kandidáta.²³⁹

Volby do SL FS, které proběhly ve dnech 26. a 27. listopadu 1971 byly opět součástí voleb do celé sítě zastupitelských orgánů ČSSR, tedy nejen na federální a národní úrovni, ale i na bázi krajské, okresní a místní. Rovněž se jednalo o první volby, které proběhly po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 a v atmosféře následného nástupu normalizace po přijetí tzv. Poučení z krizového vývoje ve straně i společnosti po XIII. sjezdu KSČ. Podle zachované zprávy sčítací komise z jeho volebního obvodu obdržel Bohuslav Laštovička, tehdy již 66 letý, celkem 47 189 pravoplatně odevzdaných hlasovacích lístků z celkového počtu 47 592 oprávněných voličů.²⁴⁰ Souhrnně byla volební

²³⁸ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Údaje o volbě poslance a jeho členství v orgánech FS.

²³⁹ Tamtéž, Přihláška kandidáta NF k registraci z 23. října 1971; Zápis o registraci kandidáta NF z 25. října 1971.

²⁴⁰ Tamtéž, Zápis obvodní volební komise pod předsednictvím Jaroslava Jůzla o výsledku hlasování v daném volebním obvodu.

účast 99,45 % a pro kandidátku NF z nich hlasovalo 99,94 % voličů. V nově ustanovené Sněmovně lidu, jejíž volební období bylo pětileté, potom převažovali muži, kterých do poslaneckých lavic zasedlo 147 oproti 53 ženám. Z hlediska věkového složení, nejvíce tj. 131 členů bylo ve stáří mezi 36 a 50 léty, 42 ve věku nad 50 let a 27 do věkové hranice 35 let.²⁴¹ Předsedou FS byl zvolen představitel nejkonzervativnějšího stranického křídla a jeden z autorů tzv. zvacího dopisu z roku 1968 Alois Indra. V tomto II. volebním období FS již nebyl Bohuslav Laštovička tak činný jako v tom předchozím. Přesto se z vrcholných sněmovních orgánů se stal místopředsedou sněmovního výboru pro evropskou bezpečnost a spolupráci, byl členem předsednictva SL FS. Ve funkci předsedy zahraničního výboru SL FS ho nahradil poslanec František Exner. Na stranické půdě zůstával nadále členem ÚV KSČ.²⁴² Na vině omezení jeho politické aktivity byly počínající vážné zdravotní obtíže, začal trpět chronickým srdečním onemocněním – anginou pectoris, které ho začalo v práci čím dál tím více limitovat.²⁴³ Jeho rodina změnila také svou domovskou adresu, když se z dosavadního bytu v pražských Střešovicích přestěhovali v rámci více směny bytů do družstevního domu v Kafkově ulici čp. 45 v Praze-Dejvicích.²⁴⁴

Před čerstvě zvolené poslance Federální shromáždění, kteří jen o několik dní dříve, tedy 8. prosince složili svůj poslanecký slib, pak na jeho pravidelné schůzi konané 17. prosince 1971 předstoupila nově jmenovaná federální vláda Lubomíra Štrougala. FS po seznámení se s jejím programovým prohlášením jí oběma svými komorami jako své usnesení pod pořadovým číslem 1 vyslovilo důvěru.²⁴⁵ Podobný rituál s vyslovováním důvěry vládě se konal následně vždy i po dalších volbách uskutečněných v letech 1976 a 1981. Z obecného hlediska potom funkce parlamentu ještě dále devalvovala a monopolizovala vedoucí úlohu KSČ. Oproti snaze o změnu a dílčí demokratizační tendence v průběhu druhé poloviny šedesátých let se jednalo o návrat k pouhému formálnímu potvrzování status quo. Jak v tomto, tak i v jeho následujících volebních

²⁴¹ Kolektiv autorů: *Československé dějiny v datech*. Svoboda, Praha 1987, s. 546.

²⁴² APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Základní údaje poslance pro III. volební období SL FS.

²⁴³ Potíže s nemocným srdcem prý Bohuslava Laštovičku poprvé začaly trápit a omezovat již ve Španělsku v letech 1937–1938. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se ale pravděpodobně i důsledkem tlaku, kterému byl nucen neustále čelit, potíže mnohonásobně znásobily, až přešly do této chronické a tehdejší i dnešním stavem medicíny prakticky nevyléčitelné formy. Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Kronika činnosti Federálního shromáždění, přístupná na stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/usneseni/u0001.htm>. (datum přístupu 2. 12. 2017)

obdobích spočívala především v poslušném vykonávání veškerých direktiv stranického aparátu a zároveň v předstírání, že je svobodně zvoleným shromážděním všech občanů Československa, jejichž zájmy důsledně a ve všech ohledech hájí. Tento dojem měl opticky ještě více umocnit fakt, že byl na společných schůzích obou komor FS často přítomen i prezident republiky. Všichni jeho noví poslanci rovněž prošli důkladnými stranickými prověrkami. Toho dílem zůstával parlament v éře normalizace prost jakéhokoliv bytí i náznaku reformismu a byl spolehlivou a pevnou oporou konzervativních sil uvnitř stranického vedení až do samého konce režimu v roce 1989.²⁴⁶

Bohuslav Laštovička, který byl na XV. sjezdu KSČ konaném v dubnu 1976 znovu potvrzen jako jeden ze 121 stálých členů ÚV se rozhodl, a to navzdory svému progresivně se zhoršujícímu zdravotnímu stavu, přijmout opětovnou kandidaturu pro volby do SL FS i v následujícím pětiletém volebním období.²⁴⁷ Volby proběhly ve dnech 22. a 23. října 1976 a při volební účasti 99,70 % hlasovalo pro navržené kandidáty 99,97 % voličů. Bohuslav Laštovička při nich obdržel 47 217 právoplatných hlasů, tedy statisticky přibližně o 20 více než v předchozích volbách.²⁴⁸ Poslanecký slib ve znění: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věren Československé socialistické republice a věci socialismu. Budu dbát vůle a zájmů lidu, řídit se ústavou a ostatními zákony a pracovat k tomu, aby byly uváděny v život*“, slavnostně složil spolu s ostatními nově zvolenými poslanci obou komor parlamentu 10. listopadu téhož roku. Bohuslav Laštovička byl dokonce záhy po pětileté odmlce v předchozím volebním období opět zvolen i předsedou čtrnáctičlenného zahraničního výboru SL FS.²⁴⁹

V posledních letech svého života sužován a omezován chronickou nemocí byl stále častěji hospitalizován na koronární jednotce Státního sanatoria v Praze a mohl se tak čím dál tím méně věnovat náplni své práce poslance na parlamentní půdě. Navzdory tomu

²⁴⁶ Blíže k činnosti a fungování Federálního shromáždění v letech normalizace například Joachim AMM: *Die Föderalversammlung der CSSR. Sozialistischer Parlamentarismus im unitarischen Föderalismus 1969–1989*. Westdeutsherverlag 2001; Lukáš KORYCH: *Československý parlament 1945–1992*. Praha 2012. Disertační práce (JUDr.), Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin 2012-25-6, s. 97–125.

²⁴⁷ Opět se tak stalo v rámci volebního okrsku číslo 31 – Rakovník. APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Přihláška kandidáta NF k registraci z 15. září 1976; Zápis o registraci kandidáta NF z 20. září 1976.

²⁴⁸ Tamtéž, Zápis obvodní volební komise pod předsednictvím Rudolfa Pavlíčka o hlasování ve volebním obvodu č. 31 Rakovník z 23. října 1976.

²⁴⁹ Tamtéž, Slib poslance FS ČSSR podepsaný Bohuslavem Laštovičkou 10. listopadu 1976.

i rychle ubývajícím silám se přesto rozhodl, že ještě zorganizuje a uspořádá setkání stále ještě žijících příslušníků bývalé Gottwaldovy protiletadlové baterie. K tomuto svému poslednímu úkolu a předsevzetí se pevně upnul. V únoru 1978 se proto obrátil s žádostí na vedení tehdejšího Federální ÚV Československého svazu protifašistických bojovníků v souvislosti s ustanovením přípravného výboru, jehož členy měli být spolu s ním i Ladislav Vlášil, Matej Boháčik, Josef Hruza, ale třeba i Laco Holdoš, v průběhu stranických prověrek vyloučený ze strany.²⁵⁰ Původně měl sraz proběhnout v listopadovém termínu připomínajícím úmrtí Klementa Gottwalda. Setkání někdejších spolubojovníků se posléze skutečně uskutečnilo, ale až následujícího roku konkrétně ve dnech 10. a 11. dubna 1979. Konalo se v zasedacím sále někdejšího muzea Klementa Gottwalda v pražské Rytiřské ulici a zúčastnilo se ho přibližně 40 bývalých členů jednotky spolu s množstvím doprovodných hostů.²⁵¹

Bohuslav Laštovička zemřel po krátké nemoci související s jeho dlouhodobým těžkým onemocněním v pondělí 30. března 1981 v Praze ve věku nedožitých 76 let a jen několik měsíců před koncem svého třetího funkčního období ve SL FS. Informace o skonu významného a dlouholetého stranického funkcionáře se objevila hned následující den ve valné většině tehdejších sdělovacích prostředků.²⁵² „*V soudruhu Bohuslavu Laštovičkovi ztrácí naše strana a společnost dlouholetého stranického a státního činitele, který věnoval všechny své schopnosti a síly budování socialistické vlasti*“ praví se na oficiálním stranickém smutečním oznámení. Kondolenční kniha s možností zapsání soustrasti pozůstalým byla umístěna ve veřejně přístupné části budovy Federálního shromáždění. Spolu s tím docházela na adresu naší zákonodárné instituce také většina oficiálních projevů soustrasti od značného množství společenských organizací spolu s kondolencemi ze zahraničních ambasad tzv. spřátelených zemí socialistického tábora.²⁵³

²⁵⁰ O tom, že přátelství mezi oběma někdejšími spolubojovníky Bohuslavem Laštovičkou a Laco Holdošem přestálo všechny složité politické zlomy, svědčí i nejlépe i jejich dochovaná vzájemná korespondence. VÚA-VHA, Praha, fond Bohuslav Laštovička (1905–1981), kart. č. 2, sign. 23.

²⁵¹ Tamtéž, kart. č. 11, sign. 69, inv. č. 1–83, Dokumenty k setkání bývalých příslušníků baterie Klementa Gottwalda.

²⁵² Z tisku například: *Zemřel soudruh B. Laštovička*. Rudé právo č. 77, roč. LXI z 1. dubna 1981; *Zemřel B. Laštovička*. Svoboda č. 77, roč. XC z 1. dubna 1981; *Zemřel soudruh B. Laštovička*. Práce č. 77, roč. XXXVII z 1. dubna 1981 a řada dalších.

²⁵³ APS, Praha, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění (1918–1992), kart. č. 81, inv. č. 1484, Kondolenční kniha a zaslané projevy soustrasti.

Poslední rozloučení se zesnulým proběhlo v pátek 4. dubna 1981 ve velké obřadní síni krematoria v Praze-Strašnicích. Pietní akt odpovídal významu Bohuslava Laštovičky v očích režimní propagandy a v mnoha ohledech měl takřka atributy státního pohřbu. Rakev byla zahalena československou státní vlajkou a před katafalkem byla na sametových poduškách vystavena četná vyznamenání, která sám za svého života obdržel. Spolu s nejbližší rodinou bylo přítomno i množství tehdejších významných představitelů politické moci, čelných představitelů stran, orgánů a institucí Národní fronty spolu s delegacemi z jeho volebních obvodů i rodné obce. Mezi přítomnými smutečními hosty tak nechyběli kupříkladu člen předsednictva ÚV KSČ Josef Kempný, první tajemník ÚV KSS Jozef Lenárt, tajemník ÚV KSČ Jindřich Poledník, vedoucí oddělení ÚV KSČ Lubomír Procházka, předseda SN FS Dalibor Hanes, předseda SL FS Václav David a řada dalších. Právě poslední jmenovaný Václav David zároveň pronesl i smuteční projev nad rakví zesnulého, ve kterém zdůraznil, že Bohuslav Laštovička „*stál vždy pevně a za všech okolností na pozicích marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu*“ a z jeho osobních vlastností pak vyzdvihl mimo jiných i „*zásadovost a čestnost*“ spolu s „*mimořádnou pracovitostí a hlubokým smyslem pro odpovědnost*“ a na závěr ukončil konstatováním, „*že zůstane trvale zapsán jako komunista, revolucionář, ušlechtilý člověk, jehož život byl naplněn bojem za vítězství naší věci, za dobro a štěstí našeho lidu.*“ Zazněly tóny z Janáčкова klavírního cyklu *Po zarostlém chodníčku*, a poté tehdejší zasloužilá umělkyně Jiřina Švorcová recitovala poému od Roberta Rožďestvenského *Dopis do XXX. století*. Na samotný závěr smutečního obřadu pak zazněla Internacionála spolu s čestnou salvou přítomné vojenské jednotky.²⁵⁴

Během navazující soukromé části pohřebního obřadu, která následovala o několik týdnů později a konala se pouze za přítomnosti členů nejbližší rodiny, byly zpopelněné ostatky Bohuslava Laštovičky rozptýleny na louce pražského hřbitova na Malvazinkách.²⁵⁵ Rozloučení samozřejmě proběhlo i na parlamentní půdě, když na úvod společné schůze obou sněmoven FS konané 27. května 1981, uctili přítomní poslanci spolu s prezidentem republiky Gustávem Husákem povstáním památku Bohuslava Laštovičky i jeho zemřelé kolegyně Jany Gahurové.²⁵⁶ Na svého významného rodáka pamatovalo i

²⁵⁴ *Pohřeb soudruha B. Laštovičky*. Rudé právo č. 80, roč. LXI ze 4. dubna 1981.

²⁵⁵ Záznam rozhovoru s RNDr. Janem Laštovičkou, DrSc. z 26. října 2017.

²⁵⁶ Stenografický záznam parlamentní schůze konané 27. května 1981. Dostupné na stránkách PSP ČR zde: <http://www.psp.cz/eknih/1976fs/slsn/stenprot/021schuz/s021001.htm> (datum přistoupení 2. 12. 2017).

jeho město Pelhřimov, když mu čtyři roky poté 5. května 1985 na podnět Městského národního výboru v Pelhřimově na jeho rodném domě čp. 27 na tehdejším Mírovém (dnešním Masarykově) náměstí slavnostně odhalilo bronzovou pamětní desku s bustou, jejímž autorem byl akademický sochař Stanislav Zadražil.²⁵⁷

²⁵⁷ Výroba pamětní desky byla Stanislavu Zadražilovi zadána na žádost vedení tehdejšího Městského národního výboru (MěNV) v Pelhřimově. Finální cena bronzového odlitku byla autorem stanovena na 70 400 Kčs tehdejší měny. Samotná deska se dnes již na svém původním místě nenachází. Jak je pro porevoluční dobu po změně politických poměrů v listopadu 1989 vcelku příznačné, byla spolu s mnoha dalšími symboly, které by jakkoliv připomínaly význačné komunistické představitele tehdejšího režimu odstraněna, konkrétně v tomto případě se tak stalo v naprosté tichosti v srpnu roku 1990. Oficiálně byla deska z majetku MěNV Pelhřimov do sbírky Muzea Vysočiny v Pelhřimově převedena 8. 10. 1990 na základě hospodářské smlouvy č. 608/1990. V současné době se tak sejmutá deska nachází, respektive je polozapomenutá uložena, právě v depozitáři Muzea Vysočiny v Pelhřimově ve zdejší podsбірce umění – plastiky pod přírůstkovým číslem 36/1990. SOKA Pelhřimov, fond ONV Pelhřimov, inv. č. 3879, kart. č. 3263; Přípisy pracovníků Muzea Vysočiny z 21. 12. 2017, 3. 1. 2018 a 26. 1. 2018 – zvláštní dík autora náleží zdejší pracovníci Mgr. Zuzaně Trnkové; přípisy SOKA Pelhřimov ve věci autorovi z 26. 1. 2016 (Č.j.:MZA 1183/2017) a 20. 11. 2017 (Č.j.:MZA 10693/2017); Městská kronika Pelhřimova, Sepsané záznamy vážící se k událostem roku 1985. V nově zdigitalizované podobě a volně přístupné veřejnosti jsou pro všechny případné zájemce k dispozici na oficiálních internetových stránkách města Pelhřimov: http://www.mestopelhrimov.cz/html/files/kroniky/album_1984-1991/index.html (datum přístoupení 25. 11. 2017).

13 Závěr

Cílem této diplomové práce byl pokus o co nejkompletnější biografii významného představitele předlistopadového Československa Bohuslava Laštovičky za maximálního využití archivních pramenů. Fakt, že takto koncipovaná studie v našem historickém okruhu doposud chyběla a tudíž jsem neměl možnost kritického vymezení se vůči ní, tento předsevzatý úkol nečinilo nikterak snadnějším, ba právě naopak. Jak bylo již zmíněno v úvodu, studie je tvořena jednotlivými kapitolami, které popisují konkrétní časové úseky z života B. Laštovičky. Vzhledem k okolnostem Laštovičkova veřejného života bylo upřednostněno chronologické členění práce, byť se nabízelo např. členění tematické, v tomto případě asi méně přehledné.

V první části se podařilo zpracovat životní osudy Bohuslava Laštovičky od jeho narození až do konce roku 1936. Jeho školní léta související s častou změnou bydliště až k přijetí do Vojenské akademie v Hranicích na Moravě. Díky takřka kompletně zachovalým armádním archivním záznamům jsme mohli detailně zmapovat a popsat jeho několikaletou službu důstojníka československé armády i jeho odchod z armády v roce 1931, který souvisel s jeho komunistickým přesvědčením. V té době zahájil studium na ČVUT, to ale nedokončil, oženil se a začal se živit jako komunistický novinář v Rudém právu. Na základě záznamů z archivu ČVUT se nepodařilo dokladovat, že před ukončením studia absolvoval státní zkoušku, jak sám udával. Ani navzdory tomu ovšem tuto skutečnost nemůžeme zcela kategoricky vyloučit.

Po vypuknutí války ve Španělsku odjel do této země jako dobrovolník a stal se prvním velitelem Gottwaldovy protiletadlové baterie. V této části své práce jsem měl úlohu ulehčenou, protože se tématem bývalých interbrigadistů dlouhodobě zabývám. S primárním využitím archivních dokumentů jsem pro tuto část použil jako doprovod i četný dobový tisk a citované vzpomínky jeho zástupce a pozdějšího nástupce ve funkci velitele jednotky Ladislava Holdoše. Jako součást této kapitoly je rovněž zpracován vznik a geneze zmiňované protiletadlové baterie, v níž on sám hrál klíčovou roli. Více informací k ní bude možno doplnit až po úplném zpřístupnění příslušných ruských archivů, kde se od roku 1939 nachází i dochovaný deník této jednotky. V každém případě se jednalo o skutečně kvalitní a vysoce efektivní jednotku. Jako její první velitel měl na jejím fungování podstatný a nezpochybnitelný podíl, kladně hodnocen byl jak ze strany

nadřízených tak od svých podřízených. Španělská občanská válka vůbec tvoří klíčovou událost v Laštovičkově životě, která do značné míry ovlivnila i celý jeho další veřejný život, proto je jí v textu věnována náležitá pozornost.

Další kapitoly zpracovávají následující léta a je v nich mimo jiné zachycena jeho cestě zpět do Československa, návrat zpět k novinářině a také počátek ilegální stranické práci po oficiálním zákazu činnosti KSČ. Díky dochovaným záznamům z MZA jsme mohli podrobně popsat důvody jeho zatčení na počátku roku 1939 i jeho následný odchod do exilu ve Velké Británii. Zde se jako politický uprchlík podílel na stranické práci a po roce 1941 začal pracovat jako redaktor československé sekce rozhlasového vysílání z Londýna. V roce 1945 se zúčastnil jako přímý účastník moskevských jednání o budoucí vládě. Tuto svou účast krok po kroku, nicméně velice subjektivně, popsal v této práci také často citované knize jeho vzpomínek. Účast na politických jednáních v Moskvě tvoří další zlomové období Laštovičkova života.

Po návratu do osvobozené vlasti se stal nejprve šéfem poradců tehdejšího náměstka předsedy vlády Klementa Gottwalda a koncem května byl jmenován do funkce generálního ředitele Československého rozhlasu, který byl v klíčových třech letech do března 1948. Jaká byla úskalí spojená s touto vysokou pozicí i jaký byl jeho osobní podíl na únorových událostech i podrobnosti o úloze rozhlasu v těchto letech se podařilo zpracovat především díky dochovaným záznamům z Archivu Českého rozhlasu. Navzdory tomu, že byl doposud považován za méně známého účastníka únorových událostí v roce 1948, tak Laštovičkův aktivní podíl na nich, byl vzhledem k postu ředitele čs. rozhlasu extrémně důležitý pro následný vývoj.

V následné kapitole byly popsány události ohraničené léty 1948–1950, kdy zastával post velvyslance republiky v Moskvě. Díky archivním složkám deponovaným v Archivu ministerstva zahraničních věcí jsme mohli osvětlit poměry, které na našem zastupitelském úřadě v těch letech panovaly a také jakými konkrétními kroky se Bohuslav Laštovička negativně zapsal do chodu úřadu, a které se v konečném výsledku podílely i na jeho odvolání z této funkce. Po návratu zpět do vlasti byl jmenován náměstkem ministra obrany pro věci materiální a povýšen do generálské hodnosti. V této své vysoké funkci se tak nemalou měrou podílel nejen na přeměně čs. armády, ale především nastartoval její

přezbrojení a unifikaci výzbroje se sovětským spojencem. Detailně zpracován je v této části i jeho navazující „pád“ v důsledku honby na bývalé „španěláky“ v roce 1952, kdy byl přeřazen na referentskou pozici Hlavní správě těžby barevných kovů.

Doba částečného politického tání započatá na přelomu padesátých a šedesátých let a ukončená v srpnu 1968 je předmětem další kapitol. Bohuslav Laštovička, politickými procesy nijak fatálně nestigmatizován se pomalu šplhal zpět vzhůru. Pracoval jako šéfredaktor stranické *Nové mysli* a později se stal vedoucím mezinárodního oddělení ÚV KSČ. V roce 1964 byl zvolen poslancem a následně i předsedou NS a zároveň i členem předsednictva ÚV KSČ. Stanul na vrcholu svého politického života. Patřil ke křídlu prezidenta Antonína Novotného, jehož byl věrným spojencem a jeho pád předznamenal i rezignaci na předsednickou funkci v NS u Bohuslava Laštovičky, který byl vystřídán kandidátem reformních sil Josefem Smrkovským. S pomocí archivních záznamů především z Archivu Poslanecké sněmovny je popsána nejen osobní úloha Laštovičkova v reformním procesu, ale i činnost Národního shromáždění jako takového v průběhu více než dvou desetiletí od konce druhé světové války.

Závěrečná část pojednává o normalizačních osudech Bohuslava Laštovičky v letech 1969 až 1981. Ve třech po sobě jdoucích volebních obdobích byl zvolen poslancem nově ustanoveného Federálního shromáždění ČSSR, respektive jedné z jeho komor Sněmovny lidu. Byl zároveň i členem jeho předsednictva, v prvním a posledním volebním období i předsedou zahraničního výboru SL a nadále zůstával řadovým členem ÚV KSČ. Sužován těžkým chronickým onemocněním srdce zemřel nedlouho před koncem svého třetího funkčního období ve SL FS 30. března 1981 ve věku 76 let.

Takto stručně jsem se v několika bodech rozhodl v závěru své diplomové práce shrnout a zrekapitulovat životní osudy Bohuslava Laštovičky. Jeho příběh, do kterého se velice názorně promítají prakticky všechny zlomové okamžiky československých souvislostí dvacátého století, jsem se snažil postihnout v jeho komplexní celistvosti. Na mnohé otázky se v něm podařilo odpovědět. Navzdory maximální autorově snaze je ale poctivé přiznat, že dál některé otázky v Laštovičkově životě zůstávají. V souvislosti s jeho činností ve Španělsku jsou to, jak již bylo řečeno, detailnější informace o účinkování Gottwaldovy protiletadlové baterie. Dalším je již zmiňované Laštovičkově působení

v Moskvě. Jaký byl skutečný interes sovětského vedení, aby funkci zastával člověk, který strávil valnou část světové války ve Velké Británii a jak hodnotilo a posuzovalo jeho tamní činnost? S tím nepřímo souvisí i třetí bod a sice, nezodpovězená odpověď na otázku, co skutečně stálo za tím, že se Bohuslav Laštovička nestal v padesátých letech obětí politických procesů. Mohlo to být pouhé štěstí anebo ho mohl opravdu zachránit osobní vliv Klementa Gottwalda, či za tím mohlo být ještě něco jiného? Odpovědi na tyto vyřčené otázky spojuje, že by je mohlo poskytnout budoucím zájemcům jen důkladné a pečlivé studium v moskevských archivech. Dovolím si zde i malé osobní zamyšlení. Bohuslav Laštovička i přes svůj poměrně spleťtý životopis se západním angažmá přežil všechny tyto otřesy možná i díky své do značné míry komplikované osobnosti. Sám vlastně nikoho neohrožoval, a protože s řadou lidí nedokázal vycházet, tak nedošlo k vytvoření silných osobních vazeb, předznamenávajících v konečném důsledku v rámci konkrétních lidských ambicí i následný pád.

Stručně charakterizovat v závěru osobu Bohuslava Laštovičky ve světle všech zjištění není úkol nijak jednoduchý. Odlišné by bylo i kritické zhodnocení z „profesního“ hlediska, jinak je možno hodnotit ho jako vojáka, novináře, ředitele instituce, velvyslance anebo politika. Vždy totiž bude záležet na zorném poli a úhlu pohledu, z kterého budeme jeho konání hodnotit. Při tom je pokaždé možné uvést pro to či ono hledisko množství pádných argumentů. Ovlivnění jistě budeme každý i svým vlastním subjektivním náhledem na sledované historické období a jeho souvislosti. Jako člověka bychom ho mohli bezpochyby hodnotit jako osobně statečného a zásadového. Celý svůj život zasvětil myšlence, která jak poctivě a upřímně věřil, posune svět o kus dál a udělá ho spravedlivějším. Musel si jistě velice dobře uvědomovat, i vzhledem ke své práci ve dvou rehabilitačních komisích, že ne všechno co se ve jménu tohoto hnutí vykonalo, mohlo být vždy ospravedlnitelné. Navzdory tomu, že ho můžeme přiřadit spíše k tehdejším dogmatikům, nebyl žádným fanatikem. V šedesátých letech sice zprvu opatrně, ale přeci potvrdil svoji podporu reformnímu hnutí, a přestože abdikoval na svou předsednickou funkci, záhy po 21. srpnu patřil ke kritikům invaze vojsk varšavského paktu. Svůj tehdejší postoj pak později korigoval, což mu umožnilo projít prověrkami a setrvat nadále na půdě zákonodárního sboru. Kritizovat však dnešními očima toto jeho počínání by bylo zkreslující a zavádějící a já se do této kritické polemiky zde nechci pouštět. Ke konci života mu již navíc i velice rychle ubývalo sil. Přesto bych si dovilil zmínit jeden

konkrétní případ, který vystihuje mnohé - jeho přátelství s Ladislavem Holdošem. Přetrvalo navzdory tomu, že byl Holdoš v sedmdesátých letech veden jako státu nepřátelská osoba a jako tzv. pravicový oportunist a byl pod neustálým dohledem StB. Bohuslav Laštovička byl v té době poslancem Federálního shromáždění. Jejich vzájemné kontakty neustaly a přátelské pouto nebylo přerušeno.

Historie nás stále ve svém vnímání učí o své relativnosti a dobově podmíněných limitech. My ani při nejlepší vůli a snaze nemůžeme vždy znát všechny vnitřní motivy a pochody, které popisovanou osobu vedly v danou chvíli ke konkrétnímu jednání a činům. Především z tohoto důvodu bych si ani nijak nedovolil nárokovat si osobně na tomto místě právo na silné závěry a definitivní soud o jeho dějinném počínání.

14 Seznam pramenů a použité literatury:

Archivní prameny:

Archiv bezpečnostních složek (ABS), Praha

fond Ústředna Státní bezpečnosti

fond Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky

Archiv Českého rozhlasu (AČR), Praha

fond Osobní spisy zaměstnanců

Archiv Českého vysokého učení technického (ČVUT), Praha

fond Vysoká škola strojního a elektrotechnického inženýrství ČVUT (1920–1951)

Archivo General Militar de Avila

Archivo Histórico Provincial Albacete

Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Praha

fond Osobních spisů pracovníků (OSO, 1945–1992)

fond Všeobecná spisovna 1918–1939

fond Španělské konzuláty 1936–1937

fond Španělské konzuláty 1938–1939

Archiv Národního muzea (ANM), Praha

fond AMBROSOVÁ Libuše – Czech Refugee Trust Fund (1939–1945)

fond Novinářský fotoarchiv Práce a Národní politiky I – Osoby

fond Voska Emanuel Victor (1875–1960)

Archiv Poslanecké sněmovny (APS), Praha

fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění 1918–1992

Moravský zemský archiv (MZA), Brno

fond Zemský úřad Brno (1918–1945)

Národní archiv (NA), Praha

fond Archiv Syndikátu novinářů (ASYN)

fond Ministerstvo vnitra I – prezidium Praha

fond Ministerstvo vnitra Londýn

fond Policejní ředitelství Praha I – prezidium

fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva

fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1921–1930

fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1931–1940

fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1940

fond Policejní ředitelství Praha II - Zpravodajská ústředna při policejním ředitelství Praha

fond Svaz protifašistických bojovníků - ústřední výbor

fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 Komise – Praha

fond Zemský úřad Praha - Prezidium zemského úřadu v Praze

Rossijski gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii (RGASPI) - Российский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ, Moskva, fond 545. Intěrbrigady Respublikanskoj armiji Ispanii (Интербригады Республиканской армии Испании)

Státní oblastní archiv v Třeboni (SOA), Třeboň

fond Sbírká matrik Jihočeského kraje

Státní okresní archiv (SOkA), Pelhřimov

fond Okresní úřad Pelhřimov (1850–1945)

Státní okresní archiv (SOkA), Kroměříž

fond Okresní úřad Holešov (1850–1942)

fond Národní škola chlapecká Bystřice pod Hostýnem (1814–1957)

fond Gymnázium Holešov (1899–1956)

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv (VÚA-VHA), Praha

fond Českoslovenští interbrigadisté (1932–1945)

fond Ministerstvo národní obrany – Londýn

sbírka kvalifikačních listin a krátkých osobních spisů

sbírka Vojenských kmenových listů (1750–1910)

Literatura:

Joachim AMM: *Die Föderalversammlung der CSSR. Sozialistischer Parlamentarismus im unitarischen Föderalismus 1969–1989*. Westdeutsherverlag 2001,

Andrée BACHOUDOVÁ: *Franco, neboli o úspěchu průměrného člověka*. Levné knihy, Praha 2008,

Karel BARTOŠEK: *Les Aveux des archives. Prague-Paris-Prague 1948–1968*. Seuil 1996,

Karel BARTOŠEK: *Zpráva o putování v komunistických archivech. Praha – Paříž (1948–1968)*. Paseka, Praha-Litomyšl 2000,

Petr BEDNÁŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ: *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. Grada, 2011,

Antony BEEVOR: *Španělská občanská válka 1936–1939*. Pavel Dobrovský - BETA a Karel Ševčík, Praha - Plzeň 2004,

Gustav BEUER: *Berlin Or Prague?: The Germans of Czechoslovakia at the Cross-roads*. Einheit, Londýn 1944,

Jiří BÍLEK – Jaroslav LÁNÍK – Jan ŠACH: *Historie československé armády 6. Československá armáda v prvním poválečném desetiletí (květen 1945–květen 1955)*. MNO ČR, Praha 2006,

Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci. ÚSTR, Praha 2010,

Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,

Ken BRADLEY - Mike CHAPPELL: *International Brigades in Spain 1936–1939*. Osprey, London 1994,

Miroslav BOUČEK – Miloslav KLIMEŠ – Marta VARTÍKOVÁ: *Program revoluce: ke vzniku Košického vládního programu*. Svoboda, Praha 1975,

Jozef BYSTRICKÝ: *Československí červenoarmejci a interbrigadisti*. VPA KG, Bratislava 1982,

- Roman CÍLEK: *Krvavá předehra. Španělsko, 1936–1939: Občanská válka a zahraniční intervence*. Epocha, Praha 2004,
- Das Buch der Spanienflieger*. Hase & Koehler, Leipzig 1939,
- Jindřich DEJMEK: *Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha 2013,
- Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939*. Naše vojsko – SPB, Praha 1956,
- Ondřej FELCMAN: *Československý parlament na prahu Pražského jara: Národní shromáždění na cestě k reformě (1964–duben 1968)*. NLN, Praha 2015,
- Historický lexikon obcí ČR 1869–2005 1. díl. Český statistický úřad*, Praha 2006,
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu do současnosti*. LN, Praha 2007,
- Laco HOLDOŠ – Karel BARTOŠEK: *Svědék Husákova procesu vypovídá. Rozhovory Karla Bartoška s Ladislavem Holdošem o zážitcích z věznic a táborů pěti zemí, o komunistech bez moci a u moci, o Slovensku a o jiném...* Naše vojsko, Praha 1991,
- Otakar HROMÁDKO: *Jak se kalila voda. Výběr z kriminálních příběhů a úvah*. Epocha, Praha 2017,
- Zdeněk HUŇÁČEK – Jiří JOŽÁK – Vlastislav KROUPA – Jan STRÍBRNÝ: *Český antifašismus a odboj – slovníková příručka*. Naše vojsko, Praha 1988,
- Jiří CHALUPA: *Jak umírá diktatura. Pád Frankova režimu ve Španělsku*. Votobia 1997,
- Jiří CHALUPA: *Don Carlos a ti druzí – Karlistické války ve Španělsku v letech 1833–1939*. Epocha, Praha 2008,
- Austin JERSILD: *The Sino-Soviet Alliance*. The University of North Carolina Press 2014,
- Karel KAPLAN: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha, MF 1992,
- Karel KAPLAN: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, Barrister & Principal, 2001,
- Karel KAPLAN: *Kořeny československé reformy 1968*. Doplněk, Brno 2000,
- Karel KAPLAN: *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Barrister & Principal, Brno 2008,
- Karel KAPLAN: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968. Studie a dokumenty*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993,
- Karel KAPLAN: *Antonín Novotný. Vzestup a pád „lidového“ aparátčíka*. Barrister & Principal, Brno 2011,
- Karel KAPLAN: *Protistátní bezpečnost 1945–1948*, Plus, Praha, 2015,
- Marcel KAREŠ – Pavel KUČERA – Pavel MARJÁNEK – Šime OŠTRÍČ: *Československé a české hydroplány*. Kareš publications, Nalžovské Hory 2014,
- Vladimír KARLICKÝ: *Kronika bojů československých dělostřelců proti fašismu za svobodu našich národů. Datová příručka*. VHÚ ČSLA – Vojenské muzeum – oddělení Československé lidové armády, Praha, b.r. (před r. 1990),
- Kolektiv autorů: *Československé dějiny v datech*. Svoboda, Praha 1987,
- Kolektiv pracovníků Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ: *Dějiny KSČ v datech*. Svoboda, Praha 1984,
- Michal KOPEČEK: *Hledání ztraceného smyslu revoluce: Počátky marxistického revizionismu ve střední Evropě 1953–1960*. Argo 2008,
- Jan KUKLÍK: *Do poslední pence. Československo-britská jednání o majetkoprávních a finančních otázkách 1938–1982*. Karolinum, Praha 2007,
- Jan KUKLÍK a kol: *Dějiny československého práva 1945–1989*. Auditorium, Praha 2011,
- Bohuslav LAŠTOVIČKA: *V Londýně za války. Zápas o novou ČSR 1939–1945*. Svoboda, Praha 1978,

- Artur G. LONDON: *Španělsko, Španělsko....*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1963,
- Michal MACHÁČEK: *Gustáv Husák*. Vyšehrad, Praha 2017,
- Zdenko MARŠÁLEK – Emil VORÁČEK a kol.: *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017,
- Zdeněk MARTÍNEK a kol: *Pelhřimov (Dějiny českých měst)*. NLN, Praha 2014,
- Stanislav MOTL: *Peklo pod španělským nebem. Čechoslováci ve španělské občanské válce 1936–1939*. Rybka Publishers, Praha 2017,
- Jan NĚMEČEK – Helena NOVÁČKOVÁ – Ivan ŠTOVÍČEK – Miroslav TEJCHMAN: *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939–1945. Dokumenty. Díl 2., červenec 1943 – březen 1945*. Státní ústřední archiv, Praha 1999,
- George ORWELL: *Hold Katalánsku a Ohlédnutí za Španělskou válkou*. Odeon, Praha 1991,
- Miloslav PAJER: *Křídla pro vítězství a poválečnou obnovu. Českoslovenští letci u dopravních jednotek RAF a ve vojenském poválečném dopravním letectvu ČSR (1940–1950)*. Svět křídel, Cheb 2004,
- Ivo PEJČOCH: *Armády českých politiků: české polovojenské jednotky 1918–1945*. Svět křídel, Cheb 2009,
- Milada POLIŠENSKÁ: *Czechoslovak diplomacy and the Gulag 1945–1953*. Central European University Press 2015,
- Paul PRESTON: *The Spanish Civil War. Reaction, Revolution and Revenge*. Harper Parnennial, London 2006,
- Jiří RAJLICH: *Na nebi hrdého Albionu. Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945. 6. část (1945–1946)*. Svět křídel, Cheb 2005,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Jan Ferák a ti druzí – českoslovenští interbrigadisté, letci a letouny ve španělské občanské válce 1936–1939*. Svět křídel, Cheb 2012,
- Jacques RUPNIK: *Dějiny komunistické strany od počátku do převzetí moci*. Academia, Praha 2002,
- Miroslav ŠNAJDR: *Hořící Španělsko 1936. První vzdušný most, žoldáci a dobrovolníci*. Votobia, Olomouc 2001,
- Karel STRAKA – Tomáš KYKAL: *Historie československé armády 2. – Československá armáda v letech budování a stabilizace 1918–1932*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2013,
- Karel STRAKA: *Historie československé armády 3. – Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2007,
- Lubomír ŠTROUGAL: *Paměti a úvahy*. Epoque, Praha 2009,
- Hugh THOMAS: *The Spanish Civil War*. Penguin Books, London 2009,
- Vlastimil VÁVRA: *Na pomoc Španielskej republike 1936–1939*. FÚV ČSSPFB, Praha 1981, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. VHÚ Praha - VHÚ Bratislava – AVIS, Praha 2005,
- Za mír a svobodu*. Vydali českoslovenští dobrovolníci ve Španělsku, Barcelona 1937

Články a studie v časopisech a sbornících:

- Miloš ADAMŮ: *Československý zastupitelský úřad v Moskvě v letech 1945–1948*. Praha 2012. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav světových dějin 2012-5-30,

- Bedřich BIHELER: *Politika neintervence a mezinárodní solidarita se španělským lidem*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Bedřich BIHELER: *Hnutí solidarity v Československu*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Bedřich BIHELER: *Mezinárodní brigády*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Bedřich BIHELER: *S Gottwaldovou baterií na frontách Španělska*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Jaroslav BOUČEK: *Čs. interbrigadisté jako zdroj politických elit po roce 1945*. In. *Politické elity v Československu 1918–1948* (uspoř. Ivana Koutská a František Svátek). ÚSD AV ČR, Praha 1994,
- Jaroslav BOUČEK: *Osudy československých interbrigadistů po druhé světové válce*. In. *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017, s. 222–235,
- Radim GONDA: *Postoj československé státní moci k rekrutování dobrovolníků do mezinárodních brigád*. In. *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017, s. 155–195,
- Gottwaldova četa*. In. *Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939*. Naše vojsko – SPB, Praha 1956,
- „Gottwaldova baterie“. In. *Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939*. Naše vojsko – SPB, Praha 1956,
- Hana GRISOVÁ: „Barnabitská“ komise. *Její činnost a výsledky*. Olomouc 2011. Diplomová práce (Mgr.), Univerzita Palackého Olomouc, Filosofická fakulta, Katedra historie 2011-5-10,
- Oldřich HAKEN: *Tankisté*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Petr HUB: *Československá vojenská akademie a tradice vojenského školství v Hranicích na Moravě*. Historický obzor, 2002, 13 (3/4), s. 81–91,
- Eva JEŠUTOVÁ: *Budovatelský rozhlas 1945–1948*. In. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Český rozhlas, Praha 2003, s. 184–234,
- Miroslav KLÍR: *Doba a lidé - Karel Kreibich*. Příspěvky k dějinám KSČ, ročník VII, 1/1967, s. 81–102,
- Lukáš KORYCH: *Československý parlament 1945–1992*. Praha 2012. Disertační práce (JUDr.), Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin 2012-25-6,
- Ondřej KOUTEK: *Zahraniční odboj na vlnách BBC. Československé vysílání z Londýna 1939–1945*. Paměť a dějiny 1/2014, s. 30–44,
- Dr. František KRIEGEL: *Zdravotníci mezinárodních brigád*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- František KRUŽÍK: *Českoslovenští dobrovolníci v národně revoluční válce španělského lidu 1936-1939*. Historie a vojenství č. 4/1955,
- František KRUŽÍK: *KSČ a českoslovenští dobrovolníci v mezinárodních brigádách ve Španělsku*. Historie a vojenství č. 1/1961,

- František KRUŽÍK: *Odjezdy československých dobrovolníků do Španělska 1936–1938*. Příspěvky k dějinám KSČ č. 4/1967,
- František KRUŽÍK: *Solidarita s republikánským Španělskem a vznik mezinárodních brigád*. Historie a vojenství č. 3/1966,
- František KRUŽÍK: *Boj československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku 1936–1939*. In. *Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939*. Naše vojsko – SPB, Praha 1956,
- Jan KUKLÍK: *Uznání československé exilové vlády v letech 1940–1941*. Historický obzor, 6/1995, s. 265–271,
- Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Válka španělského lidu*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Petr LUKEŠ: *Čechoslováci praporu Dimitrov v bojích u Linares de Mora*. In. *70. výročí ukončení španělské občanské války*. Sborník Muzea dělnického hnutí 2/2009,
- David MAJTENYI: *Osobnost Osvalda Závodského se zvláštním zřetelem na jeho činnost ve Španělsku v letech 1936–1939*. Moderní dějiny roč. 24, 2016, č. 2, s. 183–220,
- David MAJTENYI: *Španělská občanská válka (1936–1939) v dokumentech Archivu Národního muzea*. Časopis Národního muzea. Řada historická 185 (3–4), s. 3–18,
- David MAJTENYI: „Španělák“ z Husákova procesu – Ladislav Holdoš (1911–1988). Moderní dějiny roč. 26, 2018, č. 2 (v přípravě),
- Zdenko MARŠÁLEK: *Historie jedné vzpoury. Horké léto 1940 v Cholmondeley*. Dějiny a současnost č. 7/2010, s. 18–22,
- Vladimír NÁLEVKA: *Českoslovenští dobrovolníci ve španělské občanské válce*. In. *70. výročí ukončení španělské občanské války*. Sborník Muzea dělnického hnutí 2/2009,
- Jiří NEDVĚD: *Dobrovolníci svobody, trockističtí agenti nebo žoldáci Kominterny? (Interbrigadisté českýma očima)*. In. *České, slovenské a československé dějiny 20. století*. Sborník z mezinárodní konference mladých vědeckých pracovníků. Univerzita Hradec Králové, 7.–8. 3. 2007. Oftis, Ústí nad Orlicí, 2007,
- Jiří NEDVĚD: „Verbování“ československých příslušníků do mezinárodních brigád a jejich cesty do Španělska. Historie a vojenství 3/2016, s. 4–19,
- Jiří PLACHÝ: *Vzbouřenci z Cholmondeley 1. část*. Historie a vojenství 3/2016, s. 19–38,
- Jiří PLACHÝ: *Vzbouřenci z Cholmondeley 2. část*. Historie a vojenství 4/2016 s. 20–57,
- Josef PROST: *Bojová cesta Dimitrovova praporu*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
- Quinto. In. *Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939*. Naše vojsko – SPB, Praha 1956,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Legenda o republikánském leteckém esu Janu Ferákovi 1. část*. Historie a Vojenství, 1/2008, s. 4–34,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Legenda o republikánském leteckém esu Janu Ferákovi 2. část*. Historie a Vojenství, 2/2008, s. 4–31,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Export a využití československé letecké výzbroje v občanské válce ve Španělsku 1936–1939 1. část*. Historie a Vojenství 1/2012, s. 4–35,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Export a využití československé letecké výzbroje v občanské válce ve Španělsku 1936–1939 2. část*. Historie a Vojenství 2/2012, s. 4–29,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Leutnant Hans Sobotka aneb český letec sestřelen nad Bilbaem?* Historie a Vojenství 1/2013, s. 86–97,
- Jiří RAJLICH – David MAJTENYI: *Španělská stopa generála Josefa Pavla*. Historie a Vojenství 3/2016 s. 39–72,

Miloslav RANSDORF: *Průměrní lidé v roli diktátorů. Franco a Salazar*. In. 70. výročí ukončení španělské občanské války. Sborník Muzea dělnického hnutí 2/2009,
Eugen ŠTERN: *Poľná dělostřelecká batéria Karla Liebknechta*. In. *Bojovali jsme ve Španělsku. Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1956,
Vojtěch ŠUSTEK: *Státní rada v Londýně v letech 1940–1941*. In. Sborník archivních prací 2/1994, Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha 1994, s. 239–333,
Jan VAJSKEBR: *První zatýkácí akce německých bezpečnostních složek v Protektorátu Čechy a Morava (tzv. Aktion Gitter)*. In *Okupace, kolaborace, retribuce*. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 2010, s. 17–23,
Jan VODIČKA: *Úvodem*. In. *Dobrovolníci svobody. O boji československých dobrovolníků proti fašismu ve Španělsku v letech 1936–1939*. Naše vojsko – SPB, Praha 1956,
Emil VORÁČEK: *Sovětský svaz, Kominternu a první období španělské občanské války*. In *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*. HÚ AV ČR, Praha 2017, s. 77–127

Dobová publicistika:

Gusta FUČÍKOVÁ: *Julius Fučík za mobilizace 1938*. Novinář '75, roč. XXVII, číslo 5–6 (květen–červen), s. 57–59,
Gottwaldova baterie mezi prvními. Rudé právo č. 86 z 11. dubna 1937,
Jenom krátká paměť? Mladá fronta z 25. června 1968,
Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Bilance jednoho roku*. Rudé právo č. 25 z 30. ledna 1938,
TÝŽ: *Španělské perspektivy*. Rudé právo č. 151 z 29. června 1938, TÝŽ: *Jak stavět protiletectvé kryty*. Rudé právo č. 226 z 25. září 1938,
TÝŽ: *Naše přednosti oproti Hitlerově armádě. Taktické možnosti, které si Hitlerova armáda nemůže dovolit*. Rudé právo č. 229 z 29. září 1938,
TÝŽ: *Účinky leteckého bombardování*. Rudé právo č. 230 z 30. září 1938,
TÝŽ: *Silnější než pevnosti z betonu*. Rudé právo č. 239 z 11. října 1938,
TÝŽ: *Program našeho rozhlasu*. náš rozhlas ročník XII, č. 25 z roku 1945,
TÝŽ: *Co potřebuje náš rozhlas*. náš rozhlas ročník XIII, č. 12 z roku 1946,
TÝŽ: *Vzpomínka na Španělsko*. Mladá fronta z 19. listopadu 1956,
TÝŽ: *Odkaz občanské války ve Španělsku*. Hlas revoluce roč. 25 ze 17. července 1971, s. 1 a 3,
TÝŽ: *Příklad solidarity – Interbrigády*. Hlas revoluce roč. 30 z 23. října 1976, s. 1–2,
Nad celým Španělskem bezoblačno... - rozhovor s předsedou zahraničního výboru SL FS Bohuslavem Laštovičkou, Voják č. 15/1971, s. 5,
Naši ve Španělsku. Čsl. baterie jde na frontu. Rudé právo č. 40 z 26. února 1937,
Naši ve Španělsku. Baterie Gottwald. Rudé právo č. 103 z 1. května 1937,
Nový předseda NS Bohuslav Laštovička. Zemědělské noviny z 24. června 1964,
Osobnosti – Bohuslav Laštovička. Lidová demokracie z 24. června 1964,
Pekelná čtvrt hodina. Chtěli zničit Gottwaldovce a přepočítali se. Rudé právo č. 198 z 25. srpna 1937,
Pohřeb soudruha B. Laštovičky. Rudé právo č. 80, ročník LXI ze 4. dubna 1981,
První dny Gottwaldovy baterie na frontě. Rudé právo č. 69 z 21. března 1937,
Sedm našich redaktorů rukovalo! Soudr. B. Laštovička se hlásil dobrovolně. Rudé právo č. 226 z 25. září 1938,
Socialisté vedle komunistů u děl Gottwaldovy baterie. Rudé právo č. 61 z 12. března 1937,
Jan ŠVERMA: *Gottwaldova baterie*. Rudé právo č. 57 ze 7. března 1937,

Ve dvou dnech čs. baterie sestřelila 3 letadla. Rudé právo č. 54 ze 4. března 1937,
Velitel Gottwaldovy baterie, soudruh Laštovička opět v Praze. Rudé právo č. 149 z 26. března 1938,
Vyznání rudého dělostřelce. Obrana lidu ze 7. listopadu 1970,
Zemřel B. Laštovička. Svoboda č. 77, roč. XC z 1. dubna 1981,
Zemřel soudruh B. Laštovička. Práce č. 77, roč. XXXVII z 1. dubna 1981,
Zemřel soudruh B. Laštovička. Rudé právo č. 77, roč. LXXI z 1. dubna 1981

Rukopisy a tiskem nevydané práce:

Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ: *Českoslovenští interbrigadisté. Pokus o celkový přehled.* Karlovy Vary 1975 (uloženo NA Praha),
Bohuslav LAŠTOVIČKA: *Vyprávění o válce ve Španělsku a španělské medailonky.* Praha nedatováno (uloženo VÚA-VHA Praha),
František KRUŽÍK: *Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939.* Praha 1965 (uloženo VHÚ Praha),
Kateřina NEKVASILOVÁ: *Seznam československých interbrigadistů 1936–1939.* Praha 1996 (uloženo VHÚ Praha)

Internetové zdroje:

<http://digi.ceskearchivy.cz/cs/11111/52> (datum přístoupení 12. 9. 2017),
<https://vojenskaakademiehranice.ic.cz/akademie.html> (datum přístoupení 12. 9. 2017),
<http://www.vhu.cz/exhibit/vojenska-akademie-v-hranicich-na-morave-1938/> (datum přístoupení 14. 9. 2017),
http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BIHELLER_Bedrich_11.11.1908-15.8.1972 (datum přístoupení 9. 10. 2017),
https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_Laštovička (datum přístoupení 5. 11. 2017),
<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/022schuz/s022001.htm> (datum přístoupení 9. 11. 2017),
<http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/usneseni/u0001.htm> (datum přístoupení 2. 12. 2017),
<http://www.psp.cz/eknih/1976fs/slsn/stenprot/021schuz/s021001.htm> (datum přístoupení 2. 12. 2017),
<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/011schuz/s011013.htm> (datum přístoupení 2. 5. 2018),
http://www.mestopelhrimov.cz/html/files/kroniky/album_1984-1991/index.html (datum přístoupení 25. 11. 2017)

Rozhovory s pamětníky:

RNDr. Jan Laštovička, DrSc., rozhovor proběhl v budově Ústavu fyziky atmosféry AV ČR v Praze na Spořilově 26. října 2017

Obrazová příloha

Kniha										narozených.			350
Číslo bezné	Rok, měsíc a den		Jméno křtěného	Jméno pokřtěného	Křtící	Místní	Místo, číslo domu, okresní hejtmanství, kraj	Bábo	Jméno a příjmení otců, jejich státní občianství, čili název	Otec	Matka	Kmotrové	Jméno, příjmení a stav
	narození	řítu											
1905	29. dubna	1905	Bohuslav	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička
1905	29. dubna	1905	Bohuslav	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička	Laštovička

Obrázek 1: Kniha narozených – Bohuslav Laštovička 29. dubna 1905. (SOA Třeboň)

Popisná kniha narozených, zemřelých, sňatků, rozvodů, křtění, mzdění, svatby, pohřbů, vstupu a výstupu z domova, vstupu												
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Obrázek 2: Popisný arch ke sčítání lidu z roku 1910 v Bystřici pod Hostýnem. (SOKA Kroměříž)

Čistopis kvalifikační listiny.
Část I.

Laštovička Bohuslav

(2) poručík od 1. IX. 1924.

(3) narozen: 29. dubna 1905, Pelhřimov, okr. Pelhřimov, Cechy

(4) dom. příslušnost: Pěchovice, okr. Nové Město n. M., Morava

(5) národnost: česká

(6) náboženství: říms. kat.

(7) do jmenování důstojníkem absolvoval: reálku s maturitou v r. 1922 a vyuč. jar. českým
2 roční vojenskou akademii v Hranicích v r. 1924.

(8) koná činnou službu v čs. armádě: od 29. září 1922

(9) odveden: dne 28. srpna 1922 dobrovolně u doplň. okr. vel. v Praze

(10) nesplněné závazky k dalšímu konání činné služby: povinen za každé rok rhávený ve voj. akademii
sloužil 3 léta přes zákonnou přes službu, dobu službenou ve voj. akad. v Hranicích, Pelhřimov

(11) školy a kursy, jež absolvoval po jmenování důstojníkem: del. aplikační škola v Olomouci 1924/1925.

(13) Číselný přehled služební doby.

Rok	Skutečná služební doba			Doba započítatelná nad skutečnou služební dobu			Nezapočítatelná doba			Součet		
	r	m	d	r	m	d	r	m	d	r	m	d
1925	3									3		
19												
19												
19												
19												
19												

(14) Osobní a rodinné poměry.

1925 volodný

(15) Záznamy o způsobilosti pro určitá velitelství, úřady a funkce.

(16) Znalost jazyků (kromě služebního) a míra znalosti ve slově a písmě.

1925 francouzsky ve slově i písmě ovládně.

Tiskárna MNO, č. 219 (pro čas. záznamy)

Obrázek 3: Titulní strana tzv. kvalifikační listiny důstojníka čs. armády. (VÚA-VHA)

Vysoká škola (univerzita) *186* Příjímá - 4. kl. 1922
Žádá za osvobození od školného
Platí školné.

NACIONALE
řádného posluchače českého vysokého učení technického v Praze.

Tracník

Jméno a příjmení	Bohuslav Laštovička
Místo, země a rok narození	Pelčimov, Čechy, 1905 - 29. dubna
Vyznání	bez vyznání
Národnost	česká
Obec, kde posluchač má nyní právo domovské	Petrovice - okr. Nové Město na Moravě
Obydlí posluchačovo (každá změna jeho budí do 3 dnů děkanátu oznámena)	Praha - Podolí - Na dolinách
Jméno, stav a obydlí otce	František Kartouška, dřevník, Podolí - Na dolinách
Jméno, stav a obydlí poručíkov	
Ložská (vůbec poslední) studia, ročník	2. třída st. reálky v Rakovníku 27. 1922.
Zaměstnání od posledních studií (na čas přerušených)	Studium na V. akademii v Praze, v ústavu st. kurned a služba aktivního důstojníka v 23. armádě až do 1. dubna 1923 -
Je-li k vojsku odveden a vyhoví-li již činné službě vojenské, anebo kdy má ji nastoupiti	vyhoví
Používá-li studijních úlev	

Seznam předmětů, do nichž se studující dává zapsati.

Předměty	Jméno vyučujícího	Prospěch		Datum vysvědčení prospěchového	Poznamenání
		z nauky	ze cvičení		
Matematika, I. část	Dr. Ráde	velmi dobře	velmi dobře	14. 5. 1920	
Matematika, II. část	Dr. Ráde	dobře	dobře	19. 6. 1920	
Descriptivní Geometrie	Dr. Komarov	dobře	dobře	25. 8. 20.	
Fyzika technická	Dr. Melnik	dobře	dobře	15. 11. 22.	
Úvod do st. inženýrství a st. výstavby	Ing. F. P. P. P.	dobře	dobře	26. 3. 21.	
Mechanika technická I. část	Dr. Felber	dobře	dobře	26. 11. 22.	
Praktické metody počtu	Dr. Hruška	dobře	dobře	16. 6. 20.	
Praktická cvičení v mech. dílně	Ing. Hruška a Dr. P. P.	dobře	dobře		

Zápisy rektorátní pokladny a kanceláře děkanové o zaplacení poplatků, pokud se týče o osvobození od školného:

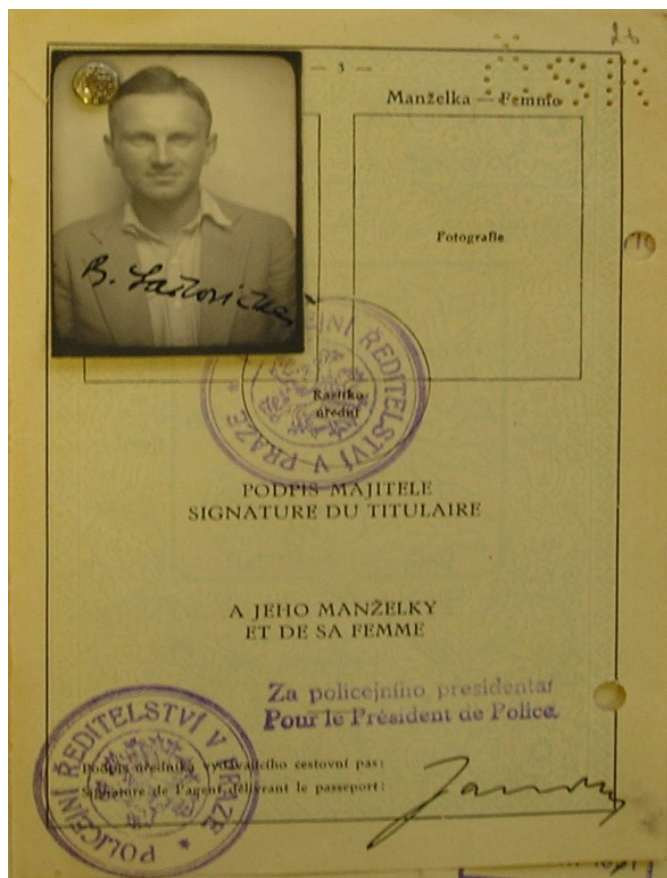
Skolné { za I. běh 192	v částce . . .	Kč	h
za II. běh 192	" . . .	Kč	h
Taxa immatrikulační v částce . . .	" . . .	Kč	h
Kolek immatrikulační v částce . . .	" . . .	Kč	h
Legitimace . . .	" . . .	Kč	h
Pojistné . . .	" . . .	Kč	h
Dary . . .	" . . .	Kč	h

OSVOBOZEN
NA ROK 192
OD CELÉHO ŠKOLNÉHO

Razítko pokladny

Podpis pokladníka:

Obrázek 4: Katalogový záznam studenta Bohuslava Laštovičky z 1. ročníku studia. (Archiv ČVUT)

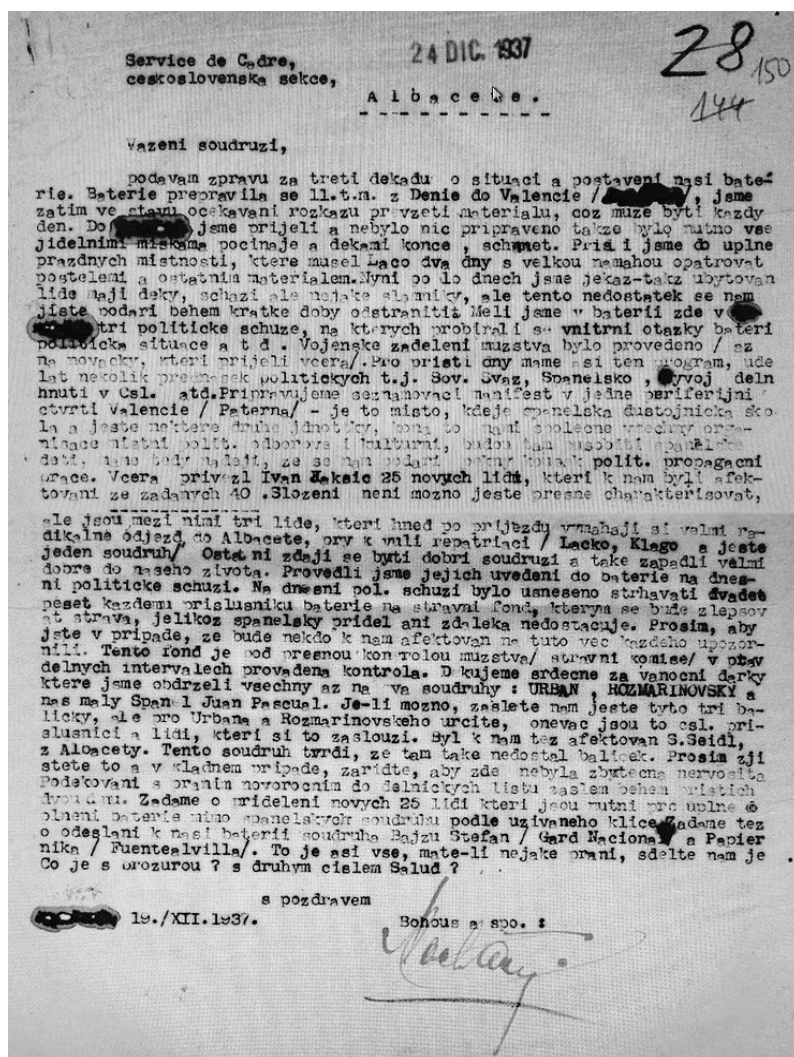
Obrázek 5: Stránka z cestovního pasu, na který odcestoval do Španělska. (NA)

Obrázek 6: Ve Španělsku...(rodinný archiv)

Obrázek 7: Tamtéž (rodinný archiv)

Obrázek 8: Unikátní zachovaná zpráva o své činnosti, kterou 19. 12. 1937 zaslalo velitelství Gottwaldovy baterie československé sekci kádrového oddělení mezinárodních brigád v Albacete. (RGSPi)

Obrázek 9: Bohuslav Laštovička (uprostřed) spolu se dobrovolníky, kteří byli navrženi k povýšení na důstojníky. (rodinný archiv)

Obrázek 10: Plakát vyzívající k účasti na veřejné schůzi KSČ v Jablonci nad Nisou 15. 10. 1937. Komunističtí funkcionáři Gustav Beuer, Jan Šverma a Jan Vodička na ní budou referovat o své cestě do Španělska, kde se mimo jiné setkali i s příslušníky Gottwaldovy protiletadlové baterie. (ANM)

B. Laštovička, býv. velitel Gottwaldovy protiletdecké baterie ve Španělsku:

Jak stavět protiletdecké kryty

Španělské zkušenosti ukázaly, že letecká válka prodlužuje frontu do hlubokého zázemí. Správný chod zázemí je pro válku stejně důležitý, jako bezvadná práce armády. Proto chránit se před zbytečnými ztrátami v zázemí je státním a veřejným zájmem, zájmem vítězného vedení boje. Je tedy nezbytno přikročit ihned k zdokonalení bezpečnostních opatření proti následkům leteckého bombardování.

Použijme zkušenosti španělské války, které jsou opravdu bohaté. Tyto zkušenosti učí, že bombardování může být velmi značně zneškodněno, pokud jde o oběti na životech, již tenkrát, když jsou provedena alespoň nouzová opatření.

Takovými opatřeními jsou zákopy a podzemní kryty, které mohou být vykopány za pár hodin, zejména v menších městech a vesnicích. Nečekejte a dejte se ihned do práce. Při kopání ochranných zákopů řiďte se těmito pravidly: Pokud to poměry dovolí, dělejte jich více a jen tak široké, abyste se jimi prošli. Lze-li dělat úzké a krátké zákopy jen pro několik osob, tím lépe. Změňuje se pravidelnost ztrát při zásahu. Čím hlubší, tím lepší. Pod 2 metry nechoďte. Zákop vykopete nejméně 10–15 kroků od stavby, aby nebyl zaválen zdivem. Kde je pro to příhodný terén, vykopete si hromadný podzemní kryt — jeskyni. Je-li možno, kopejte do strání, uchráníte se spodní vody. Aby kryt byl bezpečný, musí mít strop alespoň pětimetrovou vrstvu země a jeskyni vyztužíte ještě po hornicku podpěrnými trámy, stropními trámy a dřevěním. Do úkrytu musí vést nejméně dva vchody, je-li jich více, tím lépe. Chodby ovšem musí být vedeny tak, aby vás nezasáhly kusy bomby, která se roztrhne před krytem, a aby nebyly zaváleny. Takový již značně bezpečný kryt máme hotový za několik dní. Může se dělat pro 50–100 lidí.

Kopáte-li si hromadný zákop, tedy jej kopejte klíkatě, aby eventuálním zásahem nebyli postiženi všichni v zákopu přítomní. Nad zákop můžete navrstvit vrstvy travers, kamení a hlíny. Taková kombinovaná dvoumetrová vrstva (je-li silnější, tím lépe) vás již také chrání před bombami. Východ potom uděláte nejméně dvoustranný, zahnutými chodbami, aby bomba, která může projít stropním otvorem, vás neohrozila.

Zabezpečit se musí každý sám. Nečekejte až na veřejné kryty. Ty mají být pro případ, že vás nálet zastihne mimo obydlí. Pokud není nutno, nepoužívejte sklepy pod domy. A když, pak musí být velmi důkladně vyztuženy a vyřešena zejména otázka východů a zajištění před zásahy.

Ve velkých městech, i v Praze, lze na mnoha a mnoha místech provést taková opatření, o kterých je psáno shora. V parcích, na zahradách, na volných prostranstvích, na větších dvorech. Avšak na mnoha místech pro velkou hustotu obyvatelstva a málo vhodného prostoru nelze provést taková nouzová opatření v dostatečném rozsahu. Tu musí být bezpečnostní systém doplněn sítí betonových podzemních krytů uličních, které pojmu asi 1000 lidí, s dostatečným množstvím bezpečných vchodů a východů. Jednotlivé radnice by měly ihned přikročit k zjištění, co lze přenechat soukromé péči a co je třeba učinit ihned z prostředků veřejných a státních. Zejména hlavní město a průmyslová centra musí být urychleně a dostatečně zabezpečena, aby nebylo nutné stěhování na venkov, které by mělo za následek zbytečné vázání dopravních prostředků.

Pro zabezpečení proti náletům je třeba, aby se dali všichni do práce, dobrovolně, nechtě nikomu není za těžko vzít krumpáč a lopatu. Během týdne můžeme být všichni úplně bezpeční.

B. Laštovička, býv. velitel Gottwaldovy protiletdecké baterie ve Španělsku:

Účinky leteckého bombardování

Jako každá moderní zbraň, i bombardovací letectvo má co do účinku výsledky velmi rozdílné. Možné účinky jsou ovšem strážné. Skutečně však záleží na celé řadě činitelů a bývali častokrát výsledky může mít bombardování, viděli jsme ve Španělsku. Na naší polici dopadlo sta a sta bomb, avšak během celého roku neměli jsme ani jednoho zabitého nebo jen raněného. Ztráty, které jsme utrpěli, byly minimální. To dokazuje, že zasáhnout cíl je už samo o sobě pro letce velmi těžké, zvláště když jsou nuceni bombardovat z velkých výšek. Neboť pak ani nejdokonalejší aparát nevyloučí vliv vzdušných proudů, které v různých vrstvách korigují let bomby dostatečně tak, aby nedošlo k cíli. Proto v bitevním pásmu, kde je dostatečná ochrana protiletického dělostřelce, který doveze zatlačit bombardovací letectvo do velkých výšek, postadí častokrát i pouhé kryty před povrchovými účinky bomb v zákopech, a dokonce i mělkých, jak jsme se o tom přesvědčili ve Španělsku, aby již bylo vyloučeno velké procento ztrát. Za takových okolností se pak pro péchu stává mnohem obávanější zbraň než letectvo, protivníkově dělostřelce.

V obydlích městech, zvláště velkých, je ovšem situace poněkud jiná. Protiletická obrana může zabránit, aby podobně jako v bitevním pásmu nemožila zasažení vojensky důležitých cílů. Nemůže však zaručit a úplně zabránit tomu, aby bomby nepadly do jejich okolí, t. j. na civilní obyvatelstvo. Viděli jsme, že němečtí letci častokrát, když byli v nesmírné shodě bomby protě i na místa, nad nimiž se právě nacházeli.

Častokrát také jen ze vzteku a ze maty, že nemohou bombardovat vyhlášené cíle, mäsakovali vteřeteli letci ve Španělsku docela náhodně vybrané vesničky a menší městečka, které nepřetstavovaly prázdňové vojenské objekty.

Proto je třeba, aby civilní obyvatelstvo, jak velkých měst tak i malých a vesnic, bylo připraveno na všechny eventuality. Chránit se lze velmi účinně. Mnohá španělská města a vesnice přešla těžká bombardování bez jediné oběti na živote. To záviselo od toho, jak svědomitě vzali obyvatelé příslušného místa do rukou vše svého zabezpečení proti náletům. Tam, kde přilá se spoili, že jsou mimo nebezpečí, došli se největších ztrát. Obdíl mohou jít do tisíců, nebo není ani jediné. Při zabezpečování se nelze však čekat na veřejná opatření, je třeba sáhnout k svépomoci všech občanů, vše neodkládat, zabezpečovat se neprodleně a kryty stále zdokonalovat.

Vedle krytů, protiletického dělostřelce a letectva má civilní obyvatelstvo ještě i jiné pomocníky v zabezpečení proti náletům. Byly dlouhé dny, kdy Madrid, Valencia, Barcelona byly uchráněny téměř úplně od náletů. Tak tomu bylo, když se odehrávaly velké boje na frontách. Neptimou ochrannu civilnímu obyvatelstvu přináší aktivita vlastní armády, která vás všechny stly nepříteli a pouť je k sobě. Bombardování silně (automobilových kolon), křižovatek, nádraží, mostů, železnic, letišť, zásobovacích základů atd. nabývá pak pro nepříteli rozhodující význam.

Aktivita na frontách je však stále podmíněna stavem průmyslu, jeho nerušeným chodem, hospodářstvím země, dostatečným zásobením armády zbraňmi a všemi potřebami. Zejména-li tedy nepříteli, aby v naší chas do pravidelného chodu zázemí, tím, že uchráníme výrobu a sami sebe, ochráníme se dvojnásob. Naše armáda pak bude moci tím spíše upoutat stly nepříteli natolik, že nebezpečí náletů zmenší se na nejmenší míru.

Nechť každý občan je si vědom, že není osobou soukromou, nýbrž nezbytnou součástí společného stroje, že je povinen uchránit co nejlépe svou pracovní sílu před zbytečnou ztrátou. Pak můžeme chladnokrevně hledět vtrhne nebezpečí náletů. Zkušenosti ze Španělska ukázaly, že účinky bombardování mohou být úplně (až na materiální ztráty) zneškodněny. Při eventuální srážce a Třetí říši je zvláště ještě postihující okolností fakt, že většina německých letců nemá opravdového zájmu na výbojně válce. I mezi pečlivě a zvláště vybranými letci pro Francie se našli přeběhlci. Podeptem-li všechny příznivé okolnosti náletyými ochrannými opatřeními, můžeme být klidni.

GENERAL SYROVÝ VEDE NOVÉ MINISTERSTVO

Nejvyšší hospodářský úřad

Mimofádně nebezpečí, v němž se republika ocitla, vynutilo si nejen prohlášení mobilizace, ale vláda postupně a předem zabezpečuje se v každém směru pro případ války.

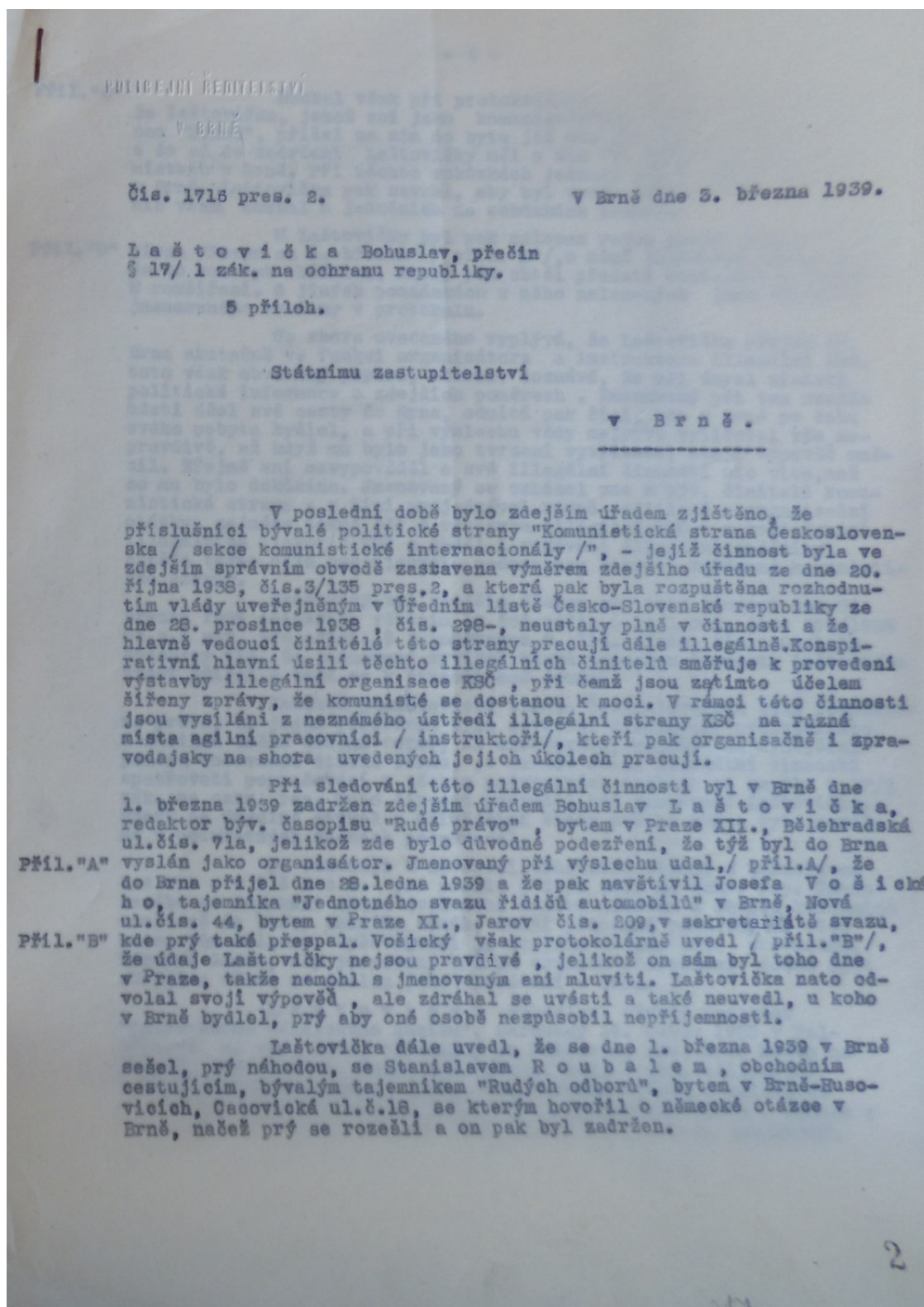
V tom smyslu byl zřízen jako zvláštní ministerstvo „Nejvyšší úřad hospodářský v ČSR“, jehož vedením byl 28. září prezidentem republiky drem Edv. Benešem pověřen sám generál Syrový. Už tímto jmenováním byl zdůrazněn úkol nového ministerstva: zabezpečení zásobování vojska i civilního obyvatelstva a normálního chodu hospodářského života.

hřává pouze armáda, která má za sebou zabezpečení normálního chodu výroby i spotřeby celého národohospodářského života země.

Je důležité, že do kompetence NÚH spadá také stanovení cen na potraviny a všechny potřeby denního života.

Hospodářský kontakt mezi armádou a ostatním obyvatelstvem, nad jehož nepřetržitým chodem bude NÚH hlídat i všechny záležitosti kontrolovat a napravovat, máte a musí vésti ke zvýšení obranné schopnosti republiky. Mezi armádou a obyvatelstvem je

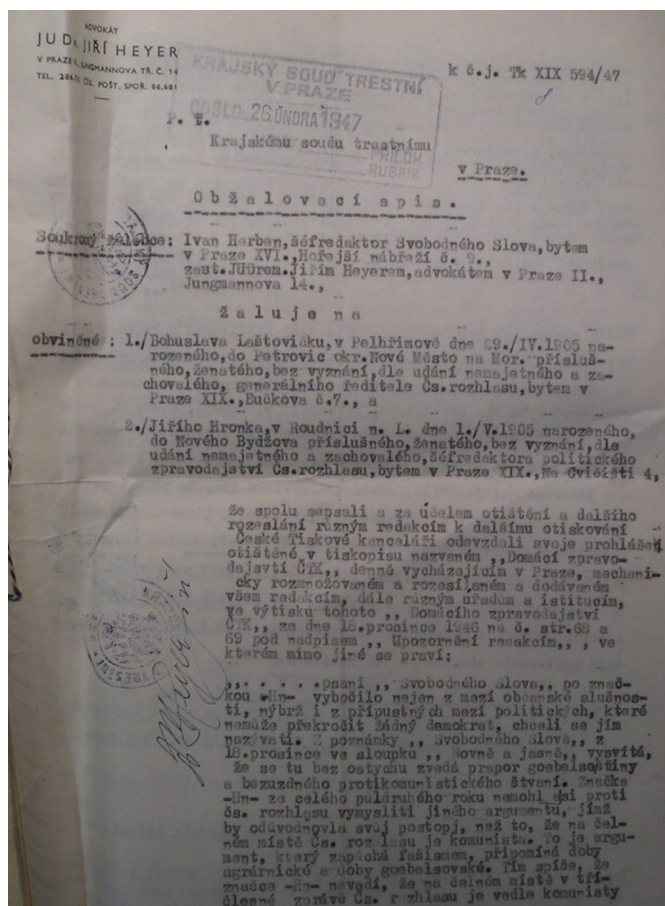
Obrazky 11a, 11b: Dva z článků Bohuslava Laštovičky v RP ze září 1938.

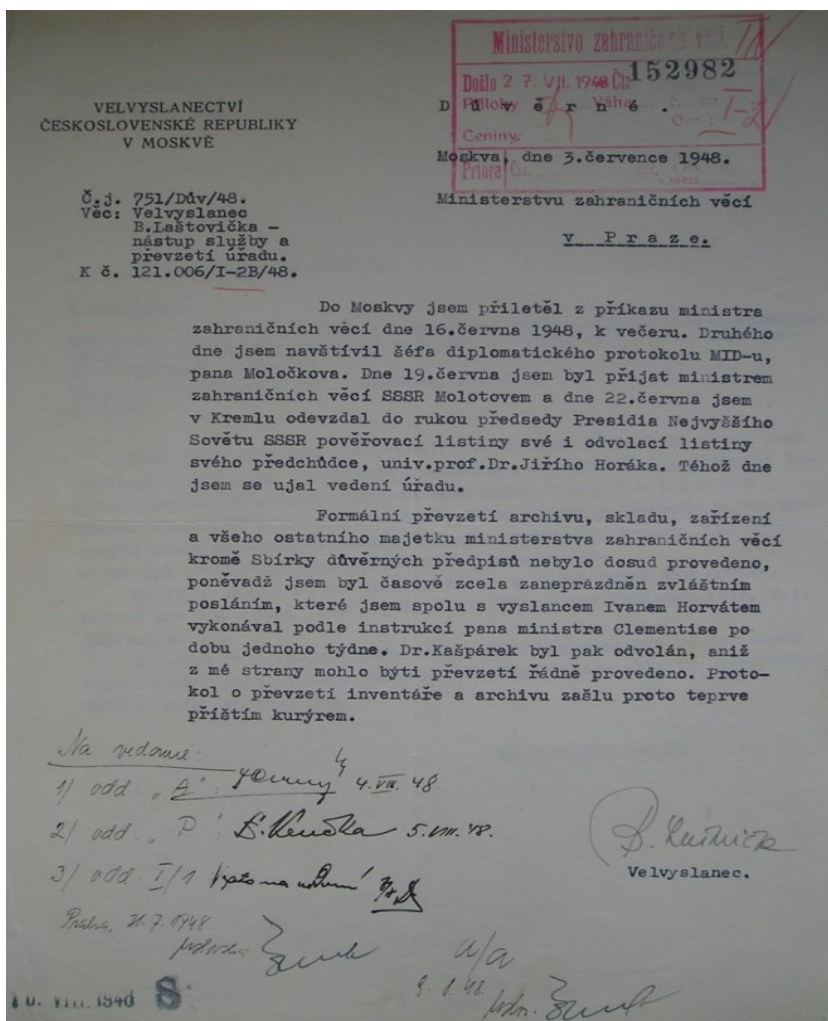
Obrázek 12: První stránka ze zprávy o jeho zadržení v Brně 3. března 1939. (MZA)

Obrázek 13: Generálním ředitelem Československého rozhlasu 1945–1948 (AČR)

Obrázek 14: Úvodní strana žaloby na vedoucí pracovníky čs. rozhlasu. (AČR)

Obrázek 15: Zpráva o převzetí zastupitelského úřadu v Moskvě. (AMZV)

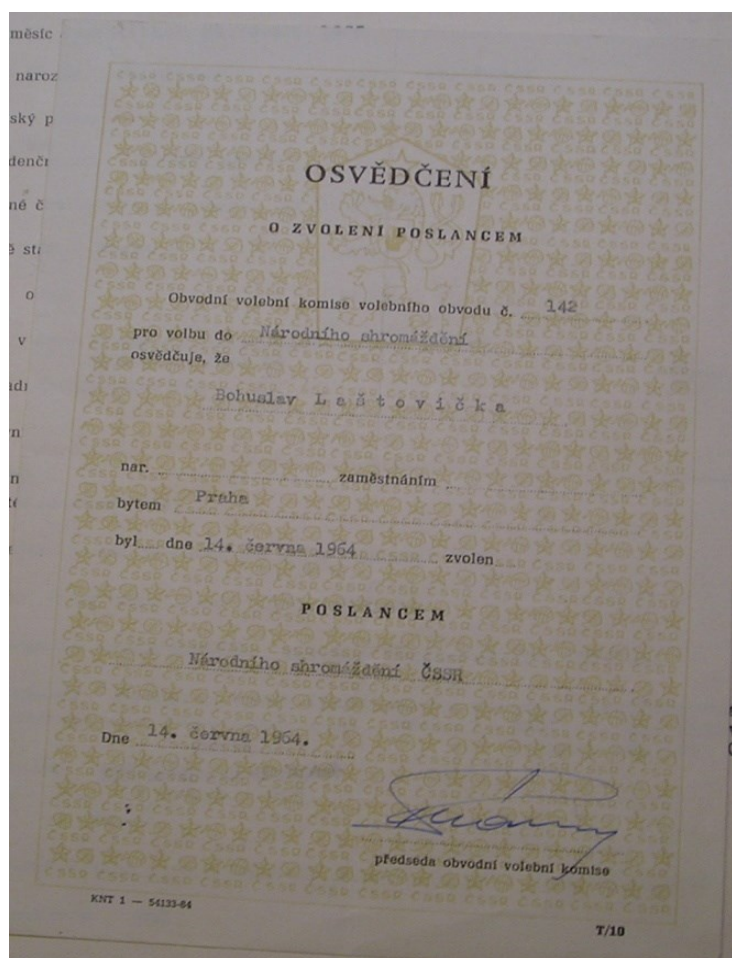
Obrázek 16: Bohuslav Laštovička předává pověřovací listiny do rukou předsedy prezidia Nejvyššího sovětu SSSR Nikolaje M. Švernika. (ANM)

Obrázek 17: Ve chvílích odpočinku. (rodinný archiv)

Obrázek 18: Generálem čs. lidové armády. (rodinný archiv)

Obrázek 19: Osvědčení o zvolení poslancem NS. (APS)

Obrázek 20: Předsedou NS 1964–1968. (rodinný archiv)

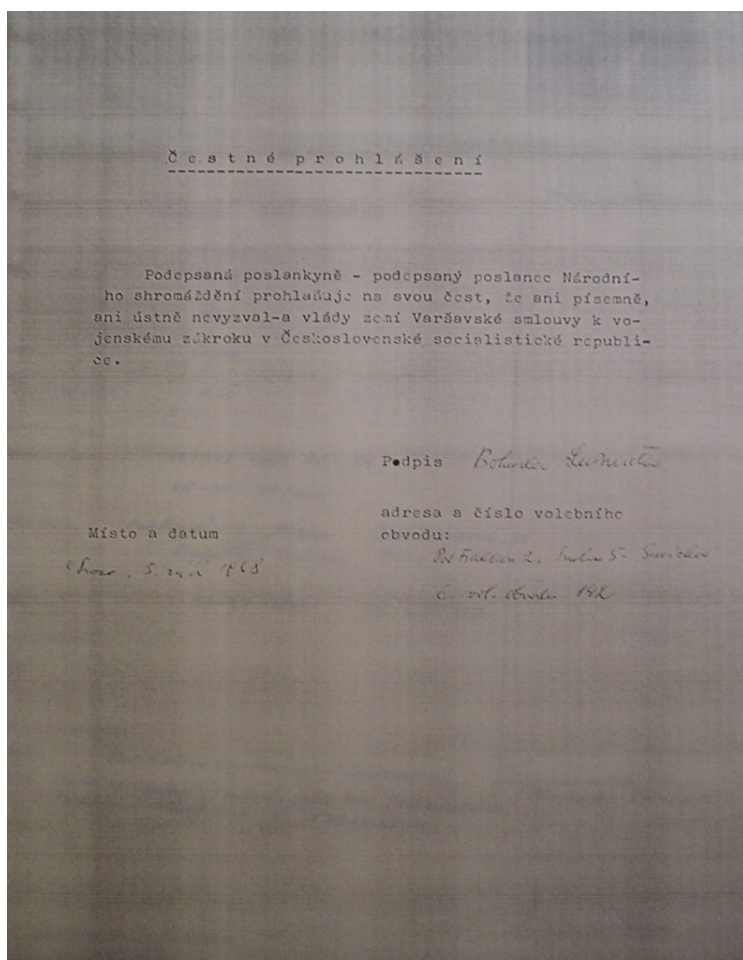
Obrázek 21: Přivítání delegace po návratu do vlasti (ANM)

Obrázek 22: Na počátku poslancování. (APS)

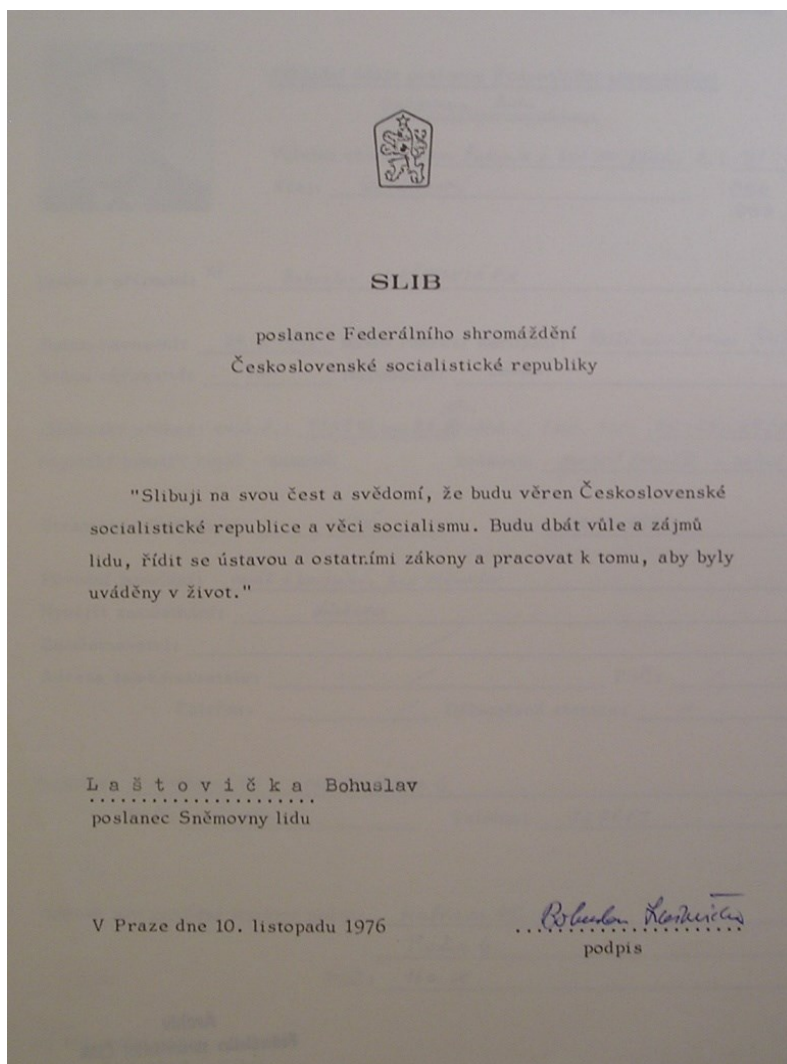
Obrázek 23: Při jednání s 1. tajemníkem ÚV PSDS Władysławem Gomułkou. (ANM)

Obrázek 24: Čestné prohlášení poslance, že se nijak nepodílel na intervenci v srpnu 1968. (APS)

Obrázek 25: Poslancem Federálního shromáždění. (APS)

Obrázek 26: Podepsaný slib člena Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR. (APS)

Obrázek 27: Bohuslav Laštovička na sklonku života. (APS)

Obrázek 28: Denní tisk referuje o skonu významného politického představitele. (NA)

Obrázky 29a, 29b: Bronzový odlitek pamětní desky s bustou Bohuslava Laštovičky původně umístěný na jeho rodném domě, v současné době v Muzeu Vysočiny v Pelhřimově, jehož autorem je akademický malíř Stanislav Zadražil. (Muzeum Vysočiny Pelhřimov)